

ΑΔΙΑΒΑΘΜΗΤΟ

**ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
70^η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΚΑΝΟΝΙΚΗΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ**

ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**«Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ
ΣΤΙΣ ΣΥΜΜΑΧΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ
Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ»**

**ΑΠΟ ΤΟΝ
ΣΧΗ (ΠΖ) ΙΩΑΝΝΗ ΜΑΤΘΑΙΟ**

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2018

ΑΔΙΑΒΑΘΜΗΤΟ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α/Α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΕΛΙΔΑ
1	Εισαγωγή	1
2	Σκοπός	2
3	Κεφάλαιο «Α» - Η Ελλάδα υπό κατοχή το 1941 Γερμανική εισβολή στην Ελλάδα Μάχη της Κρήτης Συμμαχικές στρατιωτικές αποστολές στην Ελλάδα	 2 9 13
4	Κεφάλαιο «Β» - Πολιτική – Οργάνωση ΕΣ - Κινήματα στη Μέση Ανατολή Η στρατιωτική πολιτική των ελληνικών εξόριστων κυβερνήσεων Συγκρότηση - ανασυγκρότηση ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων Μέσης Ανατολής – Αναδιοργάνωση Κινήματα στη Μέση Ανατολή	 19 23 26
5	Κεφάλαιο «Γ» - Πολεμική Δράση Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων 1941 – 1945 Επιχειρήσεις στη Βόρεια Αφρική - Αιγαίο Πέλαγος – Ιταλία Η συμβολή του Πολεμικού Ναυτικού στις συμμαχικές επιχειρήσεις Η συμβολή της Πολεμικής Αεροπορίας στις συμμαχικές επιχειρήσεις	 31 37 40
6	Κεφάλαιο «Δ» - Διάσκεψη Ειρήνης 1946 – 47 – Συμπεράσματα - Προτάσεις Διάσκεψη Ειρήνης 1946 - 47 Συμπεράσματα - Προτάσεις Επίλογος	 42 45 51
7	Παράρτημα «Α» - Βιβλιογραφία Παράρτημα «Β» - Σχεδιαγράμματα Επιχειρήσεων - Χάρτες Παράρτημα «Γ» - Φωτογραφίες	Α - 1 Β - 1 Γ - 1

ΣΥΝΟΨΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Αναμφισβήτητα, η Ελλάδα δοκιμάστηκε σκληρά κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου κι οι Ένοπλες Δυνάμεις κλήθηκαν να επιτελέσουν την αποστολή τους, ώστε να εξασφαλίσουν την εθνική ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της χώρας. Η προετοιμασία των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων πραγματοποιήθηκε από τη δικτατορική κυβέρνηση του Ιωάννη Μεταξά, η οποία αντικαταστάθηκε από άλλες κυβερνήσεις μετά τον θάνατό του. Οι κυβερνήσεις που ακολούθησαν συνέχισαν το έργο τους και από το εξωτερικό, μετά την κατοχή της Ελλάδας, δηλαδή από τον Ιούνιο 1941 έως τον Οκτώβριο 1944.

Είναι γεγονός ότι οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΕΔ) αρχικά αντέδρασαν εναντίον των Ιταλών με απόλυτη επιτυχία, χωρίς καμία ουσιαστική βοήθεια, συμβάλλοντας ταυτόχρονα σημαντικά στον συμμαχικό αγώνα με την καθήλωση και φθορά σημαντικών ιταλικών δυνάμεων στο μέτωπο της Ηπείρου επί ένα εξάμηνο.

Παρά την ισχνή βρετανική ενίσχυση των ΕΕΔ στη γερμανική εισβολή κατά της Ελλάδας τον Απρίλιο του 1941, τα πολεμικά μέτωπα κατέρρευσαν πολύ σύντομα λόγω της ανωτερότητας των δυνάμεων του Άξονα, πρωτίστως, και του κακού σχεδιασμού των συμμάχων, με τη διάσπαση των δυνάμεων σε τρία μέτωπα στην ηπειρωτική Ελλάδα. Στη μάχη της Κρήτης, η Γερμανία επικράτησε με σημαντικές απώλειες και κατέλαβε πλήρως την Ελλάδα μέχρι το τέλος Μαΐου 1941.

Παρόλα αυτά, οι ΕΕΔ δεν εγκατέλειψαν την πολεμική προσπάθεια και συνέχισαν τον αγώνα σε ξηρά, θάλασσα κι αέρα, με τη βοήθεια των συμμάχων, από τα εδάφη της Μέσης Ανατολής, με σπουδαία συνεισφορά στο συμμαχικό αγώνα. Αυτό αναγνωρίστηκε από μεγάλους πολιτικούς και στρατιωτικούς ηγέτες της εποχής. Παράλληλα, στην προσπάθεια εντάχθηκαν κι αντιστασιακές οργανώσεις που δρούσαν στο εσωτερικό της Ελλάδας εναντίον των κατακτητών.

Η συγκρότηση των ΕΕΔ, δηλαδή του στρατού – ναυτικού – αεροπορίας, πραγματοποιήθηκε χάρη κυρίως της εθελοντικής προσφοράς Ελλήνων που διέφυγαν από την Ελλάδα και της ελληνικής διασποράς Μέσης Ανατολής, με τις πρωτοβουλίες της εξόριστης κυβέρνησης και τη βοήθεια των συμμάχων. Σημαντική συνεισφορά στην συμμαχική προσπάθεια είχε και ο ελληνικός εμπορικός στόλος.

Κατά τη διάρκεια παραμονής των ΕΕΔ στη Μέση Ανατολή εκδηλώθηκαν στρατιωτικά κινήματα, τα οποία προκάλεσαν ανωμαλίες στη λειτουργία του στρατεύματος και γενικότερα στην εικόνα της χώρας, με την παρέμβαση των βρετανικών δυνάμεων για την καταστολή τους.

Εν τέλει, το αποτέλεσμα της αδιάλειπτης προσπάθειας των ΕΕΔ στο συμμαχικό αγώνα μέχρι τη λήξη του Β΄ΠΠ, με χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες, δεν ήταν το αναμενόμενο για τα συμφέροντα της Ελλάδας. Μάλιστα, μετά από πέντε χρόνια αγώνα εναντίον των κατακτητών, εντός και εκτός εθνικού εδάφους, και με τόσες εθνικές καταστροφές, η κοινή λογική υποστηρίζει ότι ακολουθεί η αποκατάσταση των ζημιών και η ανόρθωση της χώρας. Ο αγώνας, όμως, για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας επικράτησε έναντι της λογικής, με την ανάμειξη Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, κι η χώρα οδηγήθηκε στον εμφύλιο πόλεμο του 1946 – 1949.

Αφιερώνεται στη μνήμη του Ανθλγού (ΠΖ) Παπαποστόλου Χαράλαμπου, ο οποίος τραυματίστηκε στο ύψωμα 104 στη Μάχη του Ελ Αλαμίν και απεβίωσε αυθημερόν στο 149^ο Πεδινό Χειρουργείο στις 26 Οκτωβρίου 1942. Μάλιστα, το Στρατόπεδο Ανθλγού (ΠΖ) Παπαποστόλου Χαράλαμπου στ' Αφάντου της νήσου Ρόδου, που πήρε την ονομασία του από τον εν λόγω ήρωα, είχα την τιμή να διοικήσω ως στρατοπεδάρχης.

Σχης (ΠΖ)
Ιωάννης Ματθαίος
του Αριστοτέλη (ΑΜ:49696)
Σπουδαστής ΣΕΘΑ
1 Απρ 18

ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΘΕΜΑ:«Ο ρόλος των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στις συμμαχικές επιχειρήσεις κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η Γερμανία επιδίωκε στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο την παγκόσμια κυριαρχία. Στην προσπάθεια επίτευξης αυτού του στόχου σύναψε τη συμμαχία του Άξονα με την Ιταλία και την Ιαπωνία, οι οποίες υπέγραψαν την Τριμερή Συνθήκη του Βερολίνου στις 27 Σεπτεμβρίου 1940. Σταδιακά προσχώρησαν στον Άξονα κι άλλες χώρες προκειμένου να εκπληρώσουν εθνικούς τους στόχους.

2. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα αντιστάθηκε στην απρόκλητη εισβολή των ιταλικών δυνάμεων στα ελληνοαλβανικά σύνορα, για ένα εξάμηνο, το 1940 – 1941 κι απαιτήθηκε η εμπλοκή των γερμανικών στρατευμάτων, ώστε η Ελλάδα να ηττηθεί και να τεθεί υπό τριπλή κατοχή (Γερμανίας – Ιταλίας – Βουλγαρίας) τον Μάιο του 1941.

3. Η αντίσταση κατά των δυνάμεων του Άξονα συνεχίστηκε στο εσωτερικό με τη δράση αντιστασιακών οργανώσεων και στο εξωτερικό με τη συγκρότηση νέων ελληνικών μονάδων του Στρατού Ξηράς, της Πολεμικής Αεροπορίας, καθώς και με την ανασυγκρότηση του Πολεμικού Ναυτικού. Οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις Μέσης Ανατολής είχαν ως αποστολή τη συνέχιση του αγώνα στο πλευρό των Συμμάχων και μελλοντικά θα συμμετείχαν στην απελευθέρωση της κατεχόμενης Ελλάδας.

4. Το δύσκολο έργο της συγκρότησης και υποστήριξης των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΕΔ) είχε αναλάβει η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση σε συνεργασία με τη Βρετανία. Έτσι, πολύ σύντομα δημιουργήθηκε το Αρχηγείο Βασιλικού Ελληνικού Στρατού Μέσης Ανατολής και στρατιωτικές μονάδες - σχηματισμοί (στρατού – ναυτικού – αεροπορίας), που έδρασαν κυρίως στα μέτωπα της βόρειας Αφρικής, της Ιταλίας και στο Αιγαίο Πέλαγος. Βέβαια, το πιο δύσκολο έργο της εξόριστης κυβέρνησης ήταν η διαχείριση ανωμαλιών στο εσωτερικό του στρατεύματος.

5. Πράγματι, πολιτικοί και στρατιωτικοί ηγέτες της εποχής αναγνώρισαν τη συνεισφορά των ΕΕΔ στην πολεμική προσπάθεια των συμμάχων κατά του Άξονα, τόσο στον πόλεμο 1940 – 41 αλλά και στον μετέπειτα αγώνα μέχρι την πτώση του Χίτλερ. Όμως, το «σπέρμα» του εμφυλίου μεταφέρθηκε στη Μέση Ανατολή εντός του

στρατεύματος,¹ με πολιτικές αντιπαραθέσεις, δημιουργώντας αρνητική εικόνα στους συμμάχους και με κίνδυνο να διαλυθεί η σημαντική προσπάθεια των Ελλήνων, στον αγώνα εναντίον του Άξονα.

6. Έτσι, στην προσπάθεια των αριστερών δυνάμεων να διεισδύσουν στο στράτευμα αλλά και στην πολιτική ηγεσία της εξόριστης κυβέρνησης, εκδηλώθηκαν σοβαρά κινήματα εντός των ΕΕΔ, τα οποία κατεστάλησαν με την επέμβαση των Βρετανών. Αυτά τα γεγονότα προκάλεσαν περιστασιακά τη μείωση της εμπιστοσύνης των συμμάχων, χωρίς όμως να επισκιάσουν τις τεράστιες επιτυχίες των ΕΕΔ στα μέτωπα του πολέμου, υπό τη διοίκηση των συμμαχικών δυνάμεων.

7. Η παρούσα εργασία στηρίχθηκε σε βιβλιογραφική έρευνα και περιλαμβάνει τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η κατάληψη της Ελλάδας από τις δυνάμεις του Άξονα, ενώ στο δεύτερο αναπτύσσεται η πολιτική των εξόριστων κυβερνήσεων και τα κινήματα στη Μέση Ανατολή. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η πολεμική δράση των ΕΕΔ την περίοδο 1941 – 1945 κι η διατριβή ολοκληρώνεται με τα αποτελέσματα της Διάσκεψης Ειρήνης 1946 και τα συμπεράσματα/ προτάσεις.

ΣΚΟΠΟΣ

8. Σκοπός της διατριβής είναι να μελετηθεί ο ρόλος των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, στις συμμαχικές επιχειρήσεις κατά του Άξονα στον Β΄ΠΠ, προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την εμπλοκή/συμμετοχή στα γεγονότα που διαδραματίστηκαν σε μια από τις σημαντικότερες ιστορικές περιόδους του 20^{ου} αιώνα για την Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Α» **Η ΕΛΛΑΔΑ ΥΠΟ ΚΑΤΟΧΗ ΤΟ 1941**

9. Γερμανική Εισβολή στην Ελλάδα

α. Ελληνική και Γερμανική Στρατηγική

(1) Η χερσαία αμυντική πολιτική της Ελλάδας στα μέσα της δεκαετίας του 1930 βασιζόταν στην οχύρωση των συνόρων με τη Βουλγαρία προκειμένου να αντιμετωπίσει την αναθεωρητική Βουλγαρία σε ενδεχόμενο πόλεμο μόνη της ή σε συνδυασμό με την επίσης αναθεωρητική Ιταλία. Σε αυτή την κατεύθυνση σχεδιάστηκε κι η προετοιμασία για πόλεμο κι είχε καταρτιστεί το αμυντικό σχέδιο IB (Ιταλία – Βουλγαρία) από τον Μάιο του 1939,² λόγω της στρατιωτικής παρουσίας της Ιταλίας στην Αλβανία. Η Ελλάδα επικεντρώθηκε στην κατασκευή

¹ Εκτός του Ιερού Λόχου.

² Αλλαμάνη, Έφη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Αθηνών, 1978, τόμος ΙΕ', σελ. 412.

οχυρωματικών έργων στην ανατολική Μακεδονία και Θράκη, την περίφημη «Γραμμή Μεταξά». Παραμέλησε, ωστόσο, την αεροπορική κι αντιαεροπορική κάλυψη, αλλά και τον εκσυγχρονισμό του οπλισμού του Στρατού Ξηράς.³

(2) Ως αναθεωρητική δύναμη της εποχής η Ιταλία κατέλαβε το 1936 την Αιθιοπία και το 1940 τη βρετανική Σομαλιλάνδη, επιτέθηκε στη Γαλλία και εισέβαλε την ίδια χρονιά στην Αίγυπτο. Ακόμα, οι Ιταλοί είχαν ήδη καταλάβει από το 1939 την Αλβανία⁴ αποκτώντας ταυτόχρονα χερσαία σύνορα με την Ελλάδα. Επιπλέον, κατείχαν από το 1912 τα Δωδεκάνησα, τη Λιβύη και την Ερυθραία από το 1889.

(3) Η Ιταλία στην προσπάθεια επίτευξης των εθνικών στόχων της, δηλαδή να κυριαρχήσει στην Ανατολική Μεσόγειο⁵ εισέβαλε στις 28 Οκτωβρίου 1940 στην Ελλάδα. Οι προκλητικές ενέργειες εις βάρος της που είχαν προηγηθεί, όπως η πτήση ιταλικών αεροσκαφών εντός του ελληνικού εναέριου χώρου, επιθέσεις αεροσκαφών σε ελληνικά πλοία και η βύθιση του καταδρομικού «Έλλη»,⁶ όπως αποδείχτηκε, δεν προήγαγε το ηθικό των Ελλήνων⁷ και δεν αιφνιδίασε την Ελλάδα. Παρότι η ισορροπία ισχύος ήταν υπέρ της Ιταλίας, αλλά εξαιτίας της ιταλικής στρατηγικής, η Ελλάδα απορρόφησε με επιτυχία την ιταλική επίθεση κι αντεπιτέθηκε μεταφέροντας το πεδίο επιχειρήσεων στο αλβανικό έδαφος, χωρίς όμως να καταφέρει τελική νίκη. Όπως πολύ εύστοχα αναφέρει ο Clogg, δεν επρόκειτο απλά για την υπεράσπιση της πατρίδας, αλλά για την απελευθέρωση της νότιας Αλβανίας, δηλαδή της Βόρειας Ηπείρου, που κατοικούνταν από Έλληνες.⁸

(4) Στον ελληνο - ιταλικό πόλεμο, η Ελλάδα ουσιαστικά πολέμησε μόνη της κι η βοήθεια που στάλθηκε από τους Βρετανούς ήταν περιορισμένη.⁹ Όμως, η ισχυρή παρουσία του βρετανικού στόλου στην ανατολική Μεσόγειο αποτελούσε σημαντικό παράγοντα στον στρατηγικό σχεδιασμό της Ιταλίας. Οπότε, η Ιταλία στην ύστατη προσπάθεια να καταλάβει την Ελλάδα τον Μάρτιο του 1941 δεν πέτυχε τον σκοπό της, παρά μόνο με την ταυτόχρονη γερμανική εισβολή τον Απρίλιο του 1941. Πολύ εύστοχα ο Σβολόπουλος επισημαίνει ότι η απόκρουση της ιταλικής εισβολής είχε σοβαρές επιπτώσεις στο επιχειρησιακό πεδίο, καθόσον αποτράπηκε η χρήση των ελληνικών λιμανιών κι αεροδρομίων από τις δυνάμεις του Άξονα κατά την κρισιμότερη φάση της μάχης της Αιγύπτου και ματαιώθηκε η μεταφορά ισχυρών ιταλικών δυνάμεων στο μέτωπο της βόρειας Αφρικής, το οποίο πιεζόταν σημαντικά κατά των συμμαχικών δυνάμεων.¹⁰

³ Κολιόπουλος, Ιωάννης, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, Θεσσαλονίκη, Βανιάς, 1994, σελ. 58.

⁴ Κολιόπουλος, Ιωάννης, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή ιστορία 1789 – 1945*, Θεσσαλονίκη, Βανιάς, 1993, σελ. 383.

⁵ Δεσποτόπουλος, Αλέξανδρος, *Η συμβολή της Ελλάδας στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., 1992, σελ. 57.

⁶ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Θέματα Στρατιωτικής Ιστορίας*, Αθήνα, 1999, σελ. 231.

⁷ Αλλαμάνη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, σελ. 417.

⁸ Clogg, Richard, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, Αθήνα, Κάτοπτρο, 2015, σελ.168.

⁹ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδας στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 59 και Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ.169.

¹⁰ Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, τόμος Α', Αθήνα, Εστία, 2003, σελ. 282.

(5) Κατά τη διάρκεια του ελληνο - ιταλικού πολέμου η Ελλάδα αποτέλεσε στρατηγικό στόχο τόσο της Βρετανίας όσο και της Γερμανίας.¹¹ Τον Ιανουάριο του 1941 πέθανε ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας, Ιωάννης Μεταξάς, ο οποίος είχε διαμορφώσει την πολιτική εναντίον του Άξονα, που στην ουσία ακολουθήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια του Β'ΠΠ.¹²

(6) Παράλληλα, η Γερμανία το 1941 έχοντας ήδη καταλάβει σημαντικό αριθμό ευρωπαϊκών χωρών, αποφάσισε να επιτεθεί στη Σοβιετική Ένωση προκειμένου να πετύχει σταδιακά το στρατηγικό της στόχο. Ο Χίτλερ ήθελε να καταλάβει την Ελλάδα αφενός για την κάλυψη του δεξιού πλευρού των δυνάμεών του¹³ κι αφετέρου για την αποτροπή δημιουργίας βρετανικού προγεφυρώματος,¹⁴ που θα έδινε τη δυνατότητα στους Βρετανούς να πλήξουν τις ρουμανικές πετρελαιοπηγές τις οποίες έλεγχε η Γερμανία.¹⁵ Επιπλέον, η πρόθεση των Γερμανών ήταν να αποκτήσουν μια βάση στην Ελλάδα εναντίον των βρετανικών θέσεων στη Μέση Ανατολή, για να ελέγχουν πλήρως την ανατολική Μεσόγειο,¹⁶ το οποίο θα αποτελούσε στρατηγικό πλεονέκτημα για τις επιχειρήσεις στο μέτωπο της βόρειας Αφρικής. Η γερμανική επίθεση αποσκοπούσε, ακόμα, σε μια ευρύτερη αναδιοργάνωση των Βαλκανίων όπου η Γερμανία είχε υποσχεθεί να παραχωρηθεί στη Γιουγκοσλαβία ο έλεγχος της Θεσσαλονίκης.¹⁷

(7) Έτσι, η Γερμανία εκπόνησε το Σχέδιο «ΜΑΡΙΤΑ» που προέβλεπε επίθεση των Γερμανών μέσω της Βουλγαρίας, η οποία είχε ήδη προσχωρήσει στις δυνάμεις του άξονα την 1 Μαρτίου 1941, για την κατάληψη της Γιουγκοσλαβίας, των ακτών του βορείου Αιγαίου και στη συνέχεια της υπόλοιπης Ελλάδας. Βέβαια, κατά τον Irving, ο Χίτλερ δεν θα εφάρμοζε το εν λόγω σχέδιο, εάν η Ελλάδα δεν επέτρεπε την παρουσία βρετανικών δυνάμεων στα εδάφη της.¹⁸ Ακόμα, κατά τους Stockings και Hancock, η γερμανική εισβολή στην Ελλάδα κι η εκστρατεία που ακολούθησε τον Απρίλιο του 1941 ήταν σε μεγάλο βαθμό συνέπεια της βρετανικής εμπλοκής στην Ελλάδα κι οι Γερμανοί στην πραγματικότητα δεν ήθελαν να εμπλακούν στα Βαλκάνια.¹⁹ Όμως, η άποψη αυτή ίσως δεν ευσταθεί καθόσον, όταν ο Χίτλερ αποφάσισε το Δεκέμβριο του 1940 να επιτεθεί στη Ρωσία, είχε θέσει ως προκαταρκτικό όρο την κατάκτηση της Ελλάδας, για τη διασφάλιση των νώτων του γερμανικού στρατού²⁰ και εφόσον αδυνατούσε η Ιταλία να το κάνει, αναγκάστηκε να επέμβει η Γερμανία. Άλλωστε, αυτό αποτελεί βασικό στοιχείο ελιγμού στις

¹¹ Αλλαμάνη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, σελ. 427.

¹² Κολιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789 – 1945*, σελ. 384.

¹³ Clogg, *Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ.169.

¹⁴ Stockings, Craig – Hancock, Eleanor, *Swastika over the Acropolis: Re-interpreting the Nazi Invasion of Greece in World War II*, Boston, Brill, 2013, σελ. 64 και 569.

¹⁵ Κολιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789 – 1945*, σελ. 383 και Βουρνάς, Τάσος, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας: Πόλεμος 1940 – 1941, κατοχή – εθνική αντίσταση – απελευθέρωση- Δεκέμβριος 1944 – Βάρκιζα*, Αθήνα, Πατάκη, 1980, σελ. 29.

¹⁶ Irving, David, *Ο πόλεμος του Χίτλερ*, Αθήνα, Γκοβόστη, 2001, τόμος Α' σελ.476.

¹⁷ Κολιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789 – 1945*, σελ. 386 και ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Θέματα στρατιωτικής ιστορίας*, Αθήνα, σελ. 272 και Irving, *Ο πόλεμος του Χίτλερ*, σελ.451.

¹⁸ Irving, *Ο πόλεμος του Χίτλερ*, σελ.454.

¹⁹ Stockings - Hancock, *Swastika over the Acropolis*, σελ. 70.

²⁰ Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 287.

επιθετικές επιχειρήσεις κι ήταν αδιανόητο να το αγνοούσε ο Χίτλερ και να άφηνε ακάλυπτα τα νώτα του γερμανικού στρατού, στην επιχείρηση εναντίον της Ρωσίας. Έτσι στο Σχέδιο «ΜΑΡΙΤΑ», που υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 1940, προβλεπόταν η ανάληψη πολεμικής επιχείρησης περιορισμένης εμβέλειας στα Βαλκάνια με κύριο στόχο την Ελλάδα.

(8) Μολονότι γερμανικά στρατεύματα βρίσκονταν στη Ρουμανία από τον Ιανουάριο 1941, η επίτευξη συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Βρετανίας για την παροχή βοήθειας καθυστέρησε λόγω της αμφίβολης στάσης της Τουρκίας και της Γιουγκοσλαβίας. Τελικά, στις αρχές Μαρτίου αποφασίστηκε η αποστολή βρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα,²¹ παρά τις διαφορές στην επιλογή της κύριας αμυντικής τοποθεσίας.

(9) Πράγματι, στις 6 Απριλίου 1941 η Γερμανία προκειμένου να ενισχύσει την Ιταλία αλλά και για να εξουδετερωθεί μια πολεμική εστία στα Βαλκάνια εισβάλει ταυτόχρονα στη νότια Γιουγκοσλαβία και στην Ελλάδα και παράλληλα η Ιταλία αρχίζει εκ νέου την επίθεσή της στο αλβανικό μέτωπο. Η Ελλάδα αμυνόταν σε τρία μέτωπα [στο αλβανικό με το Τμήμα Στρατιάς Ηπείρου (ΤΣΗ), στη «Γραμμή Μεταξά» στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα με το Τμήμα Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας (ΤΣΑΜ) και την Ταξιαρχία Έβρου και στην κεντρική Μακεδονία με το ελληνοβρετανικό συγκρότημα «W» το οποίο αποτελούνταν από το Τμήμα Στρατιάς Κεντρικής Μακεδονίας και το βρετανικό Εκστρατευτικό Σώμα]. Στην κατανομή των δυνάμεων σε τρία μέτωπα συνετέλεσε η τήρηση ουδετερότητας από τη Γιουγκοσλαβία μέχρι τις 27 Μαρτίου 1941, αλλά κι η ουδετερότητα της Τουρκίας. Μέρος των δυνάμεων του ΤΣΑΜ είχαν διατεθεί στο αλβανικό μέτωπο²² κι οι διαθέσιμες δυνάμεις ήταν ανεπαρκείς για την αντιμετώπιση της γερμανικής επίθεσης και αυτό είχε γνωστοποιηθεί από το διοικητή του στο ελληνικό Γενικό Στρατηγείο από τις 5 Μαρτίου 1941.²³ Αλλά και οι προοπτικές των ελάχιστων βρετανικών δυνάμεων (μια θωρακισμένη ταξιαρχία και δύο μεραρχίες πεζικού) ήταν αβέβαιες²⁴ κι οι ελληνικές δυνάμεις του ΤΣΑΜ στη γραμμή του Αλιάκμονα διέθεταν χαμηλή μαχητική αξία.²⁵ Κατά τον Δεσποτόπουλο, η απόφαση για κατάτμηση των διαθέσιμων δυνάμεων υπονόμει στρατηγικά τις δυνατότητες για ισχυρή άμυνα εναντίον των Γερμανών.²⁶

(10) Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Αρχηγός του ελληνικού Γενικού Επιτελείου Στρατάρχης Αλέξανδρος Παπάγος υποστήριξε τη διεξαγωγή της άμυνας στην ανατολική Μακεδονία,²⁷ ώστε να μην εγκαταλειφτεί η Θεσσαλονίκη και σχεδόν

²¹ Αλλαμάνη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, σελ. 441.

²² Δορδανάς, Στράτος, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων, Η Ελλάδα στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο 1940 - 1944*, Αθήνα, Δομή, τόμος 16, σελ. 89.

²³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Θέματα στρατιωτικής ιστορίας*, σελ. 271.

²⁴ Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 290.

²⁵ Κολιόπουλος, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, σελ.295.

²⁶ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 91.

²⁷ Αλλαμάνη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, σελ. 438 - 443.

όλη η βόρεια Ελλάδα, το οποίο θα είχε αρνητικό αντίκτυπο στο ηθικό του λαού.²⁸ Άλλωστε, είχαν δαπανηθεί τεράστια ποσά για την οχύρωση της «Γραμμής Μεταξά», ενώ οι Βρετανοί υιοθετούσαν την άποψη της γραμμής του Αλιάκμονα. Βέβαια, ο Clogg κάνει λόγο για παρεξηγήσεις ανάμεσα στις ελληνικές και βρετανικές αρχές σχετικά με την απόφαση για τη γραμμή άμυνας κι υποστηρίζει ότι η γραμμή του Αλιάκμονα ποταμού θα πρόσφερε καλύτερες δυνατότητες για την ανάσχεση των Γερμανών.²⁹ Αντίθετα, ο Κολιόπουλος αναλύει περισσότερο το ζήτημα και θεωρεί ότι η καλύτερη γραμμή άμυνας εξαρτιόταν κυρίως από τη στάση της Γιουγκοσλαβίας.³⁰ Κατά τον Σβολόπουλο, η είσοδος των γερμανικών στρατευμάτων στη Βουλγαρία δεν παρείχε τον απαιτούμενο χρόνο για μετακίνηση των τμημάτων της «Γραμμής Μεταξά» στη δυτική Μακεδονία.³¹

(11) Επιπλέον, ο Κολιόπουλος υποστηρίζει ότι υπήρχε εξαρχής διάσταση απόψεων μεταξύ Βρετανών και Ελλήνων σχετικά με τη γραμμή άμυνας και αντιμετώπιζαν το ζήτημα από διαφορετικές σκοπιές κι η κάθε πλευρά προσπαθούσε να επιβάλει τις απόψεις της³² κι υποστηρίζει ότι ήταν λάθος η πεποίθηση του Παπάγου ότι ο εχθρός μπορούσε να αναχαιτισθεί στα οχυρά Μεταξά για τακτικούς λόγους.³³ Πράγματι, η «Γραμμή Μεταξά» προοριζόταν για ένα πόλεμο συνόρων με τη Βουλγαρία και όχι για να αποτρέψει σύγχρονες μηχανοκίνητες μονάδες που διέθεταν οι γερμανοί, ταυτόχρονα με σημαντική αεροπορική κάλυψη³⁴ και συνάμα δεν κάλυπτε την κοιλάδα του Αξιού ποταμού. Επίσης, ο Παπάγος επέμενε ότι η κύρια ελληνική προσπάθεια έπρεπε να συνεχιστεί στο αλβανικό μέτωπο, ώστε ο ελληνικός στρατός να διατηρήσει τη θέση του νικητή έναντι των Ιταλών.³⁵ Όμως, πρέπει να επισημανθεί ότι οι ελληνικές δυνάμεις του αλβανικού μετώπου είχαν εξαντληθεί τόσο από τις κακουχίες του πολέμου όσο και από το βαρύ χειμώνα που έπληξε την περιοχή.

(12) Έτσι, οι Γερμανοί, αφού έκαμψαν την αντίσταση των Γιουγκοσλάβων, εισέβαλαν στην Ελλάδα από τη δίοδο του Μοναστηρίου και στις 9 Απριλίου 1941 τα γερμανικά στρατεύματα εισήλθαν στη Θεσσαλονίκη παρακάμπτοντας ταυτόχρονα τη «Γραμμή Μεταξά».³⁶ Οι Γερμανοί τότε απειλούσαν και τα δύο πλευρά της γραμμής του Αλιάκμονα, καθώς και το δεξιό και τα νώτα του αλβανικού μετώπου. Υπό αυτές τις συνθήκες οι ελληνοβρετανικές δυνάμεις υποχώρησαν προς το νότο με αποτέλεσμα οι δυνάμεις του αλβανικού μετώπου να βρεθούν μεταξύ των Ιταλών και των Γερμανών, καθόσον οι προσβάσεις προς την Ήπειρο και την κεντρική και ανατολική Μακεδονία έμειναν ελεύθερες. Η

²⁸ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ. 89.

²⁹ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ.169.

³⁰ Κολιόπουλος, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, σελ.259.

³¹ Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 290.

³² Κολιόπουλος, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, σελ.275.

³³ Κολιόπουλος, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, σελ.259.

³⁴ Κολιόπουλος, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, σελ. 258 και ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Θέματα στρατιωτικής ιστορίας*, σελ. 294 και Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ. 89.

³⁵ Κολιόπουλος, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, σελ.288.

³⁶ Αλλαμάνη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, σελ. 444.

καθυστερημένη απόφαση του Γενικού Στρατηγείου για σύμπτυξη του ΤΣΗ³⁷ είχε ως αποτέλεσμα στην ουσία την αποσύνθεσή του και τελικά την κατάρρευση του αλβανικού μετώπου αλλά και γενικότερα ήταν η κύρια αιτία που δεν εκδηλώθηκε αποτελεσματικότερη άμυνα σε όλο το μέτωπο, από το Αιγαίο Πέλαγος μέχρι το Ιόνιο, εναντίον των Ιταλών και των Γερμανών.³⁸

(13) Σημειωτέον ότι ο Παπάγος με δική του πρωτοβουλία και χωρίς τη συγκατάθεση της κυβέρνησης πρότεινε στο βρετανό διοικητή του Εκστρατευτικού Σώματος να αποσύρει τις δυνάμεις του προκειμένου να αποφευχθεί η καταστροφή της χώρας. Άλλωστε, ο Παπάγος απέκλειε οποιαδήποτε περίπτωση συνθηκολόγησης ενόσω συμμαχικά στρατεύματα αγωνίζονταν στην Ελλάδα.³⁹ Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα: ο Παπάγος θα λάμβανε αυτή την πρωτοβουλία, εάν πρωθυπουργός ήταν ο Μεταξάς; Μάλιστα, στις 19 Απριλίου ακολούθησε ανοιχτή ρήξη του Βασιλιά με τον Παπάγο σχετικά με την εκτίμηση του δεύτερου για την κατάσταση του στρατού στην Ήπειρο αναφορικά με το γεγονός ότι δεν μπορούσε να αντιτάξει άμυνα.⁴⁰

(14) Παρά τη διάσπαση της αμυντικής διάταξης, η σύμπτυξη του συμμαχικού Εκστρατευτικού Σώματος υπό την κάλυψη ισχυρών οπισθοφυλακών κι η αποχώρησή του από την Ελλάδα ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένη.⁴¹ Στις Θερμοπύλες δόθηκε η τελευταία επιβραδυντική μάχη των συμμαχικών στρατευμάτων. Ο βρετανός Πρωθυπουργός Churchill έγραψε σχετικά: «Το να αποχωρήσουν με τάξη από την Ελλάδα περισσότεροι από 50.000 άνδρες υπό τις συνθήκες που υπήρχαν τότε, φαινόταν ως μια ενέργεια καταδικασμένη σε αποτυχία. Εν τούτοις, πραγματοποιήθηκε επιτυχώς...».⁴² Μάλιστα, μεταξύ της 21 Απριλίου και ολοκλήρωσης της διαπεραίωσης, βυθίστηκαν 26 πλοία των συμμάχων από αεροπορικές επιθέσεις, εκ των οποίων τα 21 ήταν ελληνικά.

(15) Οπότε, η Γερμανική εισβολή ολοκληρώθηκε με πλήρη ήττα των συμμάχων⁴³ κι οι διοικητές του μετώπου συνθηκολόγησαν χωρίς την έγκριση της κυβέρνησης⁴⁴ προφανώς λόγω της παρατεταμένης ελληνικής κυβερνητικής κρίσης και της αδυναμίας λήψης απόφασης.⁴⁵ Κατά τον Mazower και τον Σβολόπουλο, ο Στρατηγός Τσολάκογλου, διοικητής του 3^{ου} Σώματος Στρατού, συνθηκολόγησε με δική του πρωτοβουλία,⁴⁶ παραβιάζοντας τη ρητή εντολή της

³⁷ Αλλαμάνη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, σελ. 446.

³⁸ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 101 και 103.

³⁹ Αλλαμάνη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, σελ. 447.

⁴⁰ Αλλαμάνη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, σελ. 449.

⁴¹ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ. 169.

⁴² Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 105.

⁴³ Stockings – Hancock, *Swastika over the Acropolis*, σελ. 1 και 589.

⁴⁴ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ. 169 και Κολιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή ιστορία 1789 – 1945*, σελ. 386.

⁴⁵ Αλλαμάνη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, σελ. 449 – 450.

⁴⁶ Mazower, Mark, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ, Η εμπειρία της κατοχής*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1994, σελ. 42 και Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 295.

κυβέρνησης για αντίσταση μέχρι εσχάτων. Μάλιστα, στο διάγγελμα του Βασιλιά πριν την αναχώρηση της κυβέρνησης για την Κρήτη δήλωσε ότι «αυτός και η κυβέρνηση αγνοούσε τις συνθήκες υπό τις οποίες είχε υπογραφή η συνθηκολόγηση του στρατού στην Ήπειρο».⁴⁷ Ακολούθησε παραίτηση του Παπάγου και διάλυση του Γενικού Στρατηγείου της Ελλάδας. Μέχρι τις 8 Μαΐου 1941 οι Γερμανοί είχαν καταλάβει όλη την ηπειρωτική Ελλάδα και τις νήσους του Αιγαίου και του Ιονίου πελάγους, εκτός της Κρήτης.

β. Συμμετοχή κι Επιδιώξεις της Βρετανίας

(1) Η Βρετανία είχε δεσμευτεί να πολεμήσει στο πλευρό της Ελλάδας εναντίον της Γερμανίας στον Β΄ΠΠ από τον Απρίλιο του 1939,⁴⁸ και στα τέλη Ιουνίου 1940 ήταν η μόνη μεγάλη δύναμη που αντιστεκόταν στις δυνάμεις του Άξονα.⁴⁹ Έτσι, μετά την κατάληψη της Βεγγάζης παρατηρείται στρατηγική στροφή της Βρετανίας προς τα Βαλκάνια λόγω διαθεσιμότητας δυνάμεων από τη βόρεια Αφρική⁵⁰, με την Ελλάδα να αποτελεί το κλειδί της βρετανικής πολιτικής στην περιοχή,⁵¹ δεδομένου ότι η Τουρκία κι η Γιουγκοσλαβία τηρούσαν στάση ουδετερότητας.

(2) Οι βρετανικές δυνάμεις που στάλθηκαν για την κάλυψη της γραμμής Αλιάκμονα δεν ήταν επαρκείς κι η απόφαση για τη διάθεσή τους ικανοποιούσε πολιτικές κυρίως σκοπιμότητες,⁵² καθόσον η Βρετανία είχε εγγυηθεί επίσημα την ανεξαρτησία της Ελλάδας και αναμενόταν να είχε απήχηση στην παγκόσμια κοινή γνώμη στοχεύοντας κυρίως στις ΗΠΑ. Επιπλέον, οι Βρετανοί σκόπευαν από το Φεβρουάριο του 1941 να επηρεάσουν τις αποφάσεις της Γιουγκοσλαβίας και της Τουρκίας, ώστε να πολεμήσουν τις δυνάμεις του Άξονα,⁵³ δημιουργώντας βαλκανικό μέτωπο εναντίον του.

(3) Επιπλέον, τον Απρίλιο του 1941 το βρετανικό κύρος άρχισε να καταρρέει από μια σειρά γεγονότων στο διεθνές περιβάλλον. Έτσι, στο Ιράκ, μετά από στρατιωτικό πραξικόπημα, επέστρεψε στην εξουσία το φιλο – ναζιστικό κίνημα του «Χρυσού Τετραγώνου»⁵⁴ υπό τον Gailani, ο οποίος ένα μήνα αργότερα κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της Βρετανίας.⁵⁵ Η Συρία εμβάθυνε τη συνεργασία της με τη Γερμανία κι ο Γερμανός Στρατηγός Rommel έφτασε στη Λιβύη⁵⁶. Ταυτόχρονα, η Τουρκία κι ο αραβικός εθνικισμός παρακολουθούσαν τις

⁴⁷ Αλλαμάνη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, σελ. 451.

⁴⁸ Mearsheimer, John., *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2006, σελ. 530.

⁴⁹ Lewis, Jon, *Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος*, Αθήνα, Κέδρος, 2002, σελ.21

⁵⁰ Κολιόπουλος, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, σελ. 250.

⁵¹ Κολιόπουλος, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, σελ. 254.

⁵² Κολιόπουλος, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, σελ. 287.

⁵³ Stockings – Hancock, *Swastika over the Acropolis*, σελ. 51 και 52.

⁵⁴ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.110 και Lewis, *Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος*, σελ. 31.

⁵⁵ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, Αθήνα, 2009, σελ. 110.

⁵⁶ Lewis, *Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος*, σελ. 30.

εξελιξείς προκειμένου να καθορίσουν τις δικές τους στρατηγικές κινήσεις.⁵⁷ Μετά από αυτά τα γεγονότα η Κρήτη αποτέλεσε στρατηγική σημασία για τη Βρετανία κι επιπλέον πιθανή κατάληψη της Κρήτης από τη Γερμανία θα ανέτρεπε τη στρατηγική της Βρετανίας στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, με σοβαρό αντίκτυπο στην Αφρική.⁵⁸ Οπότε, η επιλογή της Κρήτης για μάχη με τους Γερμανούς ήταν μονόδρομος για τους Βρετανούς, με βάση τις ευρύτερες εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή.

10. Μάχη της Κρήτης

α. Η Κρήτη ήταν το επίκεντρο του ενδιαφέροντος τόσο των Βρετανών, όσο και του Χίτλερ⁵⁹ από τις αρχές του Β΄ΠΠ, καθόσον βρίσκεται στο σταυροδρόμι των αεροπορικών και θαλάσσιων συγκοινωνιών της Μεσογείου και χρησίμευε ως κέντρο ανεφοδιασμού, με τα λιμάνια και τα αεροδρόμια να της προσδίδουν υψηλή στρατηγική αξία. Ως εκ τούτου, η Κρήτη αποτέλεσε πεδίο ένοπλης σύγκρουσης των αντιπάλων δυνάμεων. Μάλιστα, μετά την κατάληψη της ηπειρωτικής Ελλάδας από τους Γερμανούς, η Κρήτη ήταν το μόνο έδαφος των Βαλκανίων που δεν έλεγχαν οι δυνάμεις του Άξονα. Έτσι, η προάσπιση του νησιού από τους συμμάχους αποκτούσε εκτός από ουσιαστικό και συμβολικό χαρακτήρα.

β. Όμως, οι βρετανοί στρατιωτικοί στο μέτωπο της βόρειας Αφρικής, σε αντίθεση με τους πολιτικούς τους προϊστάμενους δεν ήταν αρκετά αισιόδοξοι για την έκβαση του αγώνα στην Κρήτη και θεωρούσαν ότι η προάσπιση της Κρήτης ήταν ένα επιπλέον βάρος σε σχέση με την κάλυψη των αναγκών στα μέτωπα που ανοίχτηκαν τον Απρίλιο του 1941.⁶⁰

γ. Οι ελληνοβρετανικές δυνάμεις που ανέλαβαν την άμυνα της Κρήτης διέθεταν το Στρατηγείο Δυνάμεων Κρήτης με Διοικητή τον Νεοζηλανδό Υποστράτηγο Freuberg, τη 2^η Νεοζηλανδική Μεραρχία, το Συγκρότημα Άμυνας Κινητών Ναυτικών Βάσεων, τη 19^η Αυστραλιανή Ταξιαρχία, τη 14^η Βρετανική Ταξιαρχία, την 4^η Νεοζηλανδική Ταξιαρχία και το 1^ο Τάγμα Ουαλλών, συνολικής δύναμης 43.000 αξιωματικών και οπλιτών (31.500 σύμμαχοι και 11.500 Έλληνες). Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της γερμανικής επίθεσης συγκροτήθηκαν πολλά σώματα ενόπλων πολιτών, τα οποία οπλιζόνταν εκ των ενόντων. Η διοίκηση αυτών των μονάδων, με διαφορετική εθνικότητα κι εκπαίδευση ήταν εκ των προτέρων αρκετά δύσκολη κι απαιτούσε ικανό διοικητή για να φέρει σε πέρας με επιτυχία την αποστολή του.

⁵⁷ Αυτές οι ένοπλες ομάδες αποτέλεσαν τη μεγάλη καινοτομία της εν λόγω μάχης για τα δεδομένα του Β΄ΠΠ, όπου αργότερα βρήκε αρκετούς μιμητές.

⁵⁸ Βουρνάς, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας*, σελ.43.

⁵⁹ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδας στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 108 και ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 97.

⁶⁰ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.110 και 116.

δ. Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι παρότι υπήρχαν σχετικές προτάσεις τον Απρίλιο του 1941 από τον Διοικητή του Οργανισμού Κινητής Άμυνας Ναυτικών Βάσεων για ενίσχυση της Κρήτης, το Γενικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής (ΓΣΜΑ) δεν τις υλοποίησε, καθόσον η προτεραιότητα ήταν στο μέτωπο της βόρειας Αφρικής. Έτσι, η άμυνα του νησιού δεν είχε ισχυροποιηθεί⁶¹ κι ο εξοπλισμός των στρατιωτικών μονάδων ήταν ελλιπής.⁶² Στην ουσία η Κρήτη δεν είχε οργανωθεί κατάλληλα⁶³ για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των γερμανικών δυνάμεων, παρόλο που η Βρετανία είχε αναλάβει την ευθύνη ασφαλείας της νήσου από τις αρχές του ελληνο - ιταλικού πολέμου το 1940,⁶⁴ ώστε να αποτρέψει τυχόν κατάληψή της από την Ιταλία⁶⁵ και δεδομένου ότι η V Μεραρχία (Κρήτης) είχε μεταφερθεί στην Ήπειρο.⁶⁶

ε. Μάλιστα, τα τμήματα του βρετανικού Εκστρατευτικού Σώματος που έφθασαν στην Κρήτη τον Απρίλιο του 1941 από την ηπειρωτική Ελλάδα ήταν ατελώς εξοπλισμένα και είχαν χαλαρούς οργανικούς δεσμούς.⁶⁷ Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, οι 26.000 Βρετανοί που μεταφέρθηκαν το τελευταίο πενήνήμερο του Απριλίου 1941 για την άμυνα της Κρήτης, μετά την τλαιπωρία και τον συνεχή σκληρό αγώνα στην ηπειρωτική Ελλάδα, ήταν σχεδόν βέβαιο ότι εντός 20 ημερών η προετοιμασία τους για την άμυνα του νησιού θα ήταν πρόχειρη. Κατά τον Δεσποτόπουλο, η έκβαση του αποτελέσματος κρίθηκε στη φάση της προπαρασκευής.⁶⁸

στ. Ταυτόχρονα, μετά την επικράτηση των δυνάμεων του Άξονα στην Ελλάδα, ο Βασιλιάς της Ελλάδας Γεώργιος Β΄, η κυβέρνηση Τσουδερού και μέρος του ελληνικού στρατού⁶⁹ εγκατέλειψαν την ηπειρωτική Ελλάδα στις 23 Απριλίου κι εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη για συνέχιση του αγώνα εναντίον του Άξονα, αφήνοντας στην ελληνική ενδοχώρα τη Μεραρχία Κρήτης, η οποία διαλύθηκε με διαταγή δύο ημέρες πριν από την έναρξη της Μάχης της Κρήτης. Την ημέρα που έφτασε στην Κρήτη ο Βασιλιάς σε διάγγελμα προς τον ελληνικό λαό ανακοίνωσε τη συνέχιση της πολεμικής προσπάθειας στο πλευρό των συμμάχων.⁷⁰

ζ. Στην πολύ σύντομη παραμονή της κυβέρνησης στην Κρήτη παρουσιάστηκε Λαϊκή Επιτροπή στον Πρωθυπουργό που ζητούσε ανασχηματισμό της κυβέρνησης και την ανασύσταση της βουλής του 1936.⁷¹ Άλλωστε, στην Κρήτη

⁶¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Θέματα στρατιωτικής ιστορίας*, σελ.317.

⁶² Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ.169.

⁶³ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 109 και Κολιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή ιστορία 1789 – 1945*, σελ.387.

⁶⁴ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ιστορία του Ελληνικού Στρατού 1821 – 1997*, Αθήνα,1998 σελ.243.

⁶⁵ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 98.

⁶⁶ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.113.

⁶⁷ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945) (Ελ Αλαμίν – Ρίμνι – Αιγαίο)*, Αθήνα, 1995, σελ.3.

⁶⁸ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 123.

⁶⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ.3.

⁷⁰ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 97.

⁷¹ Αθανασιάδης, Γιώργης, *Η πρώτη πράξη της ελληνικής τραγωδίας*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1994, σελ. 68.

είχε εκδηλωθεί η μοναδική αξιολογη εξέγερση κατά του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου.⁷² Το πολιτειακό ζήτημα κι η σύνθεση της κυβέρνησης απασχόλησε ιδιαίτερα την κυβέρνηση στα επόμενα βήματά της στο εξωτερικό.

η. Οι Γερμανοί προκειμένου να συνεχίσουν στην εφαρμογή της στρατηγικής τους στη Μεσόγειο, που ήταν να πληγεί η κεντρική αρτηρία των Βρετανών στη γραμμή Γιβραλτάρ – Μάλτα – Αίγυπτο,⁷³ εφάρμοσαν στις 20 Μαΐου 1941 το σχέδιο «ΕΡΜΗΣ» για την κατάληψη της Κρήτης. Το κύριο βάρος αυτής της επιχείρησης ανέλαβαν οι μονάδες αλεξιπτωτιστών, το οποίο αποτέλεσε σταθμό στην πολεμική ιστορία. Από την άλλη, οι Βρετανοί ήθελαν να κρατήσουν την Κρήτη ως βάση προκειμένου να πλήξουν από εκεί τις ρουμανικές πετρελαιοπηγές αλλά και γενικότερα εξυπηρετούσε τη στρατηγική τους στη νοτιοανατολική Μεσόγειο.⁷⁴

θ. Παρόλο, λοιπόν, που τα γερμανικά σχέδια ήταν γνωστά μέσω του κρυπτογραφικού συστήματος Enigma και τις τεράστιες γερμανικές απώλειες ανδρών και πολεμικού υλικού, η Γερμανία μέσα σε δώδεκα ημέρες είχε καταλάβει όλη τη νήσο Κρήτη. Έτσι, οι ελληνοβρετανικές δυνάμεις είτε διέφυγαν προς τη Μέση Ανατολή είτε παραδόθηκαν στους Γερμανούς. Μέρος αυτών των δυνάμεων διέφυγε στα βουνά για να συνεχίσει τον αγώνα εναντίον των κατακτητών.⁷⁵ Αξίζει να σημειωθεί η πεισματώδης αντίσταση του κρητικού λαού με πρόχειρο εξοπλισμό, που αιφνιδίασε τη γερμανική στρατιωτική διοίκηση κι ενίσχυε ταυτόχρονα το ηθικό των συμμάχων. Τα αντίποινα των Γερμανών ήταν οι επιχειρήσεις αντεκδίκησης που περιλάμβαναν εκτελέσεις, αναγκαστικές επιτάξεις, κάψιμο χωριών κι εξόντωση του άρρενος πληθυσμού.⁷⁶ Μάλιστα, οι Γερμανοί θεώρησαν τη συμμετοχή πολιτών Κρητών στους αγώνες ως παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου.⁷⁷ Ελληνικές πηγές εκτιμούν ότι 2.000 άμαχοι εκτελέστηκαν στην Κρήτη εκείνη την περίοδο.

ι. Οι απώλειες των Γερμανών αλλά και των συμμάχων ήταν βαρύτατες. Η Μάχη της Κρήτης κόστισε περισσότερο στους Γερμανούς σε ανθρώπινο δυναμικό από την εισβολή στη Γιουγκοσλαβία και την ηπειρωτική Ελλάδα τον Απρίλιο του 1941. Ειδικά, για το επίλεκτο Σώμα των Γερμανών αλεξιπτωτιστών, το οποίο ως τότε είχε πετύχει σημαντικά κατορθώματα,⁷⁸ στη Μάχη της Κρήτης έλαβε την τελευταία του αποστολή κατά τη διάρκεια του Β'ΠΠ.⁷⁹ Ο Διοικητής των αερομεταφερόμενων δυνάμεων του ΧΙ Αεροπορικού Σώματος Στρατού, Αντιπύραρχος Student παραδέχτηκε ότι: «η Κρήτη υπήρξε ο τάφος των Γερμανών

⁷² Fleischer, Hagen, *Στέμμα και σβάστικα, Η Ελλάδα της κατοχής και της αντίστασης 1941 – 1944*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995, σελ. 178 και Δορδανός, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.113.

⁷³ Κολιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή ιστορία 1789 – 1945*, σελ. 381.

⁷⁴ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ. 170.

⁷⁵ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 117.

⁷⁶ Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ*, σελ. 200.

⁷⁷ Βουρνάς, *Ιστορία της νεώτερης και σύγχρονης Ελλάδας*, σελ.47.

⁷⁸ Δορδανός, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.123.

⁷⁹ Κολιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή ιστορία 1789 – 1945*, σελ. 387.

αλεξιπτωτιστών».⁸⁰ Αυτό το γεγονός συνετέλεσε σημαντικά στην εξέλιξη των επιχειρήσεων στον Β΄ΠΠ.

ια. Οπότε, στην ουσία η Γερμανία πέτυχε μια πύρρειο νίκη⁸¹ δεδομένου ότι η Μάχη της Κρήτης υπήρξε καθοριστική στην εξέλιξη του Β΄ΠΠ, καθόσον καθυστέρησε μάλλον την έναρξη του Σχεδίου «ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΣΑ»⁸² που αφορούσε στην κατάληψη της Σοβιετικής Ένωσης και ματαίωσε το Σχέδιο «ΙΖΑΜΠΕΛΑ» που προέβλεπε την κατάληψη του Γιβραλτάρ, της Μάλτας και της Κύπρου από τη Γερμανία. Συγκεκριμένα, το σχέδιο για την κατάληψη της Μάλτας είχε παρουσιαστεί από κοινού με το σχέδιο κατάληψης της Κρήτης στον Χίτλερ από τις 15 Απριλίου, αλλά ο Χίτλερ αποφάσισε να προηγηθεί η κατάληψη της Κρήτης.⁸³ Μάλιστα, όταν ο Στρατάρχης Göring ρωτήθηκε από τον Χίτλερ αν υπάρχει δυνατότητα κατάληψης της Κύπρου, αυτός τάχθηκε εναντίον αναφερόμενος στο αίμα που χύθηκε για την Κρήτη.⁸⁴

ιβ. Κατά τον Δεσποτόπουλο, η Μάχη της Κρήτης συνέβαλε σημαντικά στην καθυστέρηση της γερμανικής επίθεσης στο ανατολικό μέτωπο και υποστηρίζει ότι η πρωταρχική αιτία της ήττας της Γερμανίας σε αυτό το μέτωπο οφείλεται σε αυτή την καθυστέρηση.⁸⁵ Στο ίδιο μήκος κύματος και ο Σβολόπουλος, ο οποίος υποστηρίζει ότι η απώλεια πολύτιμου χρόνου των Γερμανών στη Μάχη της Κρήτης είχε μοιραίες συνέπειες για την εκστρατεία στη Ρωσία και την όλη εξέλιξη του Β΄ΠΠ.⁸⁶ Αν και ο Inving υποστηρίζει ότι οι δυνάμεις που ενεπλάκησαν στα Βαλκάνια ούτως ή άλλως θα έμεναν άπρακτες μέχρι τον Ιούνιο 1941, λόγω των πυκνών βροχοπτώσεων στην κεντρική Ευρώπη και του βαλτωμένου εδάφους.⁸⁷

ιγ. Επιπλέον, οι Βρετανοί κυριάρχησαν και πάλι στο Ιράκ με στρατιωτική ενέργεια στις 31 Μαΐου 1941, μετά το φιλικό πραξικόπημα προς τη Γερμανία, που είχε αρχικά επικρατήσει, δεδομένου ότι η προτεραιότητα των Γερμανών είχε δοθεί στην κατάληψη της Κρήτης και όχι στην παροχή βοήθειας προς τους πραξικοπηματίες στο Ιράκ,⁸⁸ όπως αποδεικνύεται από διάφορα έγγραφα αλλά και τηλεγραφήματα του τότε Γερμανού ΥΠΕΞ Ribbentrop, προς τον Πρέσβη Eten στην Τεχεράνη. Άλλωστε, ο Χίτλερ είχε την πρόθεση να χρησιμοποιήσει ως βάση των δυνάμεών του κατά των Βρετανών, διάφορα στηρίγματα στην Εγγύς και Μέση Ανατολή. Αυτή η επιτυχία των Βρετανών απέτρεψε δύο φιλοαξονικές απόπειρες,

⁸⁰ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 108.

⁸¹ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ. 170.

⁸² Στο συγκεκριμένο θέμα υπάρχει μεγάλη διάσταση απόψεων εάν η εφαρμογή του σχεδίου Μπαρμπαρόσα καθυστέρησε εξαιτίας της εκστρατείας στα Βαλκάνια. Όμως είναι ξεκάθαρο ότι οι δυνάμεις που ενεπλάκησαν στις επιχειρήσεις «ΜΑΡΙΤΑ» και «ΕΡΜΗΣ» υπέστησαν σημαντικές απώλειες και απώλεσαν τη «φρεσκάδα» τους.

⁸³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 101.

⁸⁴ Inving, *Ο πόλεμος του Χίτλερ*, σελ. 512.

⁸⁵ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 119.

⁸⁶ Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 296.

⁸⁷ Inving, *Ο πόλεμος του Χίτλερ*, σελ. 478.

⁸⁸ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 118 και ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 111.

στην Αίγυπτο και στην Περσία.⁸⁹ Η αναγνώριση του ρόλου των συμμαχικών επιχειρήσεων στην Κρήτη έγινε από τον βρετανό Υπουργό Εξωτερικών στο Manchester, στις εκδηλώσεις της επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 δηλώνοντας: «Η εκκένωση της Ελλάδας και η Μάχη της Κρήτης μας έδωσαν τον καιρό να καθλώσουμε τη γερμανική προσπάθεια, να εγκατασταθούμε στη Συρία και να ελευθερώσουμε το Ιράκ από τη σφετεριστική κυβέρνηση του Gailani».⁹⁰

ιδ. Με την κατάληψη της Κρήτης, ο μεγάλος όγκος των γερμανικών δυνάμεων αποχώρησε για τη συμμετοχή τους στο Σχέδιο «ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΣΑ» και η Ελλάδα περιήλθε σε τριπλή κατοχή, της Γερμανίας, της Ιταλίας και της Βουλγαρίας. Τη διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε κυβέρνηση στρατηγών του αλβανικού μετώπου, αρχικά υπό την ηγεσία του Στρατηγού Γεώργιου Τσολάκογλου.⁹¹

11. Συμμαχικές Στρατιωτικές Αποστολές στην Ελλάδα

α. Τόσο στην κατεχόμενη Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, εξωτερικοί και εσωτερικοί λόγοι δημιούργησαν προϋποθέσεις για αντίσταση κατά των κατακτητών. Η Μεγάλη Βρετανία ζήτησε από τους λαούς της Ευρώπης να αντισταθούν στη Νέα Τάξη του Άξονα και υποστήριξε στη συνέχεια σχετικές πρωτοβουλίες. Αλλά και η Σοβιετική Ένωση διέθετε σε κάθε χώρα οργανωμένους και πειθαρχημένους μηχανισμούς ικανούς να ηγηθούν της αντίστασης, μετά τον Ιούνιο του 1941. Συγκεκριμένα, για τα Βαλκάνια, η Βρετανία αποφάσισε να εμπλακεί ενεργά μετά τις κινήσεις του Χίτλερ και της Ιταλίας, με την κατάληψη της Αλβανίας και στράφηκε στη στρατηγική των συμμαχιών, με τη συμμετοχή όσο το δυνατό περισσότερων από τις χώρες της περιοχής.⁹²

β. Στο εσωτερικό της Ελλάδας η πολιτική των κατακτητών, που επέβαλε σκληρό καθεστώς κατοχής,⁹³ οδήγησε και αυτή με τη σειρά της στην οικονομική εξαθλίωση και την επισιτιστική κρίση,⁹⁴ στην ανάπτυξη ανασφάλειας και σε συνδυασμό με τις αδυναμίες της κατοχικής κυβέρνησης Τσολάκογλου, το κύμα της αντίστασης του ελληνικού λαού ενισχύθηκε κι ενδυναμώθηκε με τη δημιουργία αντιστασιακών οργανώσεων. Στο τέλος του 1941 είχαν συγκροτηθεί ένοπλες ομάδες που εξελίχθηκαν σε αντάρτικο στρατό. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του ελληνο - ιταλικού πολέμου και μέχρι την κατάληψη της Ελλάδας από τους Γερμανούς, οι Βρετανοί είχαν ήδη ενεργοποιήσει απότακτους αξιωματικούς του 1933 και του 1935 για τη διεξαγωγή μικρής κλίμακας δολιοφθορών.⁹⁵

⁸⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 111.

⁹⁰ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 112.

⁹¹ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ.170.

⁹² Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.199 -200.

⁹³ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ.170.

⁹⁴ Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ*, σελ. 18.

⁹⁵ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.204.

γ. Οι σπουδαιότερες αντιστασιακές οργανώσεις ήταν το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.), ελεγχόμενο από το Κομμουνιστικό Κόμμα της Ελλάδας (Κ.Κ.Ε.), με στρατιωτική οργάνωση τον Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό (Ε.Λ.Α.Σ.), ο Ελληνικός Δημοκρατικός Εθνικός Στρατός (Ε.Δ.Ε.Σ.) που αποτελούνταν ως επί το πλείστον από αντιβασιλικούς αξιωματικούς με τη στρατιωτική του οργάνωση Εθνικές Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών (Ε.Ο.Ε.Α), η Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση (Ε.Κ.Κ.Α.) που συγκρότησε το 5/42 Σύστημα Ευζώνων, ο Ελληνικός Στρατός Εθνικής Απελευθέρωσης (Ε.Σ.Ε.Α.), η Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση (Π.Α.Ο.), η Πανελλήνια Ένωση Αγωνιζομένων Νέων (Π.Ε.Α.Ν.), η Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νεολαίας (Ε.Π.Ο.Ν.) και πλήθος άλλων μικρότερων οργανώσεων.

δ. Χαρακτηριστικό αυτών των οργανώσεων ήταν ότι σε ορισμένες από αυτές επικεφαλής ήταν απότακτοι αξιωματικοί του 1933/35, οι οποίοι ούτως ή άλλως δεν συμπεριλαμβάνονταν στις Ένοπλες Δυνάμεις που ακολουθήσανε την εξόριστη κυβέρνηση στη Μέση Ανατολή. Άλλο σημαντικό κοινό στοιχείο των αντιστασιακών ομάδων ήταν η αντιπάθεια που έτρεφαν προς τον εξόριστο Βασιλιά Γεώργιο Β΄, τον οποίο θεωρούσαν υπεύθυνο για τη σκληρότητα του τετραυγουστιανού καθεστώτος και τα άσχημα επακόλουθα της κατοχής.⁹⁶ Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι η Special Operations Executive (SOE) των Βρετανών χρηματοδοτούσε συγκεκριμένες οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένου του ΕΑΜ, ιδιαίτερα ως το 1943.⁹⁷

ε. Ο βασικός στόχος των ένοπλων ομάδων που κατάκλυζαν τα βουνά της Ελλάδας ήταν πρωτίστως η πιστοποίησή τους ως το νέο κέντρο εξουσίας, αρμόδιο για την εύρυθμη λειτουργία των τοπικών κοινωνιών σε κάθε επίπεδο και κατ' επέκταση η κατάλυση των «επίσημων» αρχών – το κατοχικό κράτος και οι κατακτητές. Κατά τον Clogg, το ΕΑΜ τον Σεπτέμβριο του 1941, εκτός από την οργάνωση της αντίστασης είχε και ως πρωταρχικό στόχο την ελεύθερη επιλογή του είδους διακυβέρνησης, μετά την τελική απελευθέρωση της Ελλάδας.⁹⁸ Η αντιστασιακή δράση εκδηλωνόταν με ποικίλους τρόπους μεταξύ των οποίων δολιοφθορές σε κτίρια, εργοστάσια και γέφυρες, παρακώλυση μεταφοράς πρώτων υλών για τη γερμανική πολεμική βιομηχανία, διαβίβαση πληροφοριών στο ΓΣΜΑ,⁹⁹ κ.ά.

στ. Παρότι η ανάπτυξη των αντιστασιακών οργανώσεων στην κατεχόμενη Ελλάδα πραγματοποιήθηκε βαθμιαία, η αποτελεσματική και έντονη δράση αυτών των οργανώσεων κατά των κατακτητών, όπως η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου, προκάλεσε το ενδιαφέρον του ΓΣΜΑ και μέχρι το τέλος

⁹⁶ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ. 176.

⁹⁷ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.208.

⁹⁸ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ. 175.

⁹⁹ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 146.

του 1942 είχε συγκροτηθεί η Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή (ΒΣΑ)¹⁰⁰ με σκοπό τον συντονισμό και εξοπλισμό όλων των αντιστασιακών οργανώσεων προκειμένου να υποβοηθήσουν τον αγώνα που διεξάγονταν στη Μέση Ανατολή,¹⁰¹ αλλά και τον έλεγχο του αντάρτικου αγώνα και των οργανώσεων.¹⁰² Επιπλέον, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι από τις πρώτες ημέρες της κατοχής η βοήθεια του ελληνικού λαού για την απόκρυψη και διαφυγή συμμάχων,¹⁰³ που δεν κατάφεραν να ακολουθήσουν τις μονάδες τους κατά την αποχώρηση από την ηπειρωτική Ελλάδα, αλλά και οι εκδηλώσεις στο κέντρο της Αθήνας υπέρ συμμάχων αιχμαλώτων¹⁰⁴ σηματοδοτούσε τη μελλοντική συνεργασία.

ζ. Ο συντονισμός των αντιστασιακών δραστηριοτήτων υπό των Βρετανών συναντούσε δυσκολία λόγω της επίσημης πολιτικής των Βρετανών και ιδίως του Churchill στην επιστροφή του Βασιλιά μετά την απελευθέρωση, προοπτική για την οποία δεν υπήρχε ενθουσιασμός στην κατεχόμενη Ελλάδα. Επιπλέον, παρά τις κακές σχέσεις του ΕΛΑΣ με τη ΒΣΑ δεδομένου ότι οι Βρετανοί έβλεπαν τους κομμουνιστές, όπως και κάθε πολιτική οργάνωση μη ελεγχόμενη από αυτούς, ως υποψήφιο κίνδυνο για τα συμφέροντα της Βρετανίας, η συνεργασία τους στις δεδομένες συνθήκες για το κοινό σκοπό ήταν μονόδρομος.¹⁰⁵

η. Η πρώτη αποστολή των Βρετανών στην κατεχόμενη Ελλάδα είχε την ονομασία «THURGOLAND» και η δεύτερη «LOCKSMITH» στην ουσία συμπληρωματική της πρώτης, που είχαν ως σκοπό τον αποκλεισμό της διώρυγας της Κορίνθου προκειμένου να δημιουργήσουν πλήγματα στις γραμμές ανεφοδιασμού των δυνάμεων του Άξονα, στη βόρεια Αφρική.¹⁰⁶ Σε αυτές τις αποστολές συμμετείχαν Έλληνες και Βρετανοί. Ο σκοπός αυτών των αποστολών δεν επετεύχθη εξαιτίας τεχνικών προβλημάτων.

θ. Όμως, η πρώτη σημαντική επιτυχία των Βρετανών υπό τον Συνταγματάρχη Myers, την ομάδα HARLING¹⁰⁷ και με τον ΕΔΕΣ υπό τον Ναπολέοντα Ζέρβα με πενήντα αντάρτες και τον ΕΛΑΣ υπό τον Άρη Βελουχιώτη με εκατό άντρες, ήταν η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου τον Νοέμβριο του 1942, από την οποία περνούσε η σιδηροδρομική γραμμή Αθήνας – Θεσσαλονίκης, κατόπιν σχετικής εντολής του ΓΣΜΑ.¹⁰⁸ Το αποτέλεσμα της ενέργειας ήταν η γέφυρα

¹⁰⁰ Με τη συμμετοχή των ΗΠΑ στον Β'ΠΠ, η ΒΣΑ μετονομάστηκε σε Συμμαχική Στρατιωτική Αποστολή (ΣΣΑ) με την ίδια αποστολή. Διοικητής όλων των βρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα ήταν ο νεοπροαχθείς Ταξίαρχος Myers, αρχηγός της ομάδας HARLING, στην ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου.

¹⁰¹ ΓΕΣΙΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 143.

¹⁰² Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.227.

¹⁰³ Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ*, σελ. 111 - 112.

¹⁰⁴ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 147.

¹⁰⁵ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.431.

¹⁰⁶ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.213.

¹⁰⁷ Η ομάδα HARLING αποτελούνταν από τρία τμήματα, τα οποία έπεσαν με αλεξίπτωτα στην Ελλάδα και συνενώθηκαν με τη βοήθεια των ανταρτών του ΕΛΑΣ.

¹⁰⁸ Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ*, σελ. 164 και Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 150.

να παραμείνει κλειστή για έξι εβδομάδες.¹⁰⁹ Παρότι η μάχη στο Ελ Αλαμείν είχε κριθεί, η καταστροφή της γέφυρας πιστοποιούσε τις στρατιωτικές δυνατότητες του αντάρτικου,¹¹⁰ όταν μάλιστα η καταδρομική αυτή ενέργεια έλαβε χώρα πολύ κοντά στη Λαμία, όπου στάθμευαν ισχυρές εχθρικές στρατιωτικές δυνάμεις κι επέφερε ανωμαλίες στον εφοδιασμό του Afrika Korps του Rommel.¹¹¹ Ακόμα, η εξέλιξη αυτή επέδρασε θετικά στο ηθικό των συμμάχων και του ελληνικού λαού,¹¹² που ο ΕΛΑΣ και ο ΕΔΕΣ συνεργάστηκαν πλήρως σε επιχειρησιακά θέματα. Βέβαια, οι Ιταλοί απάντησαν με σκληρά αντίποινα εκτελώντας 14 κρατούμενους των φυλακών Λαμίας και 10 κατοίκους της περιοχής. Κατά τον Δεσποτόπουλο, η καταστροφή αυτού του στόχου περιλαμβανόταν στον γενικότερο σχεδιασμό της συμμαχικής επίθεσης στο μέτωπο της βόρειας Αφρικής κι η αδυναμία αποστολής άμεσων ενισχύσεων των δυνάμεων του Άξονα διευκόλυνε τους συμμάχους στην κατάληψη της Τρίπολης.¹¹³

ι. Τα έτη 1943 και 1944, οι επιχειρησιακές δυνατότητες των αντάρτικων σωμάτων βελτιώθηκαν σημαντικά και μπορούσαν να διεξάγουν στρατιωτικές επιχειρήσεις. Μάλιστα, κατάφεραν να κατασκευάσουν, υπό την καθοδήγηση βρετανών αξιωματικών, μυστικό αεροπορικό διάδρομο στο οροπέδιο της Νευρόπολης, πάνω από την Καρδίτσα, για αεροπορική επικοινωνία με τις δυνάμεις των συμμάχων στη βόρεια Αφρική ή την Ιταλία. Ακόμα, οι ενέργειες αντιπερισπασμού με την κωδική ονομασία «ANIMALS» (ζώα) το καλοκαίρι του 1943, σύμφωνα με εντολή του ΓΣΜΑ, αποτέλεσαν άλλη μια από κοινού επιχείρηση των τριών βασικών παραγόντων της αντίστασης (ΒΣΑ – ΕΛΑΣ – ΕΔΕΣ). Αν κι η συνεργασία αυτή είχε προβλήματα, διότι η ΒΣΑ είχε επιλέξει να προωθεί και να υποστηρίξει τον αρχηγό του ΕΔΕΣ έναντι του ΕΑΜ.¹¹⁴ Παρόλα αυτά η συμμετοχή του ΕΛΑΣ στην εν λόγω επιχείρηση έλαβε χώρα, αφού αναγνωρίστηκε ως συμμαχική δύναμη από το ΓΣΜΑ, κατόπιν σχετικού αιτήματος από τον ΕΛΑΣ, ο οποίος τελικά συνεργάστηκε έγκαιρα και πλήρως.¹¹⁵

ια. Ο σκοπός αυτής της επιχείρησης ήταν η παραπλάνηση των επιτελών των δυνάμεων του Άξονα ως προς την κύρια απόβαση των συμμαχικών δυνάμεων στην Ευρώπη.¹¹⁶ Ήδη οι συμμαχικές δυνάμεις είχαν ολοκληρώσει την εκστρατεία στη βόρεια Αφρική και καταλάβει την Τύνιδα τον Μάιο του 1943 και προετοιμάζαν την επιχείρηση απόβασης στη Σικελία. Έτσι, οι αντιστασιακές δυνάμεις έπληξαν τις εχθρικές τηλεπικοινωνίες στρατευμάτων του Άξονα και προσέβαλαν τις γραμμές συγκοινωνίας προκειμένου να σχηματίσουν την εντύπωση ότι η αναμενόμενη απόβαση των συμμαχικών στρατευμάτων θα γινόταν στην Ελλάδα.¹¹⁷

¹⁰⁹ Woodhouse, Christopher, *Ο Αγώνας για την Ελλάδα 1941-1949*, Αθήνα, Τουρίκης, 2012, σελ.19.

¹¹⁰ Αλεξανδρής, Αλέξης, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 22 και Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ. 177.

¹¹¹ Βουρνάς, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας*, σελ.132.

¹¹² Woodhouse, *Ο Αγώνας για την Ελλάδα 1941-1949*, σελ.82.

¹¹³ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 152.

¹¹⁴ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.228 - 229.

¹¹⁵ Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ*, σελ. 169.

¹¹⁶ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.457.

¹¹⁷ Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 407.

Οι βρετανικές ομάδες και αντάρτες του ΕΛΑΣ προκάλεσαν δολιοφθορές στις δύο μοναδικές οδικές αρτηρίες που συνέδεαν την ανατολική με τη δυτική Ελλάδα, δηλαδή στο δρόμο Ιωαννίνων – Καλαμπάκας και Μεσολογγίου – Αθηνών,¹¹⁸ αποκόπτοντας αυτούς τους δρόμους σε περισσότερα από 12 σημεία.

ιβ. Βέβαια, οι σπουδαιότερες ενέργειες ήταν η ανατίναξη της σιδηροδρομικής γραμμής στη σήραγγα του Κουρνόβου, η οποία αποτέλεσε τη γενική δοκιμή του εν λόγω σχεδίου με σημαντικές απώλειες για τους Ιταλούς κι η ανατίναξη της σιδηροδρομικής γέφυρας του Ασωπού. Κατά τον Fleischer, παρά τα πλήγματα που δέχτηκαν οι Ιταλοί από τον ΕΛΑΣ και τον ΕΔΕΣ, η επιχείρηση παραπλάνησης των δυνάμεων του Άξονα για την επικείμενη απόβαση στις δυτικές ακτές της Ελλάδας και όχι στη Σικελία δεν πέτυχε το σκοπό της,¹¹⁹ αν κι ο εν λόγω συγγραφέας αναγνωρίζει ότι η επιχείρηση «ANIMALS» προκάλεσε σοβαρά προβλήματα στα τοπικά στρατεύματα κατοχής. Αντίθετα, κατά τον Woodhouse, οι Γερμανοί είχαν πειστεί ότι η συμμαχική απόβαση θα πραγματοποιούταν στη δυτική Ελλάδα.¹²⁰ Πάντως ο επικεφαλής του ΓΣΜΑ, Στρατηγός Wilson, ανέφερε στις 18 Ιουλίου 1943 σχετικά με την απόβαση στη Σικελία: «Ο Άξων, παρασυρθείς, υπέθεσε μία επίθεση εις τα Βαλκάνια. Οι ενισχύσεις σε άνδρες και αεροπλάνα, οι οποίες ήταν διατιθέμενες για την Ιταλία, απασχολήθηκαν στα Βαλκάνια...».¹²¹

ιγ. Η τελευταία επιχείρηση με τη σύμπραξη όλων των ανταρτών ήταν η αγγλοαμερικανική με την κωδική ονομασία «NOAH'S ARK» (Κιβωτός του Νώε) που αφορούσε στην παρενόχληση της αποχώρησης των γερμανικών στρατευμάτων από την Ελλάδα, το καλοκαίρι του 1944, ώστε να αποκλειστεί η δυνατότητα χρησιμοποίησής τους σε άλλα πολεμικά μέτωπα. Ο σκοπός της επιχείρησης ήταν η μείωση της μαχητικής ικανότητας των αποχωρούντων γερμανικών στρατευμάτων. Επικεφαλής της επιχείρησης τέθηκαν ο Συνταγματάρχης Woodhouse κι ο Αμερικανός Ταγματάρχης Wines. Πρέπει να σημειωθεί ότι αναγνωριζόταν στο επιχειρησιακό σχέδιο πως η παρεμπόδιση της αποχώρησης των Γερμανών ήταν πέρα από τις δυνατότητες των ανταρτών κι αυτοί θα αναλάμβαναν αποστολές κάλυψης σε ομάδες δολιοφθορών και παρενόχλησης μονάδων που αποχωρούσαν.¹²² Αυτή η επιχείρηση πέτυχε στη φάση της προετοιμασίας και της οργάνωσης, αλλά στη φάση της εκτέλεσης δεν επιτεύχθηκαν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα,¹²³ διότι το συμμαχικό στρατηγείο καθυστέρησε να δώσει την εντολή για την έναρξη των επιχειρήσεων κι οι γερμανικές δυνάμεις απαγκιστρώθηκαν σχετικά εύκολα από την Ελλάδα.

ιδ. Πέρα των τριών μειζόνων επιχειρήσεων, με τη συμμετοχή των αντιστασιακών οργανώσεων στο πλαίσιο του συμμαχικού αγώνα στην κατεχόμενη

¹¹⁸ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.232.

¹¹⁹ Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 412 - 413.

¹²⁰ Woodhouse, *Ο Αγώνας για την Ελλάδα 1941-1949*, σελ.107.

¹²¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 151, από το αρχείο Κατσαδήμα.

¹²² Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.235.

¹²³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 152.

Ελλάδα, έλαβε χώρα και πληθώρα άλλων μικρότερων επιχειρήσεων που εξυπηρετούσαν το συμμαχικό αγώνα.¹²⁴ Όμως, εκτός από τις σημαντικές δολιοφθορές εναντίον των κατακτητών, σημαντική συμβολή των αντιστασιακών οργανώσεων ήταν κι η δέσμευση κατοχικών στρατευμάτων στην Ελλάδα προς όφελος του συμμαχικού αγώνα στα άλλα μέτωπα του πολέμου.¹²⁵ Βέβαια, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο Βασιλιάς κι η εξόριστη κυβέρνηση Τσουδερού συμμερίζονταν την άποψη ότι η αντίσταση δεν μπορούσε να δικαιολογηθεί μπροστά στα αντίποινα των κατακτητών.¹²⁶

ιε. Εν τέλει, η ΒΣΑ διαδραμάτισε αναμφισβήτητα σημαντικό ρόλο στο αρχικό στάδιο του αντάρτικου σε συνεργασία με τις αντιστασιακές οργανώσεις. Όμως, μετά τις συμμαχικές νίκες επικράτησε ο πολιτικός σκοπός αυτών των οργανώσεων έναντι του στρατιωτικού, με σκοπό να καταστούν εκφραστές της μεταπολεμικής εξουσίας και με ότι αυτό συνεπάγεται στη συνέχεια του αντιστασιακού αγώνα στην κατεχόμενη Ελλάδα.

ιστ. Ακόμα, είναι σημαντικό να αναφερθεί ένα μοναδικό¹²⁷ επεισόδιο στον Β΄ΠΠ, που συνέβη τον Δεκέμβριο του 1944 ανάμεσα στο ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και τους Βρετανούς και την επαναπατρισμένη κυβέρνηση, μια περίοδος γνωστή ως τα Δεκεμβριανά. Η κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» του Παπανδρέου είχε εγκατασταθεί στην Αθήνα, ενώ ο ΕΛΑΣ κυριαρχούσε στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας¹²⁸ και στην ουσία η Ελλάδα ήταν χωρισμένη σε αντίπαλα στρατόπεδα. Το ζήτημα της διάρθρωσης των στρατιωτικών δυνάμεων πόλωσε περισσότερο το πολιτικό κλίμα, με τον Παπανδρέου να υποστηρίζει την αποστράτευση του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ και το ΚΚΕ να μην δέχεται τη διάλυση του ΕΛΑΣ. Έτσι, η βασική αιτία της εμφύλιας σύγκρουσης τον Δεκέμβριο του 1944 ήταν ο πολιτικός ανταγωνισμός κι η δυσπιστία ανάμεσα στο ΚΚΕ/ΕΑΜ από τη μια πλευρά και στις αστικές πολιτικές δυνάμεις¹²⁹ και τους Βρετανούς από την άλλη.

ιζ. Τα πρώτα επεισόδια άρχισαν στο συλλαλητήριο του ΕΑΜ στις 3 Δεκεμβρίου 1944.¹³⁰ Οι μάχες που ακολούθησαν μεταξύ του ΕΛΑΣ και των βρετανικών και κυβερνητικών δυνάμεων τελείωσαν τον Ιανουάριο με την ήττα του ΕΑΜ και τον επίσημο τερματισμό της σύγκρουσης με τη συμφωνία της Βάρκιζας στις 12 Φεβρουαρίου 1945, σημαδεύοντας την ανάκαμψη της Δεξιάς στην ελληνική πολιτική σκηνή. Βέβαια, τα Δεκεμβριανά είχαν ξεκινήσει ανάμεσα στο ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και τις ελληνικές δυνάμεις που συνεργάζονταν με τους Γερμανούς από τις αρχές του

¹²⁴ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 150.

¹²⁵ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 146 και ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ιστορία του Ελληνικού Στρατού 1821 – 1997*, σελ. 260.

¹²⁶ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ. 176.

¹²⁷ Η μοναδικότητα έγκειται στο γεγονός ότι ενώ τα γερμανικά στρατεύματα είχαν αποχωρήσει από την Αθήνα προ ολίγων εβδομάδων και αντί στη χώρα να επικρατεί η εφορία της απελευθέρωσης, ξέσπασε εμφύλια πολεμική σύγκρουση μεταξύ αυτών που στο παρελθόν συνεργάστηκαν για αντίσταση εναντίον των γερμανών, με αφορμή το πολιτικό πρόβλημα, δηλαδή ποιος θα καταλάμβανε την πολιτική εξουσία.

¹²⁸ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 101.

¹²⁹ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 103.

¹³⁰ Close, David, *Οι ρίζες του εμφύλιου πολέμου στην Ελλάδα*, Αθήνα, Φιλίστωρ, 2003, σελ. 219.

1944.¹³¹ Ο Churchill ήδη από τον Φεβρουάριο του 1943 είχε εκφράσει τη δυσαρέσκειά του για τον εμφύλιο σπαραγμό που ξέσπασε στην Ελλάδα από το βήμα της Βουλής των Κοινοτήτων, επαναλαμβάνοντας έναν χρόνο μετά ότι: «Η λάμψη της Ελλάδας μεταξύ των Εθνών έχει αμαυρωθεί»,¹³² σε μήνυμά του στην εξόριστη κυβέρνηση, αλλά και στην πλατεία Συντάγματος την ημέρα της απελευθέρωσης της Ελλάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Β»

ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΣ - ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΜΕΣΗ

ΑΝΑΤΟΛΗ

12. Η Στρατιωτική Πολιτική των Ελληνικών Εξόριστων Κυβερνήσεων

α. Με την έναρξη της γερμανικής επίθεσης εναντίον της Κρήτης, ο Βασιλιάς Γεώργιος Β΄ κι ο Πρωθυπουργός Εμμανουήλ Τσουδερός διέφυγαν στην Αλεξάνδρεια Αιγύπτου, με τη βοήθεια των Βρετανών. Λίγες ημέρες μετά ακολούθησαν τα υπόλοιπα μέλη της ελληνικής κυβέρνησης. Η ελληνική κυβέρνηση είχε προτείνει να μεταφερθεί στην Κύπρο¹³³ προκειμένου να τονώσει την προσπάθεια του ελληνικού έθνους, αλλά η Βρετανία απέρριψε την ιδέα¹³⁴ με το επιχείρημα ότι δεν ήθελε να προκαλέσει τη Γερμανία να εκστρατεύσει εναντίον της Κύπρου. Προφανώς ο κύριος λόγος ήταν ότι η Βρετανία φοβόταν το δεδουλευμένο σε μελλοντικές ελληνικές εδαφικές αξιώσεις μετά τον πόλεμο.¹³⁵ Έτσι, η Κυβέρνηση Τσουδερού εγκαταστάθηκε προσωρινά στην Αίγυπτο.

β. Όλες οι εξόριστες κυβερνήσεις εκπροσωπούσαν τη συνέχεια του ελληνικού κράτους κι αναγνωρίζονταν από τους συμμάχους και τις περισσότερες ουδέτερες χώρες του Β΄ΠΠ, ως οι επίσημες κυβερνήσεις της Ελλάδας.¹³⁶ Η πρώτη εξόριστη κυβέρνηση αποτελούνταν κυρίως από στελέχη του καθεστώτος Μεταξά, αν κι ο Πρωθυπουργός ήταν βενιζελικής πολιτικής καταγωγής και γνωστός για την αντίθεσή του στο τετραγουσσιανό καθεστώς.¹³⁷ Χαρακτηριστικό αυτών των κυβερνήσεων ήταν η εξάρτησή τους από τους συμμάχους,¹³⁸ καθόσον δεν έλεγχαν

¹³¹ Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ*, σελ. 369.

¹³² Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 304.

¹³³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 128.

¹³⁴ Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 296.

¹³⁵ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 74 και ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ.4

¹³⁶ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 72 και Διαμαντόπουλος, Θανάσης, *Οι διαιρετικές τομές στην Ελλάδα την περίοδο 1910 – 2017, Η δεκαετία του 1940, Η αδύνατη συνύπαρξη*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο Α.Ε., 2017, σελ. 45.

¹³⁷ Clogg, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, σελ.169.

¹³⁸ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 73.

την επικράτειά τους¹³⁹ και κατ' επέκταση στερούνταν κρατικούς πόρους¹⁴⁰ και τη δυνατότητα στρατολόγησης πληθυσμού της χώρας τους. Άρα, η δυσαναλογία στόχων και μέσων των ελληνικών εξόριστων κυβερνήσεων καθιστούσε μονόδρομο τη συνεργασία και την υποστήριξη σε διπλωματικό επίπεδο, παροχή στρατιωτικού υλικού και διεύθυνσης των στρατιωτικών επιχειρήσεων με τους συμμάχους και κυρίως τη Βρετανία, η οποία είχε τον πρώτο λόγο στη Μεσόγειο ως το τέλος του Β'ΠΠ.

γ. Η εξόριστη κυβέρνηση από την αρχή αντιμετώπισε δυσκολίες τόσο λόγω της αβεβαιότητας στην εξέλιξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων στην περιοχή όσο και την αρνητική πολιτική στάση της ουδέτερης στον πόλεμο αιγυπτιακής κυβέρνησης. Έτσι, μετά από μια σύντομη εγκατάσταση της κυβέρνησης στη νότια Αφρική, κατέληξε στο Λονδίνο κι απέκτησε πολύ σύντομα αντιδημοτικότητα.¹⁴¹ Βέβαια, παρέμειναν στην Αίγυπτο οι Υπουργοί Στρατιωτικών, Ναυτικών και Αεροπορίας.¹⁴² Μάλιστα, η κυβέρνηση Τσουδερού απέρριψε πρόταση των Βρετανών να εγκατασταθεί στο Λίβανο ή στην Παλαιστίνη για να έχει επαφή με την ελληνική πραγματικότητα. Οπότε, γεννιέται το ερώτημα: ποιες ήταν οι προτεραιότητες αυτής της κυβέρνησης; Ήταν η συνέχιση σοβαρής αντίστασης από το εξωτερικό ή προετοιμάζαν το έδαφος για τη διακυβέρνηση της μετακατοχικής Ελλάδας; Οι αμφιβολίες ενισχύονται από δηλώσεις του Τσουδερού τον Οκτώβριο του 1941 σχετικά με την αποκατάσταση του ελεύθερου πολιτεύματος, μετά την απελευθέρωση. Πρέπει, όμως, να καταλογιστεί ότι η κυβέρνηση αυτή δεν ήταν ιδιαίτερα επιθυμητή από την παροικία της Αιγύπτου, καθόσον έφερε το «μεταξικό» στίγμα.

δ. Παρόλα αυτά, η ελληνική πολιτική ηγεσία έθεσε ως πρωταρχική επιδίωξη τη συγκρότηση τακτικών στρατιωτικών δυνάμεων¹⁴³ προκειμένου να συνεχίσουν τον αγώνα στο πλευρό των συμμάχων και για να χρησιμοποιηθούν στο μέλλον για την απελευθέρωση της κατεχόμενης Ελλάδας.¹⁴⁴ Άλλωστε, ο ρόλος της θα ήταν περιορισμένος χωρίς το μέσο εξουσίας, δηλαδή τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις κι η εξόριστη κυβέρνηση θα είχε στην ουσία συμβολικό χαρακτήρα.

ε. Λόγω της αναγκαστικής μετακίνησης της κυβέρνησης Τσουδερού στο Λονδίνο αποφασίστηκε η συγκρότηση του Αρχηγείου Βασιλικού Ελληνικού Στρατού Μέσης Ανατολής (ΑΒΕΣΜΑ) στο Κάιρο με αρχηγό τον Αντιστράτηγο Εμμανουήλ Τζανακάκη, Υπουργό των Στρατιωτικών και απότακτο Συνταγματάρχη του 1935¹⁴⁵ και με σκοπό την οργάνωση, τη διοίκηση και τον έλεγχο

¹³⁹ Διαμαντόπουλος, *Οι διαιρετικές τομές στην Ελλάδα την περίοδο 1910 – 2017*, σελ. 45.

¹⁴⁰ Το μόνο της έσοδο προερχόταν από την εκμίσθωση του ελληνικού εμπορικού στόλου στους Βρετανούς.

¹⁴¹ Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 178.

¹⁴² ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 6 και 7.

¹⁴³ Σοϊλεντάκης, Νικόλαος, 1943, Αθήνα, Αρμός, σελ. 85 και ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 128.

¹⁴⁴ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 128.

¹⁴⁵ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 74.

των ελληνικών μονάδων Μέσης Ανατολής. Προκειμένου να αναβαθμιστούν περαιτέρω οι ΕΔ αποφασίστηκε σε συνεργασία με το ΓΣΜΑ η συγκρότηση της Ι^{ης} Ελληνικής Ταξιαρχίας Πεζικού, σύμφωνα με τη βρετανική σύνθεση κι αργότερα και της ΙΙ^{ης} Ταξιαρχίας Πεζικού.

στ. Με κοινή απόφαση των τριών Υπουργών των Πολεμικών Υπουργείων συστάθηκε τον Αύγουστο του 1941 η Υπηρεσία Πληροφοριών Ελληνικής Προπαγάνδας (ΥΠΕΠ) με έδρα το Κάιρο και κύριο έργο μεταξύ άλλων την οργάνωση συστήματος διαφυγής στρατευσίμων από την Ελλάδα. Η ΥΠΕΠ δεν πρόσφερε τις προσδοκώμενες υπηρεσίες κι η ελληνική κυβέρνηση την κατέργησε μετά από οκτώ μόνο μήνες λειτουργίας της.

ζ. Προκειμένου να ενισχυθεί η στρατιωτική συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Βρετανίας υπογράφηκε το Μάρτιο του 1942 ελληνοβρετανική συμφωνία¹⁴⁶ με την οποία αναγνωριζόταν η σπουδαιότητα διατήρησης ελληνικών ΕΔ στη Μέση Ανατολή και παράλληλα η παρουσία βρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα. Πρέπει να επισημανθεί ότι ένας από τους κύριους σκοπούς του πολέμου ήταν η απελευθέρωση της Ελλάδας.¹⁴⁷ Έτσι, καθορίστηκε οι ελληνικές ΕΔ να υπαχθούν υπό βρετανική Στρατιωτική Διοίκηση, αλλά οι δαπάνες μισθοδοσίας και συντηρήσεώς τους θα επιβάρυναν την ελληνική κυβέρνηση, οι οποίες θα καλύπτονταν με δάνεια.

η. Κατά τον Κασικώστα, αυτή η συμφωνία δεν ενίσχυσε τη νομιμοποιητική βάση της εξόριστης κυβέρνησης και μοναρχίας και δεν βελτίωσε τη διεθνή θέση της χώρας.¹⁴⁸ Άλλωστε, η κυβέρνηση Τσουδερού επιθυμούσε επίμονα σύναψη συμμαχίας με τη Βρετανία, γεγονός, όμως, που η ίδια δεν επιθυμούσε.¹⁴⁹

θ. Στην ουσία μέχρι τον Μάρτιο του 1942 δεν είχε επιτευχθεί κάποια σοβαρή πρόοδος στη συγκρότηση των μονάδων του στρατού, ώστε να είναι σε θέση να αναλάβουν πολεμική δράση. Ο πιο σημαντικός λόγος είναι ότι οι Βρετανοί ήταν δύσπιστοι απέναντι στην στρατιωτική ηγεσία και δεν είχαν εξοπλίσει αυτές τις μονάδες. Αυτό, βέβαια, οφείλεται στις αναταραχές και στην εκδήλωση ενδοελληνικών διχονοιών που είχαν προκληθεί στις αρχές του ίδιου έτους.

ι. Παράλληλα, τον Φεβρουάριο του 1942 δημοσιεύτηκε Συντακτική Πράξη, κατόπιν πιέσεων βρετανικών και πολιτικών ανδρών της κατεχόμενης Ελλάδας, με την οποία καταργήθηκε στην ουσία το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου 1936. Έτσι, μετά από δύο μήνες ανασχηματίζεται η εξόριστη κυβέρνηση και ανατίθενται καθήκοντα αντιπροέδρου στον Παναγιώτη Κανελλόπουλο και τα τρία πολεμικά υπουργεία μετέπεσαν σε υφυπουργεία, τα οποία υπήχθησαν στο νεοσύστατο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Τον Μάιο του 1942 ο Παναγιώτης

¹⁴⁶ Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 267.

¹⁴⁷ Κασικώστας, Δημήτριος, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944, Οργάνωση, πολεμικές αποστολές και κινήματα στη Μέση Ανατολή*, Αθήνα, Αλφειός, 2015, σελ. 107.

¹⁴⁸ Κασικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 108.

¹⁴⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 130.

Κανελλόπουλος ανέλαβε και καθήκοντα Υπουργού Εθνικής Άμυνας και Υφυπουργού Στρατιωτικών με πρωταρχικό στόχο την επίσπευση των ενεργειών οργάνωσης των ελληνικών ΕΔ.¹⁵⁰ Επιπλέον, ο Κανελλόπουλος, αρνήθηκε να μεταφερθεί η κυβέρνηση στο Λονδίνο προκειμένου να θέσει τέρμα στην ακαταστασία της Μέσης Ανατολής.¹⁵¹

ια. Ο Κανελλόπουλος κατήργησε το ΑΒΕΣΜΑ, προχώρησε σε διοικητικές αλλαγές των σχηματισμών, δημιούργησε τον Ιερό Λόχο κι οργάνωσε μικτή ελληνοβρετανική επιτροπή για τον συντονισμό του αγώνα στη Μέση Ανατολή και την κατεχόμενη Ελλάδα. Η συμμετοχή του Κανελλόπουλου στην κυβέρνηση κι οι παρεμβάσεις του στο στράτευμα είχε ως αποτέλεσμα την αναγνώριση της αλλαγής προς θετική κατεύθυνση από τους Βρετανούς¹⁵² και την ανάληψη πολεμικής αποστολής των ελληνικών στρατιωτικών μονάδων τον Οκτώβριο του 1942. Μετά την πρώτη μεγάλη συμμαχική νίκη η εξόριστη κυβέρνηση έδωσε προτεραιότητα στο πολιτειακό ζήτημα, με την απομάκρυνση των κατοχικών δυνάμεων και την απελευθέρωση της Ελλάδας.

ιβ. Μπορεί η εσωτερική κατάσταση και λειτουργία των στρατιωτικών μονάδων να ήταν δραματική, αλλά και ο Κανελλόπουλος φαίνεται ότι δεν είχε σαφή εικόνα της κατάστασης που επικρατούσε εντός του στρατού Μέσης Ανατολής. Έτσι, στην προσπάθειά του να μετριάσει τις διαφορές ανέθεσε σε δημοκρατικούς αξιωματικούς τις διοικήσεις των μάχιμων μονάδων, ενώ σε επιτελικές υπηρεσίες τοποθέτησε βασιλόφρονες αξιωματικούς. Αυτή η πολιτική είχε ως αποτέλεσμα να οξυνθεί ο διχασμός και να συσπειρωθούν οι αντίπαλες ομάδες¹⁵³ και να εκδηλωθεί το κίνημα του Μαρτίου 1943. Μετά ακολούθησε η παραίτηση του Κανελλόπουλου και ανασχηματισμός της κυβέρνησης. Ακόμα, η διάσπαση της κυβέρνησης σε δύο κλιμάκια (ένα στο Λονδίνο και το δεύτερο στη Μέση Ανατολή), όπως ήταν φυσικό, δημιουργούσε πρόβλημα συντονισμού.

ιγ. Μετά τη δύσκολη διαχείριση των εξεγέρσεων εντός του στρατεύματος, τον Ιούλιο του 1943 και τον Απρίλιο του 1944, προέκυψε ο επόμενος ανασχηματισμός της κυβέρνησης, με Πρωθυπουργό τον Γεώργιο Παπανδρέου. Η νέα κυβέρνηση προέβη σε συνδιάσκεψη στο Λίβανο, με τη συμμετοχή της εξόριστης κυβέρνησης, των αστικών πολιτικών κομμάτων και αντιστασιακών οργανώσεων μεταξύ των οποίων και το ΕΑΜ. Το «εθνικό συμβόλαιο» που προέκυψε προέβλεπε μεταξύ άλλων την αναδιοργάνωση και την αποκατάσταση της πειθαρχίας στις ελληνικές ΕΔ της Μέσης Ανατολής.¹⁵⁴ Έτσι, αποφασίστηκε η συγκρότηση της ΙΙΙ^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας (Ε.Ο.Τ.) προκειμένου να συμμετάσχει στο μέτωπο της Ιταλίας.

¹⁵⁰ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 77.

¹⁵¹ Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 262.

¹⁵² Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 270.

¹⁵³ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 127.

¹⁵⁴ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 84.

ιδ. Μετά από αυτές τις εξελίξεις, ο τελευταίος σταθμός της εξόριστης κυβέρνησης, πριν την οριστική επιστροφή στην Ελλάδα στις 18 Οκτωβρίου 1944, ήταν η νότια Ιταλία, όπου η ΙΙΙ^η Ε.Ο.Τ. ανέλαβε πολεμική δράση στο Ρίμινι της Ιταλίας. Στα τέλη, λοιπόν, Σεπτεμβρίου του 1944, στη συμφωνία της Καζέρτας Ιταλίας, αποφασίστηκε οι ανταρτικές δυνάμεις μαζί με το στρατό Μέσης Ανατολής να τεθούν υπό τη διοίκηση της ελληνικής κυβέρνησης, η οποία στη συνέχεια παραχώρησε τη διοίκηση στο διοικητή του βρετανικού Εκστρατευτικού Σώματος, στρατηγού Ronald Scobie.¹⁵⁵

ιε. Εν κατακλείδι, παρότι η εξόριστη κυβέρνηση δεχόταν έντονη αμφισβήτηση εκπροσώπησης της χώρας και χωρίς να αντλεί την εξουσία της από τη λαϊκή εντολή, αντιπροσώπευε αποτελεσματικά το ελληνικό έθνος.¹⁵⁶ Η βαθμιαία εισδοχή φιλελεύθερων πολιτικών στην κυβέρνηση, όπως του Π. Κανελλόπουλου το 1942 και η συγκρότηση νέων κυβερνήσεων υπό τον Σοφοκλή Βενιζέλο τον Απρίλιο του 1944 και τον διάδοχό του 10 ημέρες μετά, Γεώργιο Παπανδρέου, δεν κατάφεραν να διασφαλίσουν την επιθυμητή σύμπνοια όλων των μερίδων του λαού στον κοινό αγώνα, με επιζήμια αποτελέσματα για τα συμφέροντα της χώρας.

13. Συγκρότηση - Ανασυγκρότηση Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων Μέσης Ανατολής – Αναδιοργάνωση

α. Λίγες ημέρες μετά την έναρξη του ελληνο - ιταλικού πολέμου η κυβέρνηση Μεταξά αποφάσισε τη δημιουργία τμήματος τακτικού στρατού στη Μέση Ανατολή. Η επάνδρωσή του θα αποτελούνταν από υπόχρεους στρατιωτικής θητείας που κατείχαν την ελληνική υπηκοότητα των κατοίκων της Αιγύπτου, της Παλαιστίνης, της Συρίας και του Σουδάν κι εθελοντές του αιγυπτιακού ελληνισμού. Έτσι, τον Φεβρουάριο του 1941 συγκροτήθηκε η Φάλαγγα Ελλήνων Αιγύπτου (ΦΕΑ), η οποία συμπεριέλαβε το «Δωδεκανησιακό» Τάγμα Πεζικού¹⁵⁷ και υπαγόταν απευθείας στο ΓΣΜΑ. Η ΦΕΑ είχε οργανωθεί με αξιωματικούς από την Ελλάδα κι αποτέλεσε τον πυρήνα των στρατιωτικών ελληνικών δυνάμεων στην περιοχή. Μάλιστα, τον Ιούνιο του 1941 διαπιστώθηκε η άριστη εικόνα της κατά την επιθεώρηση του Υπουργού Στρατιωτικών και του Βασιλιά Γεωργίου Β΄.¹⁵⁸

β. Επίσης, σημαντική πηγή έμπυχου υλικού για την επάνδρωση του στρατού Μέσης Ανατολής αποτέλεσε η Ταξιαρχία Έβρου που μετά την γερμανική εισβολή στη Θράκη συμπύχθηκε προς την Τουρκία και τμήματά της έφθασαν στην Τζενείφα της Αιγύπτου τον Ιούνιο του 1941. Επιπλέον, αριθμός αξιωματικών κι οπλιτών που υπηρετούσαν σε μονάδες νησιών του Αιγαίου και πρόσφυγες μεταξύ

¹⁵⁵ Κολιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789 – 1945*, σελ. 407 και Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 86.

¹⁵⁶ Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 298.

¹⁵⁷ Δόθηκε αυτή η ονομασία προκειμένου να προσελκύσει την εθελοντική κατάταξη των υπό ιταλική διοίκηση Δωδεκανησιών της διασποράς και να σηματοδοτήσει παράλληλα την απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης για την απελευθέρωση των Δωδεκανήσιων [ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 10].

¹⁵⁸ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 39.

των οποίων και χωροφύλακες ακολούθησαν την ίδια πορεία με τα τμήματα της Ταξιαρχίας. Άρα, το προσωπικό που θα επάνδρωνε το στρατό Μέσης Ανατολής είχε ανομοιομορφία σε επίπεδο εκπαίδευσης και πειθαρχίας, χωρίς να παύει όμως να έχει υψηλό ηθικό. Άλλωστε, ήταν εθελοντές, καθόσον μέρος προσωπικού της Ταξιαρχίας που δεν μεταφέρθηκε στην Αίγυπτο είτε επέστρεψε στην κατεχόμενη Ελλάδα είτε χρησιμοποιήθηκε από τις τουρκικές αρχές για την κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής.¹⁵⁹

γ. Μετά την πλήρη ανάπτυξη του ΑΒΕΣΜΑ τον Απρίλιο του 1942 πραγματοποιήθηκε αναδιοργάνωση με τη διάλυση της ΦΕΑ, τη μετονομασία του Δωδεκανησιακού Τάγματος σε 1^ο Τάγμα Ελλήνων Αιγύπτου και η μεταστάθμευση της έμπεδης μονάδας από την Αλεξάνδρεια στην Τζενέιφα Αιγύπτου. Παράλληλα συγκροτήθηκαν τα Φρουραρχεία Αλεξάνδρειας και Καΐρου.¹⁶⁰

δ. Ο κύριος στόχος του ΑΒΕΣΜΑ ήταν να συγκροτηθεί η Ι^η Ελληνική Ταξιαρχία Πεζικού, στην οποία θα υπαγόταν υπό μια ενιαία διοίκηση όλες οι ελληνικές μάχιμες στρατιωτικές μονάδες Μέσης Ανατολής. Το εγχείρημα αυτό αντιμετώπιζε σοβαρές δυσκολίες. Η έλλειψη κυρίου πολεμικού υλικού κι η επιχειρησιακή ετοιμότητα της ταξιαρχίας, λόγω πολύ χαμηλής στάθμης εκπαίδευσης, ξεπεράστηκε, όταν τέθηκε υπό τις διαταγές της Νεοζηλανδικής Ταξιαρχίας της 9^{ης} Βρετανικής Στρατιάς. Επιπλέον, οι μετασταθμεύσεις από την Αίγυπτο στην Παλαιστίνη και στη συνέχεια στο Λίβανο κι οι εσωτερικές διαφωνίες μεταξύ των αξιωματικών, αλλά και λιποταξίες οπλιτών ήταν βασικοί ανασταλτικοί παράγοντες στην προετοιμασία και ετοιμότητα της ταξιαρχίας. Έτσι, η συγκρότησή της παρότι άρχισε από τον Ιούνιο του 1941 μέχρι τον Μάιο του 1942, η ταξιαρχία δεν ήταν σε κατάσταση να αναλάβει πολεμική δράση. Βέβαια, σημαντικός λόγος υπήρξε και η έλλειψη εμπιστοσύνης των Βρετανών προς τους Έλληνες στρατιωτικούς, λόγω των πολιτικών διαφωνιών¹⁶¹ και για αυτό το λόγο είχαν προμηθεύσει την ταξιαρχία με παλιό ιταλικό υλικό.

ε. Τελικά, η Ι^η Ελληνική Ταξιαρχία Πεζικού συγκροτήθηκε στη Τζενέιφα τον Ιούνιο του 1941 και στη συνέχεια μεταφέρθηκε για εκπαίδευση στη Συρία. Η ταξιαρχία είχε οργανική σύνθεση βρετανικής ταξιαρχίας¹⁶² και διέθετε τρία Τάγματα Πεζικού, ένα Σύνταγμα Πεδινού Πυροβολικού και τμήματα υποστήριξης μάχης και διοικητικής μέριμνας, συνολικής δύναμης 316 αξιωματικών και 5.155 οπλιτών.¹⁶³

στ. Πολύ σύντομα διαπιστώθηκε η ανάγκη δημιουργίας κέντρου εκπαίδευσης, ώστε να εκπαιδεύονται οι στρατεύσιμοι που κατέφθαναν από την Ελλάδα κι οι νέες κλάσεις που κατατάσσονταν από τους Έλληνες της Αιγύπτου, της

¹⁵⁹ Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.802/Ε/3.

¹⁶⁰ Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ, Φ.802/Δ/93, σελ. 5 και 7.

¹⁶¹ Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 266.

¹⁶² Μανέτας, Ιωάννης, *Μαχόμενη Ελλάς, Μέση Ανατολή 1942 – 1945*, τομ. Α', Αθήνα, Επτάλοφος Α.Β.Ε.Ε., 1980, σελ. 129.

¹⁶³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Θέματα Στρατιωτικής Ιστορίας*, σελ. 320.

Παλαιστίνης και της Συρίας. Έτσι, στις αρχές Απριλίου 1942 λειτούργησε το Γενικό Κέντρο Εκπαιδεύσεως και Σχολών (ΓΚΕΣ) με υπαγωγή στο ΑΒΕΣΜΑ.

ζ. Παράλληλα, από τον Δεκέμβριο του 1941 η εξόριστη κυβέρνηση ζήτησε από τη Βρετανία υλικό για τη συγκρότηση μιας δεύτερης ταξιαρχίας. Η οριστική απόφαση πάρθηκε στα τέλη Μαΐου του 1942 κι οι εκπαιδευτικές μονάδες του ΓΚΕΣ εντάχθηκαν στη νέα ταξιαρχία. Οι προσπάθειες καρποφόρησαν για τη συγκρότηση της ΙΙ^{ης} Ελληνικής Ταξιαρχίας μέχρι τέλος του Ιανουαρίου 1943, με εναπομείναν έργο την εκπαίδευση του προσωπικού.

η. Ακόμα, με ενέργειες του ΥΕΘΑ Κανελλόπουλου, συγκροτήθηκε τον Σεπτέμβριο του 1942 ο Ιερός Λόχος στην Παλαιστίνη (στο στρατόπεδο Καφρ Υόνα), με διαταγή της ΙΙ^{ης} Ελληνικής Ταξιαρχίας, από εθελοντές αξιωματικούς όλων των κλάδων των ΕΔ¹⁶⁴ και των Σωμάτων Ασφαλείας, οι οποίοι κατατάχθηκαν ως στρατιώτες,¹⁶⁵ με διοικητή τον Συνταγματάρχη Πεζικού Τσιγάντε Χριστόδουλο. Άλλωστε, υπήρχε μεγάλη συνάθροιση προσωπικού στη Μέση Ανατολή κι η συγκρότηση των Ι^{ης} και ΙΙ^{ης} Ταξιαρχιών δεν ήταν αρκετή, για να απορροφήσει όλα τα στελέχη σε μάχιμες μονάδες. Μάλιστα, υπήρχε μεγάλος αριθμός μισθοδοτούμενων αργόσχολων στελεχών που προκαλούσε προβλήματα, με την κριτική τους στην πολιτική και στρατιωτική ηγεσία.¹⁶⁶ Έτσι, η μέση δύναμή του Ιερού Λόχου ανήλθε σε 200 άτομα κι υπάχθηκε στο 1^ο βρετανικό Σύνταγμα Καταδρομών, αφού μεταστάθμευσε στην περιοχή Καμπρέτ, σε στρατόπεδο κοντά στη διώρυγα του Σουέζ. Με διαταγή του ΓΣΜΑ η σύνθεση του Ιερού Λόχου προέβλεπε: Ομάδα Διοίκησης, τρεις διμοιρίες καταδρομών, εφεδρική διμοιρία καταδρομών και τμήματα υποστήριξης.

θ. Λόγω επιχειρησιακών απαιτήσεων, από το Φεβρουάριο του 1944 ο Ιερός Λόχος αναδιοργανώθηκε σε Μοίρα Καταδρομών. Στη συνέχεια, κατά την σαρωτική αναδιοργάνωση του ελληνικού στρατού Μέσης Ανατολής, μετά το κίνημα του Απριλίου του 1944, αναβαθμίστηκε σε Σύνταγμα Καταδρομών λόγω ευρύτερων αναγκών σε επιχειρήσεις εναντίον γερμανικών φρουρών νήσων του Αιγαίου κι έλλειψης στρατευμάτων για αυτόν τον σκοπό,¹⁶⁷ δύναμης περίπου 1.000 ανδρών,¹⁶⁸ από αξιωματικούς κι οπλίτες που είχαν μετακινηθεί πρόσφατα από την Ελλάδα και δεν είχαν χρησιμοποιηθεί για διάφορους λόγους.

ι. Μετά την καταστολή του κομμουνιστικού¹⁶⁹ στασιαστικού κινήματος του Απριλίου του 1944, διαλύθηκε το μεγαλύτερο μέρος των υφιστάμενων στρατιωτικών μονάδων¹⁷⁰ και άρχισαν πάλι έντονες προσπάθειες της ελληνικής

¹⁶⁴ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 88.

¹⁶⁵ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 133.

¹⁶⁶ Κατσιώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 291 - 292.

¹⁶⁷ Μανέτας, Ιωάννης, *Ιερός Λόχος 1942 – 1945*, Αθήνα, 1978, σελ. 158.

¹⁶⁸ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 134.

¹⁶⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ιστορία του Ελληνικού Στρατού 1821 – 1997*, σελ. 251.

¹⁷⁰ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 88.

κυβέρνησης για αναδιοργάνωση του ελληνικού στρατού Μέσης Ανατολής και τη συγκρότηση νέων και κυρίως ικανών μονάδων. Έτσι, δύο μήνες μετά, συγκροτήθηκε η ΙΙΙ^η Ελληνική Ορεινή Ταξιαρχία,¹⁷¹ από επιλεγμένους αξιωματικούς κι οπλίτες των μονάδων που διαλύθηκαν, από μονάδες της ΙΙ^{ης} Ταξιαρχίας που δεν είχαν λάβει μέρος στο κίνημα¹⁷² και το ΓΚΕΣ, υπό την εποπτεία της ΙΧ^{ης} Βρετανικής Στρατιάς. Η συγκρότηση πραγματοποιήθηκε στο στρατόπεδο Ινσαρίγιε του Λιβάνου με διοικητή τον μοναρχικό¹⁷³ Συνταγματάρχη Πεζικού Θρασύβουλο Τσακαλώτο. Η ταξιαρχία διέθετε το Στρατηγείο και το Λόχο Στρατηγείου, τρία Τάγματα Πεζικού, ένα Σύνταγμα Πεδινού Πυροβολικού και τμήματα υποστήριξης μάχης και διοικητικής μέριμνας.

ια. Παράλληλα, εκτός από τη συγκρότηση της ΙΙΙ^{ης} Ε.Ο.Τ., πραγματοποιήθηκαν κι άλλες σημαντικές οργανωτικές αλλαγές του ελληνικού στρατού Μέσης Ανατολής, όπως ο Ιερός Λόχος αναδιοργανώθηκε σε Σύνταγμα Καταδρομών, ιδρύθηκε η Διοίκηση Ειδικών Ταγμάτων με τρία τάγματα, συγκροτήθηκε η Διοίκηση Ειδικών Μονάδων με πέντε τάγματα, η διάλυση του ΓΚΕΣ και στη θέση του η δημιουργία του Ελληνικού Κέντρου Εκπαίδευσης Μεσογείου και του Ελληνικού Κέντρου Εκπαίδευσης Στρατού. Επίσης, συγκροτήθηκαν τρεις λόχοι Γενικών Μεταφορών, τμήματα υποστήριξης κι άλλες βοηθητικές υπηρεσίες.¹⁷⁴ Ο γενικότερος σκοπός ήταν η άμεση συμμετοχή του στρατού στις συμμαχικές επιχειρήσεις αλλά και η προοπτική για μεταφορά των νέων μονάδων στην Ελλάδα, μετά την απελευθέρωσή της.¹⁷⁵

14. Κινήματα στη Μέση Ανατολή

α. Οι πρώτες αντιπαραθέσεις μεταξύ του στρατιωτικού προσωπικού άρχισαν με την άφιξη των στρατιωτών της Ταξιαρχίας Έβρου τον Ιούλιο του 1941, όταν Αιγύπτιοι ζήτησαν να διοικούνται από αξιωματικούς δημοκρατικών φρονημάτων.¹⁷⁶ Ουσιαστικά, όμως, το ζήτημα των διαφορών στο στράτευμα εστιαζόταν κυρίως στην απόφαση του Τσουδερού να επαναφέρει στο στράτευμα, πριν τη γερμανική επίθεση εναντίον της Κρήτης, τους απότακτους αξιωματικούς που συμμετείχαν στα στρατιωτικά κινήματα του 1933/35, χωρίς, βέβαια, αρχικά να τους τοποθετήσει σε νευραλγικές θέσεις. Οπότε, στο στρατό της Μέσης Ανατολής εντάχθηκαν αξιωματικοί και υπαξιωματικοί που ήδη υπηρετούσαν κατά την κυβέρνηση Μεταξά αλλά κι αυτοί που επανήλθαν με τα διατάγματα Τσουδερού, οι λεγόμενοι «Δημοκρατικοί».

β. Έτσι, οι διαφορές μεταξύ των επανελθόντων απότακτων αξιωματικών του 1933/35 και των νομιμοφρόνων άρχισαν να εμφανίζονται με την ίδρυση της Αντιφασιστικής Στρατιωτικής Οργάνωσης (ΑΣΟ) τον Οκτώβριο του 1941

¹⁷¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 135.

¹⁷² ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 111.

¹⁷³ Close, *Οι ρίζες του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα*, σελ. 155.

¹⁷⁴ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 395 – 398.

¹⁷⁵ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 112 - 113.

¹⁷⁶ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 35, υποσ. 28.

και μετά από λίγο διάστημα με τη δημιουργία των «θυγατρικών» οργανώσεων ΑΟΝ και ΑΟΑ,¹⁷⁷ για το ναυτικό και την αεροπορία αντίστοιχα. Ο συνδυασμός δημιουργίας αυτών των πολιτικών οργανώσεων με την προσπάθεια της κυβέρνησης Τσουδερού να παύσει την κυριαρχία των συντηρητικών αξιωματικών στο στράτευμα της Μέσης Ανατολής¹⁷⁸ καθιστούσε περίπλοκο τόσο το έργο της οργάνωσης των ΕΔ Μέσης Ανατολής αλλά ταυτόχρονα δημιουργούσε προβλήματα στην πειθαρχία και συνοχή του στρατεύματος. Μάλιστα, οι «δημοκράτες» συμπεριφερόντουσαν με οικείο τρόπο στους στρατιώτες ενώ οι «νομιμόφρονες» με αυστηρό.

γ. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης, μέσα στο στράτευμα είχαν δημιουργηθεί δύο πολιτικές παρατάξεις: η αυτοαποκαλούμενη τετραγουσσιανή και η αντιφασιστική.¹⁷⁹ Οι στρατιώτες πολιτικολογούσαν υπέρ της μιας ή της άλλης παράταξης κι εμπλέκονταν στα πολιτικά πράγματα. Αυτή η κατάσταση, όπως ήταν φυσικό, προκάλεσε δυσπιστία και καχυποψία στο στράτευμα και σε συνδυασμό με προσωπικές φιλοδοξίες δημιούργησε αρνητικό κλίμα εντός και εκτός του στρατεύματος αλλά και γενικότερα στην εικόνα της Ελλάδας.

δ. Παράλληλα, ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1943 στο Κάιρο ο Εθνικός Απελευθερωτικός Σύνδεσμος (ΕΑΣ), ο οποίος αποτελούνταν από αριστεροφιλελεύθερα άτομα με σκοπό την οργάνωση της τοπικής ελληνικής παροικίας¹⁸⁰ στον κοινό αντιφασιστικό και εθνικό αγώνα. Οι δραστηριότητές του κατευθυνόταν από το Κεντρικό Γραφείο των Αντιφασιστικών Οργανώσεων, το οποίο ελεγχόταν από κομμουνιστές.

ε. Έτσι, παρά τις προσπάθειες της εξόριστης κυβέρνησης για κατευνασμό και προσήλωση του στρατεύματος στην προετοιμασία για πολεμική αποστολή, οι διαφορές μεταξύ των αξιωματικών ήταν αγεφύρωτες με συνέπεια την εκδήλωση στρατιωτικών κινημάτων. Βέβαια, αυτά τα κινήματα υποκινήθηκαν στην αρχή από δημοκρατικούς αξιωματικούς και στρέφονταν εναντίον εκείνων των οπαδών του Μεταξά και των κατά παράδοση βασιλικών που ήταν μέλη της κυβέρνησης. Γρήγορα, όμως, αριστερά στοιχεία υπαξιωματικών και οπλιτών απέκτησαν τον έλεγχο της εξέγερσης.¹⁸¹

15. Το Κίνημα του Μαρτίου 1943

α. Οι παρεμβάσεις του Αντιπροέδρου Κανελλόπουλου στο στράτευμα Μέσης Ανατολής άρχισαν να προκαλούν αντιζηλίες μεταξύ των διοικητών ταξιαρχιών από το καλοκαίρι του 1942 σχετικά με την απόδοση των σχηματισμών τους.¹⁸² Βέβαια, η Ι^η Ελληνική Ταξιαρχία είχε επιστρέψει με επιτυχία από το μέτωπο,

¹⁷⁷ Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 265.

¹⁷⁸ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 75.

¹⁷⁹ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.243.

¹⁸⁰ Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 282.

¹⁸¹ Βερέμης, Θ. – Fineg, S. κ.α., *Στρατός και πολιτική*, Αθήνα – Κομοτηνή, Σάκκουλα, 1989, σελ. 130 – 131.

¹⁸² Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 266.

ενώ η ΙΙ^η Ταξιαρχία δεν είχε καταστεί ακόμη ετοιμοπόλεμη. Έτσι, ως λύση στο πρόβλημα αποφασίστηκε οι δύο ταξιαρχίες και οι λοιπές μονάδες κι υπηρεσίες του στρατού Μέσης Ανατολής να τεθούν υπό την κοινή διοίκηση Μεραρχίας, με διοικητή τον Υποστράτηγο Χρ. Ζυγούρη.

β. Παρότι οι επιλογές του στρατηγού Ζυγούρη για την επάνδρωση του επιτελείου του από φιλομοναρχικούς αξιωματικούς είχαν αγνές προθέσεις,¹⁸³ ενίσχυσαν την άποψη ότι ο ΥΕΘΑ σκόπευε να αντικαταστήσει τους «δημοκράτες» αξιωματικούς με «νομιμόφρονες» σε θέσεις κλειδιά. Οπότε, η ένταση στο στράτευμα ανάμεσα σε «δημοκράτες» και «νομιμόφρονες» προκάλεσαν την εντολή του ΥΕΘΑ για απομάκρυνση του διοικητή του 5^{ου} Τάγματος από τα καθήκοντά του,¹⁸⁴ ο οποίος διεξήγαγε έντονη εκστρατεία κατά των «αντιδραστικών». Οι διοικητές μονάδων της ΙΙ^{ης} Ταξιαρχίας δήλωσαν αλληλεγγύη και ταυτόχρονα σε ένδειξη διαμαρτυρίας παραιτήθηκαν αξιωματικοί από την αντίπαλη πλευρά.¹⁸⁵ Στην Ι^η Ταξιαρχία, όπου η πλειοψηφία των αξιωματικών ήταν φιλοβασιλικοί, η πρωτοβουλία για στάση ξεκίνησε από στρατιώτες, με αίτημα τη συμπάρασταση τους στον αγώνα της ΙΙ^{ης} Ταξιαρχίας. Πράγματι, στις 5 Μαρτίου ο έλεγχος της ΙΙ^{ης} Ταξιαρχίας είχε περιέλθει σε επιτροπή στρατιωτών κι αυτό αναγνωρίστηκε από το νόμιμο διοικητή της¹⁸⁶ σε σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε υπό τον Αντιστράτηγο Holmes, διοικητή του ΓΣΜΑ.

γ. Με την ψύχραιμη παρέμβαση της ΙΧ^{ης} Βρετανικής Στρατιάς η κατάσταση ομαλοποιήθηκε με πλήρη επικράτηση των στασιαστών και την προσωρινή αναστολή λειτουργίας της Ι^{ης} Μεραρχίας. Η αποτυχία ελέγχου και πειθαρχίας του στρατεύματος προκάλεσε αλληλοκατηγορίες και σε πολιτικό επίπεδο μεταξύ του Πρωθυπουργού και του Αντιπροέδρου Κανελλόπουλου, που εκτός από την προσπάθεια επίρριψης ευθυνών για το κίνημα φανερώνει την αδυναμία της πολιτικής ηγεσίας να δράσει από τον Οκτώβριο του 1941 στην οργάνωση κομμουνιστικών πυρήνων και στην ανεξέλεγκτη δράση της Νέμεσης¹⁸⁷ από την εποχή συγκρότησης της ΦΕΑ.

δ. Η κατάσταση αυτή οδήγησε τον ΥΕΘΑ να παραιτηθεί στις αρχές Μαρτίου του 1943 και να αντικατασταθούν οι διοικητές των ταξιαρχιών¹⁸⁸ με αξιωματικούς από την κατεχόμενη Ελλάδα, καθώς και ο διοικητής του στόλου. Στην ουσία η ΑΣΟ υποκίνησε το κίνημα με στόχο την απομάκρυνση όλων των φιλομοναρχικών στελεχών από το στράτευμα Μέσης Ανατολής. Κατά συνέπεια, μεγάλος αριθμός στρατιωτικών, φιλομοναρχικών κι αριστερών, που συμμετείχαν στην αντιπαράθεση κρατήθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης.¹⁸⁹ Αυτό είχε ως

¹⁸³ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 196.

¹⁸⁴ Αθανασιάδης, *Η πρώτη πράξη της ελληνικής τραγωδίας*, σελ. 164.

¹⁸⁵ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 201.

¹⁸⁶ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 201.

¹⁸⁷ Αρχηγός της μυστικής οργάνωσης Νέμεσις ήταν ο Συνταγματάρχης Βαγενάς και στόχος της ήταν η ανασύνθεση της κυβέρνησης με στοιχεία της 4ης Αυγούστου.

¹⁸⁸ Μάλιστα τον πρώτο μήνα οι διοικητές Ταξιαρχιών αντικαταστάθηκαν από Βρετανούς.

¹⁸⁹ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 78.

αποτέλεσμα τη μείωση της επιχειρησιακής ετοιμότητας των μονάδων, καθόσον πολλά στελέχη είχαν πολεμική εμπειρία στο αλβανικό μέτωπο αλλά και στο μέτωπο της βόρειας Αφρικής. Το σημαντικότερο, όμως, γεγονός ήταν ο κυβερνητικός ανασχηματισμός και ότι έγιναν αποδεκτά αρκετά πρόσωπα που είχαν προτείνει οι κινηματίες. Το νέο κυβερνητικό σχήμα σαφέστατα ήταν άκρως δημοκρατικό με το ΥΕΘΑ να διασπάται πάλι σε τρία πολεμικά υπουργεία.

16. Το Κίνημα του Ιουλίου 1943

α. Τον Ιούλιο του 1943 σημειώθηκαν εκ νέου ταραχές στη ΙΙ^η Ταξιαρχία, οι οποίες επεκτάθηκαν και σε μονάδες του στόλου,¹⁹⁰ μεταξύ συντηρητικών κι αριστερών οργανώσεων. Τα γεγονότα εκτυλίχθηκαν από ένα τυχαίο γεγονός, που ο διοικητής του 6^{ου} Συντάγματος τιμώρησε με είκοσι ημέρες φυλάκιση αριστερό¹⁹¹ στρατιώτη, ο οποίος έπρεπε να εκτίσει την ποινή σε αγγλικές στρατιωτικές φυλακές, που επικρατούσαν μεσαιωνικές συνθήκες κράτησης.¹⁹² Η επιτροπή που συγκροτήθηκε από στρατιώτες, προκειμένου να αποτρέψει τη φυλάκιση του στρατιώτη, δέχτηκε πυροβολισμούς στρατονόμων από επιπολαιότητα και σκοτώθηκε ο φερόμενος ως αρχηγός της επιτροπής και Γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής της ΑΣΟ. Στη συνέχεια, ξεσηκώθηκαν 200 άντρες της ταξιαρχίας και προπηλάκισαν τον διοικητή της, τον Επιτελάρχη κι άλλους, συνελήφθησαν φιλομοναρχικοί αξιωματικοί και στρατιώτες κι αυτόματα έθεσαν υπό τον έλεγχό τους δύο τάγματα πεζικού της ταξιαρχίας.

β. Στο πόρισμα της τακτικής ανάκρισης, οι αναταραχές του Ιουλίου θεωρήθηκαν ως συνέχεια του κινήματος του Μαρτίου, με πρωτεργάτη την ΑΣΟ.¹⁹³ Πάντως, το αποτέλεσμα αυτών των γεγονότων ήταν η διάλυση της ΙΙ^{ης} Ταξιαρχίας με την παρέμβαση των Βρετανών κι εγκλεισμός κι άλλων στρατιωτικών σε στρατόπεδα συγκέντρωσης κι εκκαθάριση μελών της ΑΟΝ από τον στόλο. Επιπλέον, αυτές οι ανωμαλίες οδήγησαν στην αναβολή χρησιμοποίησης του ελληνικού στρατού και του στόλου στο ιταλικό μέτωπο.

γ. Με αυτό το κίνημα έκλεισε η πρώτη φάση των εξεγέρσεων στη Μέση Ανατολή, φανερώνοντας περισσότερο το χάσμα του διχασμού, το οποίο δεν άργησε να επανεμφανιστεί το επόμενο έτος.

17. Το Κίνημα του Απριλίου 1944

α. Μετά τη δημιουργία της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ) στην Ελλάδα, αξιωματικοί του στρατού και της αεροπορίας, μέλη της Επιτροπής Εθνικής Ενότητας των ΕΕΔ Μέσης Ανατολής, απαίτησαν με

¹⁹⁰ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 78.

¹⁹¹ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 246.

¹⁹² Fleischer, *Στέμμα και σβάστικα*, σελ. 444.

¹⁹³ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 252.

υπόμνημα προς τον Τσουδερό στο τέλος Μαρτίου του 1944 να σχηματιστεί κυβέρνηση με βάση την ΠΕΕΑ,¹⁹⁴ εν αγνοία μάλιστα της ΠΕΕΑ.¹⁹⁵ Παρά την μετριοπαθή στάση του Πρωθυπουργού, εκδηλώθηκαν στάσεις σε μονάδες του στρατού και του ναυτικού αλλά και παραιτήσεις των υπουργών ναυτιλίας και των υπουργών των πολεμικών υπουργείων. Τα γεγονότα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να τεθεί η Ι^η Ταξιαρχία και τα ελληνικά πολεμικά σκάφη της Αλεξάνδρειας υπό βρετανική ένοπλη επιτήρηση.¹⁹⁶

β. Συγκεκριμένα, οι Βρετανοί έλαβαν άμεσα μέτρα για τον αφοπλισμό και τη διάλυση του ελληνικού στρατού. Έτσι, συνέλαβαν μέλη των οργανώσεων ΑΣΟ και ΕΑΣ, αφόπλισαν διάφορα στρατιωτικά τμήματα κι απέκλεισαν το Υπουργείο Ναυτικών, με βρετανικά τεθωρακισμένα. Στη συνέχεια, ακολούθησε κλιμάκωση με την κατάληψη των πολεμικών πλοίων από στασιαστές¹⁹⁷ και την αντικατάσταση του Αρχηγού Στόλου με σκοπό να καταστείλει την εξέγερση, η οποία τελικά είχε αιματηρή εξέλιξη. Τα πληρώματα των πλοίων που αφοπλίστηκαν φυλακίστηκαν και πάνω από 12.000 αξιωματικοί κι οπλίτες κλείστηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στην Αίγυπτο, στη Λιβύη και στην ανατολική Αφρική.¹⁹⁸ Όπως ήταν φυσικό, η στρατιωτικοπολιτική κρίση προκάλεσε αλλαγές σε πολλά επίπεδα στις ΕΕΔ Μέσης Ανατολής με τη διάλυση της Ι^{ης} Ελληνικής Ταξιαρχίας και την απομάκρυνση αριστερών στοιχείων (περίπου 9.000 στρατιωτών, ναυτών και αξιωματικών) από το στράτευμα και, κυρίως, ματαιώθηκε το σχέδιο για τη συμβολική είσοδο της Ι^{ης} Ταξιαρχίας ως πρώτης συμμαχικής μονάδας στη Ρώμη.

γ. Οι κλυδωνισμοί στο στράτευμα επεκτάθηκαν και στην κυβέρνηση με την προσωρινή αντικατάσταση του Πρωθυπουργού από τον Σοφοκλή Βενιζέλο και τις παραιτήσεις των υπουργών της κυβέρνησης Τσουδερού. Το νέο κυβερνητικό σχήμα τελικά αποτελούνταν από τον Πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου, υποστηρικτή παλαιότερα της αβασίλευτης δημοκρατίας και μόνο δύο Υπουργούς (Ναυτικών και Υφυπουργείο Οικονομικών). Ακόμα, λίγες μέρες μετά τη συντριβή του κινήματος, αντιπροσωπεία του ΕΑΜ, της ΠΕΕΑ και του ΚΚΕ υπέγραψε το σύμφωνο του Λιβάνου και δέχτηκε χάρη της λεγόμενης εθνικής ενότητας - παρά τις επιφυλάξεις που εξέφρασε - να καταδικάσει το κίνημα της Μέσης Ανατολής χαρακτηρίζοντάς το «στάση». Βέβαια, σε πολιτικό επίπεδο η σημαντικότερη επίπτωση του κινήματος ήταν η συσπείρωση των αστικών δυνάμεων απέναντι στο ΕΑΜ.

¹⁹⁴ Μανέτας, *Ιερός Λόγος 1942 – 1945*, σελ. 108.

¹⁹⁵ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 81.

¹⁹⁶ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 82.

¹⁹⁷ Μανέτας, *Ιερός Λόγος 1942 – 1945*, Αθήνα, 1978, σελ. 109.

¹⁹⁸ Δορδανάς, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων*, σελ.249.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Γ»
ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ
1941 – 1945

18. **Επιχειρήσεις στη Βόρεια Αφρική - Αιγαίο Πέλαγος - Ιταλία**

α. **Ι^η Ελληνική Ταξιαρχία**

(1) Παρότι η Ι^η Ελληνική Ταξιαρχία καθυστέρησε, περισσότερο από ένα έτος από τότε που λήφθηκε η απόφαση οργάνωσής της, να συγκροτηθεί και να αποκτήσει επιχειρησιακή ικανότητα, τελικά αποφασίστηκε η μεταφορά της από τη Συρία στην Αίγυπτο, για να συμμετέχει στις επιχειρήσεις της βόρειας Αφρικής¹⁹⁹ και στη μάχη του Ελ Αλαμίν από τις 30 Αυγούστου έως τις 18 Δεκεμβρίου 1942. Πρέπει να τονιστεί ότι η συμμετοχή των ΕΕΔ στις συμμαχικές επιχειρήσεις αποτέλεσε από την αρχή εθνική στρατηγική της ελληνικής κυβέρνησης και της στρατιωτικής ηγεσίας,²⁰⁰ ώστε να δοθεί συνέχεια στην αίγλη που είχε αποκτήσει ο ελληνικός στρατός στο μέτωπο της Βορείου Ηπείρου και στη Μάχη της Κρήτης, αλλά και θα αποτελούσε ισχυρό διαπραγματευτικό «χαρτί» μετά τη λήξη του πολέμου, για την προάσπιση των ελληνικών συμφερόντων.

(2) Η μάχη του Ελ Αλαμίν έλαβε χώρα στη βόρεια Αφρική μεταξύ των συμμαχικών και των γερμανο - ιταλικών δυνάμεων. Είχε προηγηθεί η προέλαση των δυνάμεων του Άξονα, του Afrika Korps υπό τη Διοίκηση του Rommel, φθάνοντας σε απόσταση 90 χιλιομέτρων από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου με κίνδυνο κατάρρευσης του μετώπου της βόρειας Αφρικής κι ολοκληρωτικής καταστροφής της VIII^{ης} Βρετανικής Στρατιάς υπό το Στρατηγό Montgomery, που είχε την ευθύνη υπεράσπισης του μετώπου. Επιπλέον, το έτος 1942 ήταν εξαιρετικά κρίσιμο για τους συμμάχους σε όλα τα πολεμικά μέτωπα.²⁰¹

(3) Αρχικά, η Ι^η Ελληνική Ταξιαρχία υπό τη διοίκηση του Συνταγματάρχη Πεζικού Πausανία Κατσώτα τέθηκε υπό την 50^η Βρετανική Μεραρχία και χρησιμοποιήθηκε στη δεύτερη γραμμή του μετώπου με αποστολή την προστασία της Αλεξάνδρειας και του Καΐρου από τα δυτικά. Κατόπιν πιέσεων του ΥΕΘΑ Παναγιώτη Κανελλόπουλου,²⁰² η ταξιαρχία προωθήθηκε στην πρώτη γραμμή του μετώπου αντικαθιστώντας την V^η Νεοζηλανδική Ταξιαρχία και στη συνέχεια την 132^η Βρετανική Ταξιαρχία, τον Σεπτέμβριο του 1942. Μέχρι τη συμμαχική επίθεση η ταξιαρχία επικεντρώθηκε στη συλλογή πληροφοριών και σε αποστολές αναγνωριστικών και παρενοχλητικών περιπολιών, με γενικότερο σκοπό την

¹⁹⁹ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 88.

²⁰⁰ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 51.

²⁰¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ιστορία του Ελληνικού Στρατού 1821 – 1997*, σελ. 248.

²⁰² ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 52 και Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 137.

προπαρασκευή των τμημάτων της, με εξαίρεση τη συμμετοχή της στην εικονική επίθεση της 50^{ης} Βρετανικής Μεραρχίας²⁰³ προκειμένου να αποκαλυφθεί το σχέδιο πυρός του εχθρού, χωρίς, όμως, να παραπλανήσουν τον αντίπαλο.²⁰⁴

(4) Έτσι, με την εκδήλωση της συμμαχικής επίθεσης στις 23/24 Οκτωβρίου 1942 η 1η Ταξιαρχία αρχικά εκτέλεσε επιδρομικές ενέργειες με σκοπό τη σύγχυση των αντιπάλων και μετά την υποχώρηση των γερμανο - ιταλών ανέλαβε την καταδίωξή τους στον τομέα της, προελαύνοντας σε βάθος πολλών δεκάδων χιλιομέτρων²⁰⁵ μέσα στη λιβυκή έρημο παράλληλα με τις μονάδες του 13^{ου} Βρετανικού Σώματος Στρατού. Η ταξιαρχία συνέβαλε αποφασιστικά στην αιχμαλωσία χιλιάδων Ιταλών²⁰⁶ και Γερμανών και κατέλαβε ταυτόχρονα κάθε είδους στρατιωτικό υλικό.

(5) Στη συνέχεια, η ταξιαρχία τέθηκε υπό τις διαταγές της VII^{ης} Τεθωρακισμένης Βρετανικής Μεραρχίας προκειμένου να συμμετάσχει στην επίθεση για την απώθηση των Γερμανών από τη γραμμή Ελ Αγκέιλα, στον κόλπο της Σύρτης, την οποία όμως οι Γερμανοί εγκατέλειψαν αιφνιδιαστικά και συμπύχθηκαν ανατολικά της Τρίπολης. Οπότε, μέχρι την αποχώρησή της η ταξιαρχία παρέμεινε εφεδρεία του 30^{ου} Σώματος Στρατού. Οι συνολικές απώλειες της ταξιαρχίας σε όλη τη διάρκεια της πεντάμηνης πολεμικής δράσης, ανήλθαν σε 89 νεκρούς (6 αξιωματικούς και 83 οπλίτες) και 228 τραυματίες (26 αξιωματικούς και 202 οπλίτες).²⁰⁷

(6) Όμως, παρά τη συνεισφορά και την αναγνώριση της ταξιαρχίας από βρετανούς στρατιωτικούς ηγέτες,²⁰⁸ στη μεγάλη νίκη των συμμάχων εναντίον του Άξονα, στη μάχη του Ελ Αλαμείν, αποφασίστηκε από τη βρετανική διοίκηση, η ταξιαρχία να αποχωρήσει από το μέτωπο και να επιστρέψει στην Αίγυπτο στις 2 Ιανουαρίου 1943 και στη συνέχεια μεταστάθμευσε στο Κέντρο Εκπαίδευσης Συνδυασμένων Επιχειρήσεων του Σουέζ.²⁰⁹ Η επίσημη δικαιολογία που δόθηκε ήταν ότι οι άντρες της ταξιαρχίας έπρεπε να εκπαιδευτούν σε αποβατικές επιχειρήσεις για πιθανή χρησιμοποίησή τους στα νησιά του Αιγαίου και στη νότια Ελλάδα.²¹⁰

(7) Αλλά οι πραγματικοί λόγοι, που οδήγησαν σε αυτή την απόφαση, δεν έχουν διευκρινιστεί πλήρως και πιθανολογείται ότι δεν ήταν ζήτημα μόνο στρατηγικής αναδιάταξης των συμμαχικών δυνάμεων.²¹¹ Ενδεχομένως, οι λόγοι απομάκρυνσης της ταξιαρχίας από το μέτωπο ήταν πολιτικοί, αν λάβουμε υπόψη ότι

²⁰³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Θέματα Στρατιωτικής Ιστορίας*, σελ. 330.

²⁰⁴ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 146.

²⁰⁵ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 143.

²⁰⁶ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 72 - 74.

²⁰⁷ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ ΠΠ*, σελ. 131, υποσημείωση 199..

²⁰⁸ Το μήνυμα που διαβιβάστηκε στο διοικητή της 1^{ης} Ελληνικής Ταξιαρχίας από το διοικητή της VIII^{ης} Βρετανικής Στρατιάς έγραφε: «Τα εκλεκτά στρατεύματά σας ανταποκρίθηκαν πάντοτε σε ό,τι τους ζητήθηκε και η ανδρεία τους κατά τη μάχη προκάλεσε μεγάλο θαυμασμό στις δυνάμεις της Βρετανικής Αυτοκρατορίας» από το « ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 132».

²⁰⁹ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 161.

²¹⁰ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Θέματα στρατιωτικής ιστορίας*, σελ. 330.

²¹¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 79.

στις αρχές Δεκεμβρίου του 1942 οι υπουργοί εξωτερικών των τριών Μεγάλων Δυνάμεων (ΗΠΑ, Βρετανίας και Ρωσίας) ανακοίνωσαν την απόφαση των κυβερνήσεών τους, ότι δηλαδή μετά τη λήξη του πολέμου θα εγγυηθούν την ανεξαρτησία και την αυτοδιάθεση του αλβανικού λαού και την εδαφική ακεραιότητα της Αλβανίας, σύμφωνα με τις αρχές του καταστατικού χάρτη του Ατλαντικού. Έτσι, η συνέχιση της παρουσίας της Ι^{ης} Ταξιαρχίας στο μέτωπο θα δυσκόλευε τους Βρετανούς μεταπολεμικά στις αποφάσεις τους σχετικά με την εν λόγω περιοχή.²¹²

(8) Μάλιστα, κατά τον Μανέτα, η απόσυρση της ταξιαρχίας από το μέτωπο ήταν σφάλμα των αρμοδίων του ελληνικού Υπουργείου Στρατιωτικών στο Κάιρο,²¹³ το οποίο επιβεβαιώνει και ο Κατσικώστας,²¹⁴ ο οποίος, βέβαια, υποστηρίζει ότι σε αυτό συνετέλεσε κι η χαλάρωση της πειθαρχίας τις πρώτες ημέρες του Δεκεμβρίου, δίνοντας παράλληλα την αφορμή στους Βρετανούς να απαλλαγούν από την ελληνική παρουσία, στη συνέχεια των συμμαχικών επιχειρήσεων στο μέτωπο της βόρειας Αφρικής.

(9) Παρόλα αυτά η Ι^η Ελληνική Ταξιαρχία επέδειξε υψηλή προσαρμοστικότητα στο ιδιόμορφο φυσικό περιβάλλον της Μέσης Ανατολής και στα νέα οπτικά συστήματα, εκτελώντας ταυτόχρονα με επιτυχία όλες τις αποστολές που της ανατέθηκαν²¹⁵ και γενικότερα προσέφεραν σημαντικές υπηρεσίες στους συμμάχους²¹⁶ κατά την πρώτη σημαντική νίκη τους στον Β΄ΠΠ. Τα αποτελέσματα των επιχειρήσεών της κρίθηκαν ιδιαίτερα θετικά από όλες τις βρετανικές διοικήσεις στις οποίες υπαγόταν η ταξιαρχία.²¹⁷

β. Ιερός Λόχος

(1) Στο μέτωπο της βορείου Αφρικής (Τυνησία) έδρασε και ο Ιερός Λόχος, από τον Φεβρουάριο έως τον Απρίλιο του 1943. Συγκεκριμένα, ο Ιερός Λόχος έφθασε στις αρχές Φεβρουαρίου, μετά από μακρά πορεία δώδεκα περίπου ημερών, στην περιοχή της Τρίπολης Λιβύης, καλύπτοντας διαδρομή 2.960 χιλιομέτρων. Στη συνέχεια, εντάχθηκε στη γαλλική ταξιαρχία υπό το Στρατηγό Leclerc, στη Νότια Τυνησία (περιοχή Κσαρ Ριλάν) προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ως κλιμάκιο έρευνας μεγάλου βάρους²¹⁸ και για περιπολίες αναγνωρίσεως και επαφής με τον εχθρό.

(2) Εν τω μεταξύ εκστρατευτικό σώμα από αμερικανικές και βρετανικές δυνάμεις υπό τον Αμερικανό Στρατηγό Eisenhower, είχε ήδη αποβιβαστεί στις δυτικές ακτές του Μαρόκο από τον Νοέμβριο του 1942 κι αφού συμάχησε με τις εκεί γαλλικές δυνάμεις στράφηκε εναντίον των Γερμανών κι Ιταλών που κατείχαν την

²¹² Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 163.

²¹³ Μανέτας, Ιωάννης, *Μαχόμενη Ελλάς, Μέση Ανατολή 1942 – 1945*, τομ. Α΄, Αθήνα, Επτάλοφος Α.Β.Ε.Ε., 1979, σελ.137.

²¹⁴ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 160 και 165.

²¹⁵ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 162.

²¹⁶ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ ΠΠ*, σελ. 132.

²¹⁷ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ιστορία του Ελληνικού Στρατού 1821 – 1997*, σελ. 249.

²¹⁸ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 88.

Τυνησία. Παράλληλα, η VIII^η Βρετανική Στρατιά συνέχιζε την προέλασή της προς τη νότια Τυνησία.

(3) Μετά την κατάληψη του Κσαρ Ριλάν από τη γαλλική ταξιαρχία, ο Ιερός Λόχος ανέλαβε αποστολές εμπροσθοφυλακής κι εκπομπής αναγνωριστικών περιπόλων, σε συνεργασία με τις γαλλικές προφυλακές, στις οποίες είχε διατεθεί, ώστε να διατηρήσουν την επαφή με τον εχθρό. Η απόδοση του Ιερού Λόχου ήταν τέτοια, ώστε στις αρχές Μαρτίου του 1943 ανέλαβε την ευθύνη όλων των αναγνωρίσεων και των αποστολών συνδέσμων της γαλλικής ταξιαρχίας, που μέχρι τότε αυτές τις αποστολές αναλάμβανε η Ίλη Μεραρχιακού Ιππικού των Γάλλων.²¹⁹ Στη επίθεση των Γερμανών για κατάληψη του Κσαρ Ριλάν, το οποίο αποτελούσε σοβαρή απειλή στο πλευρό της διάταξης τους, ο Ιερός Λόχος ενίσχυε τους Γάλλους με ομάδες αυτοκινήτων²²⁰ για την εκτέλεση διάφορων αποστολών μάχης, μεταφοράς τραυματιών, κ.ά. Μετά την αποτυχημένη γερμανική επίθεση ο λόχος σε συνεργασία με γαλλικά τμήματα εκτελούσε νυχτερινές καταδρομικές ενέργειες εναντίον εχθρικών θέσεων.

(4) Ανάλογες αποστολές ανέλαβε ο Ιερός Λόχος στην επίθεση των συμμάχων κατά της οχυρωμένης τοποθεσίας Μάρεθ Τυνησίας το Μάρτιο. Στη μάχη Ουάντι Ακαρίτ,²²¹ στις αρχές Απριλίου ο λόχος συμμετείχε στην καταδίωξη των εχθρικών δυνάμεων, καταλαμβάνοντας την πόλη Σούς της Τυνησίας,²²² οπότε στις 17 Απριλίου 1943 διατάχθηκε να επιστρέψει στην Αίγυπτο, ώστε να προετοιμαστεί για τις επερχόμενες συμμαχικές επιχειρήσεις στα νησιά του Αιγαίου Πελάγους.

(5) Παράλληλα ο Μουσολίνι παραιτήθηκε λόγω της κατάληψης της Σικελίας από τους συμμάχους και τη διακυβέρνηση της Ιταλίας ανέλαβε ο Στρατάρχης Badoglio, ο οποίος συνθηκολόγησε τον Σεπτέμβριο και παρέδωσε τις δυνάμεις που βρίσκονταν στην ιταλική χερσόνησο. Έτσι, οι Γερμανοί ενίσχυσαν τις φρουρές της Ρόδου, της Καρπάθου κι επέκτειναν την κατοχή τους στο νομό Λασιθίου Κρήτης. Ενώ το ΓΣΜΑ ανέθεσε στη Βρετανική Ταξιαρχία Καταδρομών, η οποία αποτελούνταν από το 1^ο Βρετανικό Σύνταγμα Καταδρομών και τον Ιερό Λόχο, την ευθύνη των επιχειρήσεων στο Αιγαίο. Έτσι, από το φθινόπωρο του ίδιου έτους ο Λόχος ανέλαβε αποστολές αιφνιδιαστικών καταδρομών μικρών κλιμακίων σε στόχους στο Αιγαίο.

(6) Στις αρχές του 1944 ο Ιερός Λόχος αναδιοργανώθηκε σε Μοίρα Καταδρομών, λόγω των αυξημένων αναγκών κι η δύναμή του ανήλθε στους 423 Ιερολοχίτες. Παράλληλα, η αποτυχία των συμμάχων να αποκτήσουν τον έλεγχο στο Αιγαίο, χώρισαν αυτό σε δύο ζώνες κι ανέθεσαν στον Ιερό Λόχο την ευθύνη του

²¹⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 93.

²²⁰ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 302.

²²¹ Από αυτή τη μάχη ο Ιερός Λόχος τέθηκε υπό τις διαταγές της 2ης Νεοζηλανδικής Μεραρχίας, καθόσον μετά την επίθεση στη γραμμή Μάρεθ εκδηλώθηκαν προστριβές μεταξύ των Ελλήνων και Γάλλων αξιωματικών, λόγω απαράδεκτων απαιτήσεων των Γάλλων και έτσι διεκόπη η ελληνογαλλική συνεργασία στις επιχειρήσεις.

²²² ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ιστορία του Ελληνικού Στρατού 1821 – 1997*, σελ. 249.

βορείου Αιγαίου και στις βρετανικές δυνάμεις την ευθύνη του νότιου Αιγαίου,²²³ για τη συνέχιση των επιχειρήσεων, αλλά βέβαια δινόταν η ευκαιρία για καταδρομικές ενέργειες κι εκτός ζώνης ευθύνης. Έτσι, από τον Μάρτιο μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1944 ο Λόχος συμμετείχε σε καταδρομικές επιχειρήσεις, άλλες μεμονωμένα κι άλλες από κοινού με βρετανούς καταδρομείς,²²⁴ στη Σάμο, στη Χίο, στους Φούρνους, στην Ικαρία, στη Λέσβο, στα Ψαρά, στην Ίο, στην Αμοργό, στην Πάρο, στην Κάλυμνο, στη Σύμη, στην Κάρπαθο, στη Θήρα, στην Κω, στη Μύκονο, και σε άλλα νησιά του Αιγαίου για συλλογή πληροφοριών και πρόκληση δολιοφθορών και παρενοχλήσεων/εξουδετέρωσης γερμανικών φρουρών.

(7) Μετά την αναδιοργάνωση του Ιερού Λόχου από Μοίρα σε Σύνταγμα Καταδρομών με βάση τη σύνθεση των βρετανικών Ειδικών Δυνάμεων, συνεχίστηκαν οι καταδρομικές ενέργειες εναντίον των γερμανικών φρουρών των κατεχόμενων νησιών του Αιγαίου, καθόσον οι Γερμανοί στις αρχές του 1945 κατείχαν τα Χανιά και το βορειοδυτικό τμήμα της Κρήτης, τη Μήλο, τη Ρόδο, την Τήλο, την Κω, την Κάλυμνο και τη Λέρο. Έτσι, οι άντρες του Ιερού Λόχου συνέχιζαν τον αγώνα και συμμετείχαν στις επιχειρήσεις για την απελευθέρωση των ελληνικών νησιών και μετά την αποχώρηση των Γερμανών από την ηπειρωτική Ελλάδα, μέχρι και την παράδοση των Δωδεκανήσων στις 8 Μαΐου του 1945, που ολοκληρώθηκαν οι επιχειρήσεις στο Αιγαίο κι ο Ιερός Λόχος επέστρεψε στην Αίγυπτο. Συνολικά, ο Ιερός Λόχος κατά τη διάρκεια της δράσης του στο Αιγαίο τον Β΄ΠΠ απέστειλε 207 περιπόλους και πραγματοποίησε επιδρομές και δολιοφθορές σε όλα σχεδόν τα νησιά.²²⁵ Οι απώλειες του Ιερού Λόχου από τη συγκρότηση έως τη λήξη των επιχειρήσεων ανήλθαν σε 7 νεκρούς αξιωματικούς και 5 οπλίτες και 32 αιχμαλώτους κι αγνοούμενους, αξιωματικούς και οπλίτες.²²⁶

(8) Ο αρχηγός του ΓΣΜΑ, Στρατηγός Paget, ανέφερε μεταξύ άλλων για τον Ιερό Λόχο, μετά την παρέλαση των διαλυόμενων συμμαχικών δυνάμεων στις 5 Ιουλίου 1945, στο Κάιρο: «...οι ακριβείς πληροφορίες για τον εχθρό τις οποίες μας παρείχατε, υπήρξαν πολύτιμες και μας επέτρεψαν να καταπονήσουμε τους Γερμανούς κατά την αποχώρησή τους από το Αιγαίο... ελάχιστες συμμαχικές μονάδες, ίσως καμία, δεν επέφεραν τόσες απώλειες και τόσες ζημιές όσες οι Δυνάμεις Καταδρομών...».²²⁷

γ. III Ελληνική Ορεινή Ταξιαρχία

(1) Η III Ε.Ο.Τ. αφού είχε καλύψει τις ανάγκες της σε υλικά και μέσα κι είχε ολοκληρώσει την εκπαίδευσή της στον ορεινό αγώνα μέχρι το τέλος Ιουλίου 1944, με διαταγή του ΓΣΜΑ μεταφέρθηκε στον Τάραντα της Ιταλίας, με το ολλανδικό υπερωκεάνιο «Ρουίς», μέσω του λιμένα της Χαίφα, στις 11 Αυγούστου του

²²³ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 315.

²²⁴ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ ΠΠ*, σελ. 134.

²²⁵ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ιστορία του Ελληνικού Στρατού 1821 – 1997*, σελ. 251.

²²⁶ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 324.

²²⁷ Μανέτας, *Ιερός Λόχος 1942 – 1945*, σελ. 240.

1944. Στη συνέχεια, η ταξιαρχία μεταφέρθηκε τμηματικά, οδικώς και σιδηροδρομικώς, στην περιοχή του Σπολέτο,²²⁸ εκατό χιλιόμετρα βόρεια της Ρώμης και τέθηκε υπό τη διοίκηση της II^{ης} Νεοζηλανδικής Μεραρχίας, στην οποία είχε ανατεθεί η αποστολή της εφεδρείας της VIII^{ης} Βρετανικής Στρατιάς.

(2) Τελικά, η ταξιαρχία στρατοπέδευσε σαράντα πέντε χιλιόμετρα νότια της γραμμής του μετώπου και προκειμένου να διαπιστωθεί η επιχειρησιακή της ετοιμότητα συμμετείχε σε τακτική άσκηση στις 2 Σεπτεμβρίου 1944 και τις επόμενες ημέρες προωθήθηκε πιο κοντά στο μέτωπο υπό τις διαταγές της V^{ης} Καναδικής Τεθωρακισμένης Μεραρχίας. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ταξιαρχία έφτασε στις θέσεις της αφότου ήδη είχε εκδηλωθεί η έναρξη επίθεσης των συμμαχικών δυνάμεων στις 25 Αυγούστου 1944. Η καθυστέρηση οφείλεται στην έλλειψη εμπιστοσύνης των Βρετανών²²⁹ να συνεισφέρουν στην προετοιμασία της ταξιαρχίας, λόγω των γεγονότων που είχαν προηγηθεί στο ελληνικό στρατό Μέσης Ανατολής.

(3) Κατόπιν η ταξιαρχία τέθηκε υπό τη Διοίκηση της I^{ης} Καναδικής Μεραρχίας κι αντικατέστησε την III^η Καναδική Ταξιαρχία, που είχε εγκατασταθεί αμυντικά, ώστε να απαγορεύσει οποιαδήποτε εχθρική διείσδυση στον τομέα της, το οποίο κατάφερε με επιτυχία σε αλληπάλληλες νυχτερινές επιθέσεις των Γερμανών στις 9 και 10 Σεπτεμβρίου,²³⁰ αναγκάζοντας τον εχθρό να υποχωρήσει με σημαντικές απώλειες. Μετά από συνεχόμενο ημερήσιο και νυχτερινό επιθετικό αγώνα επί 15νήμερο, η ταξιαρχία σε συνεργασία με καναδικές μονάδες²³¹ κατέλαβε το Ρίμινι, με απώλειες στο 10% της συνολικής δύναμης και στο 20% για τα τάγματα πεζικού.²³² Μάλιστα, το 2^ο Τάγμα της Ταξιαρχίας εισήλθε πρώτο στο Ρίμινι και το πρωί της 21^{ης} Σεπτεμβρίου ύψωσε την ελληνική σημαία στο δημαρχείο της πόλης.²³³ Την ίδια ημέρα ο Διοικητής του I^{ου} Καναδικού Σώματος Στρατού έστειλε τηλεγράφημα στο Διοικητή της III^{ης} Ε.Ο.Τ. γράφοντας μεταξύ άλλων : «Εκ μέρους του I^{ου} Καναδικού Σώματος Στρατού συγχαίρω εσάς και τα γενναία τμήματά σας για την κατάληψη του Ρίμινι...Οι επιχειρήσεις σας βοήθησαν σημαντικά για την τελική έκβαση της μάχης».²³⁴ Επίσης, πρέπει να επισημανθεί η ιδιαιτερότητα του αγώνα της ταξιαρχίας εντός των κατοικημένων τόπων,²³⁵ που απαιτεί ειδική εκπαίδευση κι οργάνωση, για να έχει θετικά αποτελέσματα, ενώ είχε εκπαιδευτεί για ορεινό αγώνα.

(4) Μετά την κατάληψη του Ρίμινι η ταξιαρχία αναδιοργανώθηκε, συμπληρώνοντας τις απώλειές της, και συμμετείχε σε επιθετικές ενέργειες κι αποστολές ασφάλειας και επιτήρησης ακτής, υπό τη διοίκηση της II^{ης} Νεοζηλανδικής Μεραρχίας, κατά την προέλαση των συμμάχων βόρεια του Ρίμινι σε

²²⁸ Κατσιώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 390.

²²⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 114 - 117.

²³⁰ Παπαμανώλης, Θ., *Ρίμινι, Η εποποιία της 3ης Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας*, Αθήνα, Ελεύθερη Σκέψη, 2008, σελ. 34 – 35.

²³¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 136.

²³² ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945)*, σελ. 136.

²³³ Παπαμανώλης, *Ρίμινι*, σελ. 62.

²³⁴ Παπαμανώλης, *Ρίμινι*, σελ. 67.

²³⁵ Παπαμανώλης, *Ρίμινι*, σελ. 37 - 39.

βάθος μέχρι τον ποταμό Ρουβίκωνα,²³⁶ όπου και εγκαταστάθηκε αμυντικά. Μετά την αποχώρηση των Γερμανών από την Ελλάδα, οι μονάδες της ταξιαρχίας αντικαταστάθηκαν στο μέτωπο από το 27^ο Βρετανικό Σύνταγμα και εντός του Νοεμβρίου του 1944 επέστρεψαν μέσω του Τάραντα, ακτοπλοϊκώς στην Ελλάδα. Έτσι, η αποχώρηση της ΙΙΙ^{ης} Ε.Ο.Τ. από το ιταλικό θέατρο επιχειρήσεων σηματοδότησε τη λήξη συμμετοχής ελληνικών στρατιωτικών σχηματισμών στο Β΄ΠΠ, με εξαίρεση τον Ιερό Λόχο που μαχόταν τις αποκομμένες γερμανικές φρουρές στο Αιγαίο. Οι συνολικές απώλειες της Ταξιαρχίας κατά τις επιχειρήσεις στην Ιταλία ανήλθαν σε 116 νεκρούς (10 αξιωματικοί και 106 οπλίτες) και 316 τραυματίες (23 αξιωματικοί και 293 οπλίτες).

19. Η συμβολή του Πολεμικού Ναυτικού στις Συμμαχικές Επιχειρήσεις

α. Με την έναρξη του Β΄ΠΠ το ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό (ΠΝ) διέθετε μικρό αριθμό πολεμικών πλοίων, κυρίως παλαιά πλοία, μέρος των οποίων συμμετείχαν στις επιχειρήσεις των βαλκανικών πολέμων, στις συμμαχικές επιχειρήσεις του Α΄ΠΠ και στη Μικρασιατική Εκστρατεία. Συγκεκριμένα, ο ελληνικός στόλος αποτελούνταν από ένα θωρηκτό, δέκα αντιτορπιλικά, δώδεκα τορπιλοβόλα, μερικά μικρότερα πλοία και έξι υποβρύχια. Μάλιστα, ο τότε Αρχηγός Στόλου Ναύαρχος Καββαδίας είχε χαρακτηρίσει το ΠΝ του 1940, ως Ναυτικό του 1918.²³⁷

β. Κατά τη διάρκεια της γερμανικής εισβολής στην Ελλάδα, τον Απρίλιο του 1941, οι αεροπορικές επιθέσεις εναντίον του ελληνικού στόλου προκάλεσαν μεγάλες απώλειες²³⁸, ώστε είκοσι πέντε πλοία όλων των κατηγοριών να βυθιστούν.²³⁹ Έτσι, τα δεκαέξι διασωθέντα πλοία (ένα θωρηκτό, έξι αντιτορπιλικά, τρία τορπιλοβόλα, πέντε υποβρύχια και ένα πλωτό συνεργείο)²⁴⁰ που κατάφεραν να διαφύγουν στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου τον Απρίλιο του 1941, με αίτημα του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού προς τη Βρετανία, εντάχθηκαν στις εκεί βρετανικές δυνάμεις.²⁴¹ Στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι η βρετανική απροθυμία για συμμετοχή του ελληνικού ΠΝ στη ναυμαχία του Ταινάρου αλλά και στη Μάχη της Κρήτης²⁴², λόγω της παλαιότητας των ελληνικών πλοίων και της έλλειψης κοινής εκπαίδευσης των δύο στόλων, αλλά και της μη ύπαρξης διμερούς συμφωνίας²⁴³ σχετικά με τους κανόνες συνεργασίας, δεν προμήνυε τις μελλοντικές εξελίξεις για την ένταξη του ελληνικού ΠΝ στο βρετανικό στόλο της Μεσογείου.²⁴⁴ Βέβαια, το ελληνικό ΠΝ ήταν ο

²³⁶ Κατσικώστας, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944*, σελ. 392.

²³⁷ Φωτάκης, Ζήσης, *Ο ελληνικός ναυτικός αγώνας 1940 – 1944, το ιστορικό πλαίσιο, οι σταθμοί κι οι συνιστώσες του*, Ναυτική Επιθεώρηση, τεύχος 574, τόμος 170ος, σελ. 51.

²³⁸ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 126.

²³⁹ Ιστορία του ΠΝ

²⁴⁰ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 87.

²⁴¹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 138.

²⁴² Μανωλάς, Σταμάτιος, *Η δράση του πολεμικού και εμπορικού ελληνικού ναυτικού κατά τον Β΄ΠΠ*, Αθήνα, Πιτσιλός, 1998, σελ. 72.

²⁴³ Υπογράφηκε τελικά το Νοέμβριο του 1943

²⁴⁴ Φωτάκης, *Ο ελληνικός ναυτικός αγώνας 1940 – 1944*, σελ. 54.

κλάδος των ελληνικών ΕΔ που προσέφεραν άμεσα τις υπηρεσίες του²⁴⁵ στις συμμαχικές πολεμικές προσπάθειες, μετά την κατάληψη της Κρήτης, λόγω της επιχειρησιακής τους διαθεσιμότητας.

γ. Μετά την απαραίτητη συντήρηση κι επισκευές των ελληνικών πλοίων, λόγω της προηγηθείσας εξάμηνης πολεμικής δράσης, στους βρετανικούς επισκευαστικούς σταθμούς στην Αίγυπτο και την Ινδία,²⁴⁶ ανέλαβαν τις πρώτες αποστολές, που αφορούσαν σε συνοδείες νηοπομπών συμμαχικών εμπορικών πλοίων, για διακίνηση κυρίως πολεμικού υλικού και εκτέλεσαν περιπολίες στην ανατολική Μεσόγειο μεταξύ της Αιγύπτου, της Παλαιστίνης, της Συρίας και της Κύπρου. Στη συνέχεια, τα πλοία του ΠΝ ανέλαβαν συνοδείες νηοπομπών στον Ινδικό Ωκεανό, στην Ερυθρά Θάλασσα και στην κεντρική Μεσόγειο, κυρίως για την ενίσχυση της Σοβιετικής Ένωσης.²⁴⁷ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 1943 από τα 41 πολεμικά πλοία που εκτελούσαν συνοδείες, τα 27 ήταν Βρετανικά, τα 11 Ελληνικά και 3 Γαλλικά.²⁴⁸

δ. Η αναγνώριση της εμπιστοσύνης των συμμάχων προς το ΠΝ αποδείχθηκε από το γεγονός ότι η Βρετανία κι οι ΗΠΑ ενίσχυσαν σημαντικά το 1942 – 1943, με πλοία διαφόρων τύπων (μεταξύ των οποίων κι αρματαγωγά), τον ελληνικό στόλο²⁴⁹, αυξάνοντας σταδιακά τη δύναμή του σε 8.551 άνδρες το Δεκέμβριο του 1943 από 2.800 άντρες²⁵⁰, που αριθμούσε μετά τη Μάχη της Κρήτης.

ε. Οι αυξημένες πλέον επιχειρησιακές δυνατότητες του ΠΝ έδωσαν την ευκαιρία σε αυτό να συμμετέχει στις συμμαχικές επιχειρήσεις της βόρειας Αφρικής και στην απόβαση στη Σικελία τον Ιούλιο 1943, που οδήγησε στη συνθηκολόγηση της Ιταλίας τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους. Στην επιχείρηση αυτή συμμετείχαν τα αντιτορπιλικά ΟΛΓΑ, ΠΙΝΔΟΣ, ΚΑΝΑΡΗΣ, ΜΙΑΟΥΛΗΣ, ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ, ΑΔΡΙΑΣ και τα τορπιλοβόλα ΝΙΚΗ και ΑΣΠΙΣ. Ακόμα, στη συμμαχική αποβατική ενέργεια τον Ιανουάριο στο Άνζιο της Ιταλίας συμμετείχαν τα αντιτορπιλικά ΚΡΗΤΗ και ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ, και τα αρματαγωγά ΣΑΜΟΣ – ΛΗΜΝΟΣ και ΧΙΟΣ. Επίσης, ελληνικά πολεμικά πλοία έλαβαν μέρος στην απόβαση αντιπερισπασμού στη νότια Γαλλία με τα αντιτορπιλικά ΚΡΗΤΗ, ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ, ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ και ΠΙΝΔΟΣ και 3 αρματαγωγά και στην απόβαση της Νορμανδίας με τις κορβέτες ΚΡΙΕΖΗΣ και ΤΟΜΠΑΖΗΣ το 1944²⁵¹ και στην προσπάθεια κατάληψης των Δωδεκανήσων.

²⁴⁵ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδας στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 141.

²⁴⁶ Ιστορία του ΠΝ

²⁴⁷ Ιστορία του ΠΝ

²⁴⁸ Γεωργιάδης, Σωτήριος, *Ελληνική προπαρασκευή και συμβολή στη Συμμαχική Νίκη στο Β΄ΠΠ*, Ναυτική Επιθεώρηση, τεύχος 574, τόμος 170ος, σελ. 38

²⁴⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 138.

²⁵⁰ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 87.

²⁵¹ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 87.

στ. Στο ίδιο μήκος κύματος, τα πέντε υποβρύχια του ελληνικού ΠΝ εντάχθηκαν κι αυτά στη δύναμη του 1ου Βρετανικού Στολίσκου Υ/Β και με έδρα, κατά περίπτωση, την Αλεξάνδρεια, τη Βηρυτό και τη Μάλτα εκτέλεσαν επιθετικές περιπολίες κι ειδικές αποστολές στο Αιγαίο και στην ανατολική Μεσόγειο μέχρι τον Οκτώβριο του 1944 και σημείωσαν σημαντικές επιτυχίες αλλά και απέτισαν βαρύ φόρο αίματος.²⁵² Επιπρόσθετα, τα ελληνικά ναρκαλιευτικά εξουδετέρωσαν εχθρικές νάρκες στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας, της Συρίας και της Παλαιστίνης.²⁵³

ζ. Οι απώλειες του ελληνικού ΠΝ κατά τις συμμαχικές επιχειρήσεις ήταν 2 αντιτορπιλικά, 3 υποβρύχια και δύο ναρκαλιευτικά.²⁵⁴ Συνολικά τα ελληνικά πολεμικά πλοία διένυσαν 1.929.117 ναυτικά μίλια σε 189.157 ώρες εν πλω, την περίοδο από τον Μάιο 1941 έως και το 1944. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο ελληνικός στόλος επέστρεψε στην ελεύθερη πλέον Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1944 μεγαλύτερος σε σχέση με τον Μάιο του 1941, λόγω της ενίσχυσής του από τη Βρετανία και τις ΗΠΑ. Συγκεκριμένα αποτελούνταν από 44 πολεμικά πλοία (1 θωρηκτό, 15 αντιτορπιλικά, 5 υποβρύχια, 4 κορβέτες, 1 καταδιωκτικό υποβρυχίων, 4 αρματαγωγά, 13 ναρκαλιευτικά και 1 πλωτό συνεργείο).

η. Όμως, σύμφωνα με τον μεγάλο θεωρητικό της ναυτικής ισχύος, Ναύαρχο Mahan, η θαλάσσια ισχύς ενός έθνους αποτελείται από το πολεμικό ναυτικό και τον εμπορικό στόλο. Οπότε, η Ελλάδα ως ναυτικό έθνος διέθετε σημαντικό εμπορικό ναυτικό, το οποίο πρόσφερε υπηρεσίες στις μεταφορές των συμμάχων. Μάλιστα, με πολιτική απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης και τη συνεργασία εφοπλιστών και πληρωμάτων, υπογράφηκε μεταξύ βρετανικής και ελληνικής κυβέρνησης συμφωνία²⁵⁵ για την κάλυψη των πολεμικών αναγκών των συμμάχων σε εμπορικά πλοία, αμέσως από την έναρξη του Β΄ Π.Π.

θ. Έτσι, το ελληνικό Εμπορικό Ναυτικό (ΕΕΝ) διέθετε πεντακόσια και πλέον φορτηγά πλοία και μετέφερε περισσότερα από 15 εκατομμύρια τόνους κάθε χρόνο για τον εφοδιασμό των συμμάχων.²⁵⁶ Αλλά και μικρά πλοιάρια και ιστοφόρα ενεργούσαν μεταφορές και συνέπρατταν σε καθαρά πολεμικές επιχειρήσεις. Επιπλέον, τα εμπορικά πλοία συμμετείχαν σε αναρίθμητες αποστολές ανά τον κόσμο, με σημαντικότερες δράσεις,²⁵⁷ όπως:

(1) Στη διάσωση του βρετανικού Εκστρατευτικού Σώματος Γαλλίας και τη μεταφορά του από την Δουνκέρκη στη Βρετανία τον Ιούνιο του 1940.

(2) Στη διαπεραίωση ολόκληρου του Συμμαχικού Εκστρατευτικού Σώματος, καθώς και μέρους του ελληνικού στρατού προς Κρήτη και Μέση Ανατολή.

²⁵² Φωτάκης, *Ο ελληνικός ναυτικός αγώνας 1940 – 1944*, σελ. 56.

²⁵³ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 88.

²⁵⁴ Γεωργιάδης, *Ελληνική προπαρασκευή και συμβολή στη Συμμαχική Νίκη στο Β΄ΠΠ*, σελ. 40

²⁵⁵ Γεωργιάδης, *Η δράση του Πολεμικού και του Εμπορικού Ναυτικού στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο*, 2014.

²⁵⁶ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 89.

²⁵⁷ Ηλιόπουλος, Ηλίας, *Γιατί πρέπει να τιμηθούν οι 2500 Έλληνες νεκροί του Ατλαντικού*, 2013.

(3) Στη μεταφορά πολεμικών υλικών και εφοδίων από το λιμάνι του Πόρτ - Σάιτ και της Αλεξάνδρειας για τα λιμάνια του βορειο - αφρικανικού μετώπου (Τομπρούκ, Βεγγάζης, Τρίπολης).

(4) Στις συμμαχικές νηοπομπές προς εφοδιασμό της Σοβιετικής Ενώσεως (Μουρμάνσκ) τον Δεκέμβριο του 1942.

(5) Στη συμμαχική απόβαση στην Νορμανδία τον Ιούνιο του 1944 με συμμετοχή 4 ελληνικών φορτηγών πλοίων.

ι. Οι απώλειες του ΕΕΝ σε προσωπικό ανήλθαν σε 2.400 άτομα περίπου²⁵⁸ και των φορτηγών πλοίων, από τις αρχές του πολέμου, έφθασαν στο ποσοστό του 74% του προπολεμικού συνόλου και σε 84% για τα μικρά πλοία και ιστιοφόρα.²⁵⁹ Έτσι, οι απώλειες του ΕΕΝ σε φορτηγά και επιβατηγά, ανήλθαν στο 14% του συνολικού αριθμού των βυθισθέντων συμμαχικών εμπορικών πλοίων κατά τον Β΄ ΠΠ.²⁶⁰

20. Η συμβολή της Πολεμικής Αεροπορίας στις Συμμαχικές Επιχειρήσεις

α. Από την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων τον Οκτώβριο του 1940 η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία (ΕΠΑ)²⁶¹ διέθετε 158 πολεμικά αεροσκάφη, από τα οποία φέρονται να ήταν ενεργά τα 128.²⁶² Στις επιχειρήσεις που ακολούθησαν μέχρι την κατάληψη της Ελλάδας από τις δυνάμεις του Άξονα το 1941, η πολεμική αεροπορία απώλεσε σχεδόν το σύνολο των αεροσκαφών της. Ήδη κατά τη γερμανική εισβολή η ΕΠΑ ήταν αρκετά αποδυναμωμένη. Έτσι, εννέα αεροσκάφη (5 Avro Anson Ναυτικής Συνεργασίας, 3 εκπαιδευτικά Avro 626 και Avro 621, και 1 υδροπλάνο Dornier 22)²⁶³ κι οι μαθητές της Σχολής αεροπορίας με ιπτάμενους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς διέφυγαν στη Μέση Ανατολή, μετά την κατάληψη της Ελλάδας. Αυτές οι δυνάμεις αποτέλεσαν τη βάση για την ανασυγκρότηση της ΕΠΑ. Ήδη από τον Ιανουάριο του 1941 είχε σταλεί αριθμός αεροπόρων στο Ιράκ (Χαμπανίγια) για εκπαίδευση στη βρετανική σχολή αεροπορικής εκπαίδευσης (4th Special Flying Training School). Την ανώτατη διοίκηση της αεροπορίας στη Μέση Ανατολή ασκούσε το Υπουργείο Αεροπορίας, με έδρα το Κάιρο. Βέβαια, ας σημειωθεί ότι οι Μοίρες που συγκροτήθηκαν στη Μέση Ανατολή αναλάμβαναν αποστολές υπό τη διοίκηση της Royal Air Force (R.A.F.).

β. Η 13^η Μοίρα Ελαφρού Βομβαρδισμού (Μ.Ε.Β.) ήταν η πρώτη μάχιμη μονάδα της τότε ελληνικής αεροπορίας που συγκροτήθηκε στη Μέση Ανατολή μετά την εκπαίδευση ελλήνων αεροπόρων από τους Βρετανούς στη νότια Ροδεσία,

²⁵⁸ Μανωλάς, *Η δράση του πολεμικού και εμπορικού ελληνικού ναυτικού κατά τον Β΄ΠΠ*, σελ. 321.

²⁵⁹ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 89.

²⁶⁰ Γεωργιάδης, *Ελληνική προπαρασκευή και συμβολή στη Συμμαχική Νίκη στο Β΄ΠΠ*, σελ. 42.

²⁶¹ Τότε Ε.Β.Α. (Ελληνική Βασιλική Αεροπορία), Φ.Ε.Κ.:Α597/1935 από 16 Νοεμβρίου 1935.

²⁶² Ιστορία της Πολεμικής Αεροπορίας

²⁶³ Πανελλήνιος Σύνδεσμος Βετεράνων Αεροπορίας, *Οι Μοίρες της Ερήμου*, Αθήνα, 2004.

με έδρα τη Γάζα κι αποστολή την κάλυψη της Παλαιστίνης. Υπαγόταν στο 201 Group της συμμαχικής δύναμης με την ονομασία 13th Royal Hellenic Squadron. Μάλιστα, κατά την εξέγερση του φιλογερμανικού κινήματος του Gailani στο Ιράκ, οι έλληνες πιλότοι που εκπαιδεύονταν εκεί επιτέθηκαν με τα απαρχαιωμένα και βραδυκίνητα εκπαιδευτικά αεροπλάνα εναντίον των επαναστατών,²⁶⁴ βελτιώνοντας την εσωτερική κατάσταση. Στις αρχές του 1942 η 13^η Μ.Ε.Β. ενισχύθηκε με αεροσκάφη Blenheim MK V, οπότε εκτέλεσε αποστολές ανθυποβρυχιακής έρευνας κι αποστολές συνοδείας και προστασίας μεγάλων νηοπομπών, συμβάλλοντας στην εξασφάλιση ασφαλούς ναυσιπλοΐας στο Αιγαίο και τη Μεσόγειο και τη διακίνηση εφοδίων των συμμάχων. Το επόμενο έτος η Μοίρα αντικατέστησε τα αεροσκάφη της με Baltimore MK III και MK V, που τις έδιναν τη δυνατότητα για βομβαρδισμούς και αεροπορικές αναγνωρίσεις. Έτσι, στο τέλος του έτους εκτέλεσε βομβαρδισμούς στην κατεχόμενη Σούδα²⁶⁵ με τη συμμετοχή συνολικά 14 αεροσκαφών κι επιθετικές σαρώσεις στο νότιο Αιγαίο. Τον Μάιο του 1944 η Μοίρα μεταστάθμευσε εσπευσμένα²⁶⁶ λόγω του κινήματος που είχε προηγηθεί, από τη Μέση Ανατολή στην Ιταλία κι εκτέλεσε πολεμικές αποστολές, πλήττοντας συγκοινωνιακές αρτηρίες, λιμάνια και γενικά στρατιωτικούς στόχους στη Γιουγκοσλαβία και στην Αλβανία. Η 13^η Μ.Ε.Β μεταστάθμευσε κατά τη διάρκεια του πολέμου εκτός Ελλάδας συνολικά σε δεκαεφτά αεροδρόμια της Αιγύπτου, της Παλαιστίνης, της Λιβύης και της Ιταλίας.

γ. Επιπλέον, λίγους μήνες μετά την εγκατάσταση των αεροπορικών δυνάμεων στη Μέση Ανατολή αποφασίστηκε η συγκρότηση της 335 Μοίρας Δίωξης (Μ.Δ.) με αεροσκάφη Hawker Hurricane MK I, MK IIb και MK IIc, τον Οκτώβριο του 1941. Οι πρώτες πολεμικές αποστολές αφορούσαν προστασία νηοπομπής, αμυντικές περιπολίες, συνοδείες βομβαρδιστικών και αναχαιτίσεις εχθρικών αεροσκαφών. Στη μάχη του Ελ Αλαμίν η Μοίρα έλαβε αποστολές καταδίωξης των δυνάμεων του Άξονα και την προσβολή του Ιταλικού Στρατηγείου Μέσης Ανατολής. Επίσης, συμμετείχε στην αποστολή «ΘΕΤΙΣ», με οκτώ αεροσκάφη εκ συνόλου 184 συμμαχικών, για την προσβολή στόχων στην κατεχόμενη Κρήτη. Τον Σεπτέμβριο του 1944 η Μοίρα μεταστάθμευσε στην Ιταλία κι είχαν ήδη αντικατασταθεί τα αεροσκάφη της με Spitfire MK Vb και Vc. Η 335 Μ.Δ. μεταστάθμευσε κατά τη διάρκεια του πολέμου εκτός Ελλάδας συνολικά σε είκοσι δύο αεροδρόμια της Παλαιστίνης, της Αιγύπτου, της Λιβύης και της Ιταλίας.

δ. Η μέχρι τότε συνεισφορά της ΕΠΑ στις συμμαχικές επιχειρήσεις του Β΄ΠΠ οδήγησε το συμμαχικό στρατηγείο στην απόφαση να ενισχυθεί τον Φεβρουάριο 1943 η ελληνική αεροπορία,²⁶⁷ με την 336 Μοίρα Δίωξης στο μέτωπο της Αφρικής,²⁶⁸ με αρχική έδρα την Αίγυπτο κι αεροσκάφη Hurricane MK IIc. Οι πρώτες αποστολές της Μοίρας ήταν συνοδείες νηοπομπών κι αναχαιτίσεις εχθρικών αεροσκαφών. Επίσης, ανέλαβε αποστολές έρευνας πολύ χαμηλού ύψους για τον

²⁶⁴ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 140.

²⁶⁵ Πανελληνίος Σύνδεσμος Βετεράνων Αεροπορίας, *Οι Μοίρες της Ερήμου*, 2004.

²⁶⁶ Μουσείο Ιστορίας ΠΑ, *Η πορεία προς την ενιαία πολεμική αεροπορία*, Αθήνα, 2010, σελ. 150.

²⁶⁷ Δεσποτόπουλος, *Η συμβολή της Ελλάδας στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, σελ. 144.

²⁶⁸ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 89.

εντοπισμό κι αναχαίτιση εχθρικών αεροσκαφών και συμμετείχε με αριθμό αεροσκαφών στις συμμαχικές επιδρομές στην Κρήτη. Παράλληλα, με τη μεταστάθμευση της 335 Μ.Δ. έγινε και της 336 Μ.Δ. στην Ιταλία, η οποία κι αυτή είχε ήδη αντικαταστήσει τα αεροσκάφη της με Spitfire. Αυτές οι δύο Μοίρες συμμετείχαν σε πολεμικές αποστολές στο πλαίσιο της συμμαχικής επιχείρησης διάσπασης της «Γοτθικής Γραμμής»,²⁶⁹ αλλά και σε αποστολές στη Γιουγκοσλαβία, ιδιαίτερα κατά την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων, προκαλώντας σημαντικές καταστροφές.²⁷⁰ Η 336 Μ.Δ. μεταστάθμευσε κατά τη διάρκεια του πολέμου εκτός Ελλάδας συνολικά σε έντεκα αεροδρόμια της Αιγύπτου, της Λιβύης και της Ιταλίας.

ε. Σε όλη τη διάρκεια του πολέμου η ΕΠΑ εκτιμάται ότι πέτυχε 70 επιβεβαιωμένες καταρρίψεις και 23 πιθανές εναντίον των αεροπορικών δυνάμεων του Άξονα.²⁷¹ Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας, οι 335 και 336 Μοίρες εκτέλεσαν συνολικά 32.927 ώρες πτήσης από τις οποίες οι 13.616 σε πολεμικές αποστολές, ενώ η 13^η Μοίρα εκτέλεσε 6.166 αποστολές,²⁷² κατά τη διάρκεια της δράσης τους από το εξωτερικό. Οι συνολικές απώλειες της ΕΠΑ στις συμμαχικές επιχειρήσεις από τον Απρίλιο του 1941 μέχρι την επιστροφή της στην Ελλάδα ανήλθαν σε 80 άνδρες. Τον Νοέμβριο του 1944 οι τρεις πολεμικές μοίρες, 13 Μ.Ε.Β. και 335 – 336 Μ.Δ., επέστρεψαν στην Ελλάδα από τα μέτωπα της Μέσης Ανατολής και της Ιταλίας. Παρόλα αυτά, οι τρεις Μοίρες, σε συνδυασμό με ορισμένες βρετανικές, συνέχισαν τις επιχειρήσεις στο Αιγαίο, στο οποίο οι Γερμανοί κράτησαν αρκετά νησιά μέχρι και τη λήξη του Β΄ ΠΠ, οπότε το αεροπορικό υλικό αποδόθηκε από τους Βρετανούς στην Ελλάδα την 25^η Απριλίου 1946.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Δ»

ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΕΙΡΗΝΗΣ 1946 – 47 – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

21. Διάσκεψη Ειρήνης 1946 – 47

α. Οι ελληνικές διεκδικήσεις από την περίοδο του Β΄ΠΠ ήταν η πρόσκτηση της Βορείου Ηπείρου και της Δωδεκανήσου, η βελτίωση των συνόρων με τη Βουλγαρία και η σύναψη συμφωνίας με τη Βρετανία για την Κύπρο.²⁷³ Βέβαια, το θέμα της Κύπρου δεν συμπεριελήφθη στις διεκδικήσεις στη Διάσκεψη της Ειρήνης, ακριβώς όπως και το 1919, καθώς βρισκόταν υπό την κυριαρχία της Βρετανίας. Οι θέσεις αυτές διακηρύχτηκαν από τον έλληνα Πρωθυπουργό και Υπουργό των

²⁶⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, σελ. 140.

²⁷⁰ Πανελλήνιος Σύνδεσμος Βετεράνων Αεροπορίας, *Οι Μοίρες της Ερήμου*, Αθήνα, 2004.

²⁷¹ Χριστοφίλης, Ν., *Οι καταρρίψεις, οι Έλληνες αεροπόροι και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος*, σελ.20.

²⁷² Ιστορία της Πολεμικής Αεροπορίας

²⁷³ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, σελ. 126.

Εξωτερικών Κωνσταντίνο Τσαλδάρη, την άνοιξη του 1946,²⁷⁴ αλλά και από τον Γεώργιο Παπανδρέου, στον πρώτο μεταπελευθερωτικό λόγο του, στον λαό της Αθήνας.²⁷⁵

β. Μάλιστα, το αίτημα για παραχώρηση της Κύπρου είχε ανακινηθεί από την ελληνική κυβέρνηση στις παραμονές της γερμανικής εισβολής στην Ελλάδα. Σχετικά με το θέμα της Βορείου Ηπείρου, η εξόριστη κυβέρνηση είχε ανακινήσει διπλωματικά το ζήτημα με υπόμνημα προς τη βρετανική κυβέρνηση, στις 29 Σεπτεμβρίου 1941, αλλά η Βρετανία αρνήθηκε να συζητήσει το θέμα πριν από τον τερματισμό του πολέμου,²⁷⁶ σε αντίθεση με το θέμα των Δωδεκανήσων που η βρετανική διπλωματία είχε προσανατολιστεί σε λύση που θα ικανοποιούσε τις ελληνικές θέσεις.

γ. Παρόλα αυτά η πολιτική Τσαλδάρη επικεντρωνόταν στη χορήγηση νέων δανείων κυρίως από τις ΗΠΑ,²⁷⁷ οι οποίες δεν ήταν διατεθειμένες να εξυπηρετήσουν την Ελλάδα λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση Τσαλδάρη, αλλά και από τη Βρετανία. Μόνο όταν το καλοκαίρι του 1946 η ελληνική κυβέρνηση αντιλήφθηκε ότι δεν πρόκειται να πάρει κάποιο σημαντικό δάνειο, έριξε το βάρος της προσπάθειάς της στη σημασία των πολεμικών επανορθώσεων. Μάλιστα, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, η κυβέρνηση Τσαλδάρη επικρίθηκε για πλημμελή προετοιμασία κι υποστήριξη των αιτημάτων της.²⁷⁸ Από την άλλη, οι απόψεις του ΚΚΕ, το οποίο απείχε από τις εκλογές του Μαρτίου του 1946, ήταν διαφορετικές στο θέμα των εθνικών διεκδικήσεων. Συγκεκριμένα, διαφωνούσε με την πρόσκτηση της Βορείου Ηπείρου και ως προς τη διόρθωση των ελληνοβουλγαρικών συνόρων και ταυτόχρονα έθετε ζήτημα ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα και διεκδίκησης της ανατολικής Θράκης.

δ. Μετά το τέλος του Β΄ΠΠ και την ήττα των δυνάμεων του Άξονα, συνήλθε στο Παρίσι η Διάσκεψη της Ειρήνης μεταξύ των νικητών των Μεγάλων Δυνάμεων, δηλαδή τις ΗΠΑ, Ρωσίας, Αγγλίας και Γαλλίας, με σκοπό τον καθορισμό των συνόρων των διάφορων ευρωπαϊκών χωρών,²⁷⁹ στο διάστημα Απριλίου – Ιουλίου 1946. Στη συνέχεια, ακολούθησε η συνδιάσκεψη μεταξύ των 21 εθνών, στην οποία συμμετείχαν τα έθνη που πολέμησαν κατά των δυνάμεων του Άξονα, μεταξύ των οποίων κι η Ελλάδα με επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας τον Τσαλδάρη, στο διάστημα Ιουλίου – Οκτωβρίου 1946. Στις δυνάμεις του Άξονα ανήκαν αρχικά η Γερμανία, η Ιταλία, η Ιαπωνία και προστέθηκαν αργότερα η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Ουγγαρία και η Φιλανδία.

²⁷⁴ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 126.

²⁷⁵ Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 311.

²⁷⁶ Σβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 314.

²⁷⁷ Χρηστίδης, Περικλής, *Οι ελληνικές εθνικές διεκδικήσεις στη συνδιάσκεψη για την ειρήνη στο Παρίσι, 1946*, 14 Ιανουαρίου 2012 και Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 128.

²⁷⁸ Χρηστίδης, *Οι ελληνικές εθνικές διεκδικήσεις στη συνδιάσκεψη για την ειρήνη στο Παρίσι, 1946*, 14 Ιανουαρίου 2012.

²⁷⁹ Καταπόδης, Ιωάννης, *Τέσσερις αιώνες διπλωματικής δραστηριότητας στον ευρωπαϊκό χώρο 1648 – 1959, Από την ειρήνη της Βεσφαλίας στις συνθήκες του Κυπριακού*, Αθήνα, Επτάλοφος ΑΒΕΕ, 1996, σελ. 838.

ε. Το 1919, όπως και αργότερα το 1946, η Ελλάδα βρισκόταν στο πλευρό των νικητών και θεωρούσε ότι η συμμετοχή της στον πόλεμο αποτελούσε το βασικό λόγο για τη θετική αντιμετώπιση των διεκδικήσεών της. Όμως, οι ελληνικές διεκδικήσεις²⁸⁰ σχετικά με το θέμα της Βορείου Ηπείρου και της Βουλγαρίας συνάντησαν σημαντικές αντιδράσεις κυρίως από τη Ρωσία, αλλά και από την Ουκρανία και τη Γιουγκοσλαβία για το θέμα της Βουλγαρίας. Ακόμα, οι Βρετανοί κι οι Αμερικανοί είχαν ως στόχο η Ελλάδα να μην περιέλθει στην κομμουνιστική σφαίρα επιρροής και δεν υποστήριζαν τα αιτήματα της Ελλάδας σε βάρος συμμάχων της Ρωσίας.²⁸¹ Έτσι, απερρίφθησαν οι εδαφικές απαιτήσεις της Ελλάδας επί Βουλγαρικών εδαφών στην περιοχή επαφής με τη Θράκη καθώς και το θέμα της Βόρειας Ηπείρου.

στ. Οπότε, με την υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων το Φεβρουάριο του 1947 αναγνωρίστηκε το αναμφισβήτητο δικαίωμα της Ελλάδας επί των Δωδεκανήσων και υπεγράφη απευθείας σχετική συνθήκη μεταξύ της Ιταλίας και της Ελλάδας. Βέβαια, ως προς την απόδοση των Δωδεκανήσων, η συνδιάσκεψη αποδείχτηκε μια μάλλον τυπική διαδικασία, καθώς η απόφαση είχε ήδη ληφθεί από το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών στο Παρίσι. Ουσιαστικά, ήταν η μόνη ελληνική διεκδίκηση που ικανοποιήθηκε. Άλλωστε, οι ΕΕΔ είχαν συμβάλει σημαντικά στην απελευθέρωση των Δωδεκανήσων με τη συμμετοχή κυρίως του Ιερού Λόχου. Κατά τον Καταπόδη, η Ελληνική Βουλή επικύρωσε τη συνθήκη των Παρισίων, αλλά ταυτόχρονα διατύπωσε επίσημα πικρία για την απόρριψη δικαιών αιτημάτων της Ελλάδας.²⁸² Επιπλέον, αξ σημειωθεί ότι στην Αλβανία παρεχωρήθη η νήσος Σάσων και στη Βουλγαρία η Δοβρουσά. Ακόμα, η Βουλγαρία ήταν υποχρεωμένη να αποζημιώσει την Ελλάδα με 45 εκ. δολάρια.

ζ. Εν τέλει, η Συνδιάσκεψη των Παρισίων μάλλον χρησίμευσε περισσότερο ως νομιμοποιητικό μέσο για την επιβολή των Μεγάλων Δυνάμεων πάνω σε ασθενέστερα κράτη, από τη μεριά τόσο των νικητών όσο και των ηττημένων, παρά ως εργαλείο για την εμπέδωση της ειρήνης με βάση τις αρχές του Διεθνούς Δικαίου. Σε αντίθεση λοιπόν με τη Συνδιάσκεψη της Ειρήνης που ακολούθησε τον Α΄ΠΠ, η διεθνής κοινότητα επεδίωξε να εγκαθιδρύσει τη μεταπολεμική τάξη πραγμάτων λαμβάνοντας υπόψη, σε ορισμένες περιπτώσεις τουλάχιστον, τα δικαιώματα των εθνοτήτων²⁸³ και όχι μόνο την ανάγκη να αποκατασταθεί μια νέα ισορροπία δυνάμεων. Επίσης, οι επιδιώξεις της ΕΣΣΔ για τον έλεγχο των στενών, η εσωτερική κατάσταση στην Ελλάδα, διαιρεμένη και εξασθενημένη²⁸⁴ την κρίσιμη ώρα των αποφάσεων, οι συγκρούσεις του Δεκεμβρίου του 1944 μεταξύ των δυνάμεων του ΕΛΑΣ με τις βρετανικές δυνάμεις και τις δυνάμεις

²⁸⁰ Οι ελληνικές εδαφικές διεκδικήσεις στράφηκαν κατά της Ιταλίας για λόγους εθνικούς, κατά της Βουλγαρίας για λόγους ασφάλειας, ενώ η διεκδίκηση της Βόρειας Ηπείρου συνδύαζε και τα δύο.

²⁸¹ Αλεξανδρής, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ', σελ. 129 και 130.

²⁸² Καταπόδης, *Τέσσερις αιώνες διπλωματικής δραστηριότητας στον ευρωπαϊκό χώρο 1648 – 1959*, σελ. 842.

²⁸³ Χρηστίδης, *Οι ελληνικές εθνικές διεκδικήσεις στη συνδιάσκεψη για την ειρήνη στο Παρίσι, 1946*, 14 Ιανουαρίου 2012.

²⁸⁴ Ξβολόπουλος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, σελ. 320.

της ΙΙΙ^{ης} Ε.Ο.Τ., που είχαν προηγηθεί, δεν διευκόλυναν την ελληνική διπλωματία στην επίτευξη των στόχων της. Κυρίως, όμως, το ζήτημα των ελληνικών διεκδικήσεων στη Διάσκεψη Ειρήνης επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τον υπό διαμόρφωση ανταγωνισμό των δύο πρωταγωνιστών του ψυχρού πολέμου, που ακολούθησε.

22. Συμπεράσματα - Προτάσεις

α. Η συνεισφορά των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στις συμμαχικές επιχειρήσεις, κατά τον Β΄ΠΠ ήταν σημαντική και αυτό αποδεικνύεται από την αναγνώριση πολιτικών και στρατιωτικών ηγετών συμμαχικών χωρών εκείνης της εποχής. Η παροχή συμμαχικού στρατιωτικού υλικού, για τον εξοπλισμό των μονάδων των ελληνικών ΕΔ και η συμμετοχή αυτών των μονάδων στη συμμαχική πολεμική προσπάθεια, σε όλη τη διάρκεια του πολέμου, επιβεβαιώνει την εμπιστοσύνη των συμμάχων σε αυτές. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η συμμετοχή του ελληνικού στρατεύματος στο πλευρό των συμμάχων δεν ήταν συμβολική αλλά ουσιαστική, διότι συμμετείχε αρχικά με το μείζον των δυνάμεών της και στη συνέχεια με τις διατιθέμενες δυνάμεις, σε ξηρά, θάλασσα και αέρα.

β. Στην προσπάθεια αυτή συμμετείχε ενεργά και μέρος του ελληνικού πληθυσμού με τις αντιστασιακές οργανώσεις, που ανάγκασαν τις γερμανικές δυνάμεις να δεσμεύσουν έξι μεραρχίες για τον έλεγχο της Ελλάδας μέχρι την αποχώρησή τους, στερώντας αυτές από άλλα μέτωπα του πολέμου. Εξίσου σημαντική αποδείχτηκε η συμβολή της εθνικής αντίστασης στο γενικότερο στρατηγικό σχεδιασμό των συμμάχων. Όμως, αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία είναι ο αγώνας και η προσπάθεια για τη δικαιοσύνη και την ελευθερία, το οποίο απέδειξε περίτρανα με τη στάση του ο ελληνικός λαός στις χώρες της Ευρώπης και σε όλο τον κόσμο. Άρα, η θέληση ενός λαού αποτελεί θεμέλιο λίθο για τη συνέχιση των αγώνων του έθνους και την επίτευξη των εθνικών στόχων, όταν μάλιστα η χώρα δοκιμάζεται σκληρά. Αυτό πρέπει να αποτελέσει παράδειγμα για τη σημερινή κατάσταση στην Ελλάδα προκειμένου να ξεπεράσει τα αδιέξοδα. Μόνο με τη στήριξη των πολιτών στις σωστές πολιτικές και διαρθρωτικές αλλαγές του κράτους, η Ελλάδα θα ανακτήσει το χαμένο έδαφος και θα βρεθεί στη θέση που της αξίζει.

γ. Πράγματι, η απρόσμενη επιτυχία των ΕΕΔ στο ελληνο - ιταλικό μέτωπο για ένα ολόκληρο εξάμηνο έδινε ηθικό στους χειμαζόμενους λαούς, που είχαν χάσει την ελευθερία τους και σε εκείνους που πολεμούσαν εναντίον του Άξονα. Όπως ήταν φυσικό, τα δεδομένα στο διπλωματικό πεδίο μεταβλήθηκαν εις βάρος του Άξονα. Είναι σίγουρο ότι, εάν η Ελλάδα συνθηκολογούσε με τους Ιταλούς, θα δινόταν η ευκαιρία στις δυνάμεις του Άξονα να χρησιμοποιήσουν τα λιμάνια κι αεροδρόμια της, με καταστροφικά αποτελέσματα για τους συμμάχους στην περιοχή της Εγγύς και Μέσης Ανατολής. Επιπλέον, το αλβανικό μέτωπο κι η διατήρησή του χρησίμευε στη βρετανική πολεμική προσπάθεια κατά των Ιταλών, καθόσον είχαν καθηλωθεί σημαντικές ιταλικές δυνάμεις που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στο μέτωπο της βόρειας Αφρικής. Η φθορά στις ιταλικές δυνάμεις, σε έμπυχο και άψυχο υλικό,

οδήγησαν στην ανατροπή του Μουσολίνι το 1943 και τη μεταστροφή της Ιταλίας στην παράταξη των συμμάχων. Συμπεραίνεται ότι δε χρειάζεται μια χώρα να είναι μόνο πολύ ισχυρή για να πετυχαίνει υψηλούς στόχους, αλλά αυτό που έχει ιδιαίτερη αξία είναι η σωστή προετοιμασία, ο συντονισμός όλων των φορέων του κράτους κι η αμοιβαία εμπιστοσύνη, το οποίο απωλέσθηκε σε μεγάλο βαθμό στη γερμανική επίθεση που ακολούθησε.

δ. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι χειρισμοί της Ελλάδας σε πολιτικοστρατιωτικό επίπεδο, κατά τη φάση της προετοιμασίας στη γερμανική εισβολή, απέδειξαν την έλλειψη αποφασιστικής κι αποτελεσματικής πολιτικής και το κενό τελικά που άφησε ο θάνατος του Ιωάννη Μεταξά στη διακυβέρνηση της χώρας. Η απόφαση της κατάτμησης των ελληνοβρετανικών δυνάμεων καταδεικνύει την απόκλιση στον σκοπό του πολέμου των δύο χωρών (Ελλάδας – Βρετανίας), τη συγκεκριμένη περίοδο κι είχε σαφώς επιπτώσεις στην εξέλιξη των επιχειρήσεων για τις συμμαχικές δυνάμεις. Η Ελλάδα δεν ήθελε να παραδώσει εθνικό έδαφος, ενώ η Βρετανία συμμετείχε για πολιτικούς λόγους και σκόπευε στην παρεμπόδιση επίτευξης των γερμανικών στόχων στα Βαλκάνια. Στην ουσία ο Βασιλιάς Γεώργιος Β΄ ανέλαβε το βάρος της εξωτερικής πολιτικής, αλλά κι άλλοι θεσμικοί παράγοντες ασκούσαν τη δική τους πολιτική, που αργότερα μάλιστα ανέλαβαν υψηλές κυβερνητικές θέσεις. Το χάος που επήλθε στο κράτος τον Απρίλιο του 1941 ήταν άνευ προηγουμένου με την αδυναμία χειρισμού των καταστάσεων, την ευθυνοφοβία, την έλλειψη αποφάσεων, τις αλληλοκατηγορίες και την επίρριψη ευθυνών εκατέρωθεν. Κάτι σχετικό έζησε η Ελλάδα στην κρίση των Ιμίων το 1996. Σε τέτοιες περιπτώσεις το μέτωπο πρέπει να είναι αρραγές, πολιτική και στρατιωτική ηγεσία να συνεργάζονται προκειμένου να επιτυγχάνονται οι πολιτικοί σκοποί και να γνωρίζουν οι εκάστοτε σύμμαχοι ότι έχουν δίπλα τους ένα σοβαρό σύμμαχο, που απολαμβάνει την εμπιστοσύνη τους.

ε. Αναμφισβήτητα, η κινητοποίηση κι ενεργή συμμετοχή του άοπλου κρητικού λαού κι η συμβολή του στη συμμαχική προσπάθεια, στη Μάχη της Κρήτης αποτελεί κλασική περίπτωση παλλαϊκής άμυνας λαού κι επιβεβαιώνεται περίτρανα, σύμφωνα με το μεγάλο θεωρητικό του πολέμου Clausewitz, ότι κανένα στοιχείο της τριάδας (λαός – στρατός – κυβέρνηση) δεν πρέπει να αγνοείται. Μάλιστα, η συγκεκριμένη περίπτωση δεν αφορά απλά στην εσωτερική νομιμοποίηση του πολέμου, δηλαδή στην ηθική υποστήριξη του λαού στον αγώνα των Ελλήνων εναντίον του Άξονα, αλλά και στην πεισματώδη αντίσταση του κρητικού λαού στο πλευρό των συμμαχικών δυνάμεων του νησιού εναντίον των γερμανικών τμημάτων, που ήταν άρτια εξοπλισμένα και συνεχώς υποστηρίζονταν από την αεροπορία τους και τους αλεξιπτωτιστές, προκαλώντας το θαυμασμό τόσο των Ελλήνων, όσο και όλων των Συμμάχων. Επομένως, στο σχεδιασμό των στρατιωτικών επιχειρήσεων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλες οι πιθανές παράμετροι που ίσως να τις επηρεάζουν, για να έχουν θετική έκβαση, όπως πολύ εύστοχα είχε θέσει πριν χιλιάδες χρόνια ο Sun Tzu, ο κορυφαίος στρατηγικός αναλυτής όλων των εποχών, σύμφωνα με πολλούς αναλυτές, ότι «ο στρατηγός που χάνει μια μάχη, έχει κάνει

λίγους υπολογισμούς νωρίτερα». Πράγματι, οι Γερμανοί δεν υπολόγιζαν να συναντήσουν αυτή την αντίδραση από τους ντόπιους και εάν το νησί είχε οργανωθεί καλύτερα αμυντικά, ενδεχομένως, το αποτέλεσμα στη Μάχη της Κρήτης το Μάιο του 1941 να ήταν διαφορετικό.

στ. Η Ελλάδα ήταν η μόνη χώρα στα Βαλκάνια που αντιτάχθηκε σθεναρά στις δυνάμεις του Άξονα, δεδομένου ότι η Γιουγκοσλαβία καθυστέρησε υπερβολικά να δείξει τις προθέσεις της και η συνεισφορά της ήταν μηδαμινή κατά την εισβολή των γερμανών και η Τουρκία τηρούσε σταθερά στάση ουδετερότητας. Ειδικά η Μάχη της Κρήτης υπήρξε καθοριστική κατά τον Β΄ΠΠ, γιατί χάρη στην αντίσταση των συμμάχων, των ελληνικών τμημάτων και των ενόπλων και αόπλων Κρητικών, προξένησε καθυστέρηση στην υλοποίηση του σχεδίου «ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΣΑ» προς εισβολή και κατάληψη της Σοβιετικής Ένωσης, από το Γ΄ Ράιχ. Επίσης, ματαίωσε το Σχέδιο «ΙΖΑΜΠΕΛΛΑ», το οποίο προέβλεπε την κατάληψη του Γιβραλτάρ με αλεξιπτωτιστές και στη συνέχεια την αεραπόβαση των Γερμανών στη Μάλτα και Κύπρο, όπου οι Βρετανοί διατηρούσαν βάσεις. Παρόλα αυτά, υπάρχουν αναλυτές που υποστηρίζουν ότι στην ουσία ο πόλεμος του 1940 – 41 στην Ελλάδα δεν έπαιξε κανένα ρόλο στην έκβαση του Β΄ΠΠ. Προφανώς η προσπάθεια μείωσης αυτού του τεράστιου επιτεύγματος από μια μικρή χώρα, όταν μάλιστα υπήρχαν χώρες της Ευρώπης που δεν αντιστάθηκαν ούτε μια ημέρα στις δυνάμεις του Άξονα, ακόμη και η Γαλλία μόλις 43 ημέρες, οφείλεται προφανώς σε ανθελληνισμό ορισμένων ευρωπαϊκών κύκλων. Άλλωστε, η Ελλάδα ακόμα και σήμερα δεν απολαμβάνει ιδιαίτερα της αλληλεγγύης όλων των κρατών μελών της ΕΕ, τόσο στο θέμα της οικονομίας όσο και στο μεταναστευτικό ζήτημα.

ζ. Επιπλέον, η κατάληψη της Ελλάδας από τη Γερμανία, παρά την προσπάθεια των συμμάχων, ήταν εντυπωσιακή και πολύ σύντομη. Στην επιχείρηση «ΜΑΡΙΤΑ» καταδεικνύεται η υψηλή επιχειρησιακή ικανότητα των γερμανικών δυνάμεων όπου συνέταξαν νέο σχέδιο εντός 24 ωρών που προέβλεπε εισβολή και στη Γιουγκοσλαβία, εφαρμόζοντας τη μέθοδο της διαδοχικής εξόρμησης (flying start). Όμως, στην κατάληψη της Κρήτης οι γερμανικές δυνάμεις πέτυχαν μια πύρρειο νίκη που στοίχισε μεγάλες απώλειες, με το σώμα των αλεξιπτωτιστών στην ουσία να εκμηδενιστεί και να μην χρησιμοποιηθεί σε καμία επιχείρηση στο υπόλοιπο του Β΄ΠΠ, επηρεάζοντας σημαντικά τα μελλοντικά σχέδια των Γερμανών. Η εύκολη επικράτηση στη Μάχη της Κρήτης σαφέστατα θα δρομολογούσε άλλες εξελίξεις, καθόσον οι απώλειες των Γερμανών προκάλεσαν ανατροπή των γερμανικών σχεδίων στην ανατολική Μεσόγειο και Μέση Ανατολή, ανασυγκρότηση των Βρετανών, σταθεροποίηση της κατάστασης, ακολούθησαν οι επιτυχίες στην Κυρηναϊκή και οι πρώτες νίκες εναντίον του Άξονα. Άρα, η στρατιωτική ισχύς πρέπει να χρησιμοποιείται, όταν έχουν εξαντληθεί όλα τα άλλα μέσα. Στην προκειμένη περίπτωση υπήρχαν διπλωματικές ευκαιρίες που δεν εκμεταλλεύτηκε η Γερμανία. Έχασε τον έλεγχο στη Γιουγκοσλαβία και δεν εξασφάλισε έγκαιρα τη συμμετοχή της Βουλγαρίας ή και της Τουρκίας στον πόλεμο, ώστε να πετύχει το σκοπό της χωρίς να

εμπλακούν οι δυνάμεις της στα Βαλκάνια και να τις χρησιμοποιήσει σε άλλο μέτωπο του πολέμου.

η. Η επιτυχία των ΕΕΔ με την 1η Ελληνική Ταξιαρχία να συμπολεμά στο πλευρό βρετανικών, γαλλικών, σκωτσέζικων, αυστραλιανών, νεοζηλανδικών, νοτιοαφρικανικών και ινδικών δυνάμεων στη μάχη του Ελ Αλαμίν οφείλεται πρώτα απ' όλα στον ελληνικό λαό και στην τότε ελληνική διασπορά της Μέσης Ανατολής, στην επιμονή της εξόριστης κυβέρνησης αλλά και στη βοήθεια των Βρετανών. Αυτό δεν το κατάφεραν όλοι, όπως π.χ. οι Γιουγκοσλάβοι, αλλά και η Γαλλία συμμετείχε μόνο με μια γαλλική ταξιαρχία 4.000 ανδρών. Σημαντικό, επίσης, ήταν και το ηθικό των ανδρών που ήταν πολύ υψηλό, γεγονός που αποδεικνύεται και από τις φωτογραφίες της εποχής, που διακρίνεται στα πρόσωπα του προσωπικού το χαμόγελο, αλλά και στην εθελοντική συμμετοχή τους σε επικίνδυνες αποστολές, παρά τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης και δράσης στην έρημο, που την ημέρα η θερμοκρασία ανέβαινε στους 40° κελσίου και το βράδυ έπεφτε σε χαμηλά επίπεδα. Άρα, όταν υπάρχουν σαφείς πολιτικοί σκοποί κι ο λαός είναι πεπεισμένος για αυτούς, αφενός θα τους υποστηρίξει κι αφετέρου το αποτέλεσμα συνήθως θα είναι θετικό. Βέβαια, εδώ εξάγεται και ένα συμπέρασμα ακόμη για την Ελλάδα, η οποία ως μικρομεσαία χώρα, για να πετύχει τους σκοπούς της απαιτείται η σύναψη συμμαχιών και κυρίως με τις μεγάλες δυνάμεις. Άλλωστε, η επιλογή των συμμάχων πρέπει να αποτελεί μόνιμη και διαρκή ανησυχία της πολιτικής ηγεσίας. Η Ελλάδα και στους δύο μεγάλους πολέμους του 20^{ου} αιώνα ήταν με τη σωστή πλευρά της ιστορίας, σε αντίθεση με άλλες χώρες που δεν έκαναν σωστές επιλογές κι αυτό τους στοίχισε, όπως π.χ. η Ιταλία, η οποία άλλαξε «στρατόπεδο» στον Β΄ΠΠ.

θ. Ο αγώνας των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στη Μέση Ανατολή φανερώνει ότι την Ελλάδα και τη Μέση Ανατολή την ενώνει η Μεσόγειος θάλασσα και κατ' επέκταση τα συμφέροντά της επεκτείνονται σε αυτή την πολύπαθη περιοχή, αφενός λόγω του κυπριακού ελληνισμού, αλλά και των γενικότερων ανακατατάξεων κι εξελίξεων στην περιοχή που επηρεάζουν άμεσα την Ελλάδα, όπως π.χ. το Συριακό με χιλιάδες μετανάστες σήμερα να έχουν κατακλύσει την Ελλάδα. Βλέπουμε, λοιπόν, όταν η Ελλάδα καταλήφθηκε από τον τότε εχθρό το 1940 - 41 προερχόμενο από τα βόρεια, μέρος των Ελλήνων βρήκε διέξοδο στη Μέση Ανατολή κι αντίθετα, όταν υπάρχουν ανάλογες πιέσεις σε χώρες της Μέσης Ανατολής, όπως συμβαίνει στις ημέρες μας, η Ελλάδα αποτελεί διέξοδο για τους κατοίκους της. Επομένως, τα ελληνικά συμφέροντα επεκτείνονται και συνδέονται στενά με την ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής. Όμως, αυτό που έπρεπε να απασχολεί την ελληνική εξωτερική πολιτική ήταν η συρρίκνωση του ελληνισμού τον 20^ο αιώνα, η οποία ξεκάθαρα δεν προήλθε μόνο από την ακραία επιθετική τουρκική πολιτική εναντίον της Ελλάδας. Η άλλοτε ακμάζουσα ελληνική διασπορά της Αιγύπτου, η οποία προσέφερε στους αγώνες του έθνους, σήμερα είναι σχεδόν εξαφανισμένη, όπως κι η ελληνική μειονότητα στην Τουρκία, αλλά κι η μειονότητα στη Βόρεια Ήπειρο μαραζώνει.

ι. Η «κατάρτα» που μαστίζει τους Έλληνες θρέφτηκε και ανδρώθηκε και κατά τη σύντομη διάρκεια της παρουσίας τους στη Μέση Ανατολή. Η διχόνοια, λίγο έμελε να τινάξει στον αέρα τον αγώνα του κάθε Έλληνα της μητροπολιτικής Ελλάδας και των Ελλήνων της διασποράς στη Μέση Ανατολή και γενικότερα να προκαλούσε ολοκληρωτική αποτυχία στη συμμετοχή του στρατεύματος στον συμμαχικό αγώνα. Αυτό το χαρακτηριστικό, το είδαμε να επαναλαμβάνεται αμέσως μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας το 1944, με τον εμφύλιο πόλεμο, το είδαμε και στο παρελθόν με τον εθνικό διχασμό, αλλά και στην ελληνική επανάσταση του 1821. Όποτε οι Έλληνες ήταν μονιασμένοι, κατάφεραν να επιτύχουν πολύ υψηλούς στόχους, όπως π.χ. στους Βαλκανικούς Πολέμους.

ια. Επιπλέον, η πολιτικοποίηση του στρατεύματος προκάλεσε αναστάτωση στην εσωτερική λειτουργία του και ταυτόχρονα τα δυσμενή σχόλια των Βρετανών, που εξόπλιζαν τις ελληνικές ΕΔ, με ότι αυτό συνεπάγεται στη συμμετοχή του στρατεύματος στις συμμαχικές επιχειρήσεις. Μάλιστα, η καταστολή των ελληνικών κινημάτων από του Βρετανούς αποδείχτηκε «βάρος» στον τιτάνιο αγώνα τους εναντίον των δυνάμεων του Άξονα. Το ζιζάνιο της πολιτικής κυριάρχησε στους κόλπους του Στρατού, του Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας. Είναι γεγονός ότι τα κινήματα της Μέσης Ανατολής παρεμπόδισαν τον ελληνικό στρατό να επιστρέψει στην Ελλάδα ως συγκροτημένη απελευθερωτική δύναμη. Άλλωστε, η παρέμβαση του στρατού στην πολιτική ζωή της Ελλάδας ήταν έντονη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με αποκορύφωμα το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1967 και τα γνωστά αποτελέσματα στην Κύπρο το 1974. Έκτοτε ο ελληνικός στρατός αντιλήφθηκε το ρόλο και την αποστολή του στο ελληνικό κράτος. Το συμπέρασμα, λοιπόν, είναι ότι η οποιαδήποτε ανάμιξη του στρατεύματος στην πολιτική, αλλά και των πολιτικών υποκειμένων εντός του στρατεύματος με μαθηματική ακρίβεια θα οδηγήσει σε εθνικές καταστροφές την κρίσιμη στιγμή. Τα αποτελέσματα των Ελλήνων στη Μικρασιατική Εκστρατεία επιβεβαιώνουν περίτρανα αυτό το συμπέρασμα, που φαίνεται ότι δεν αξιοποιήθηκε από τους Έλληνες στη διάρκεια του Β΄ΠΠ.

ιβ. Ταυτόχρονα, η εξόριστη κυβέρνηση, έθετε ως προτεραιότητα κυρίως το πολίτευμα στη μεταπλευθερωτική Ελλάδα και δεν υπήρχε σοβαρός σχεδιασμός για συγκρότηση και συμμετοχή των ΕΕΔ στο πλευρό των συμμάχων. Έτσι, ξέφυγε ο έλεγχος του στρατεύματος με αποτέλεσμα την εκδήλωση στρατιωτικών κινήσεων, τα οποία αμαύρωσαν τόσο την εικόνα της κυβέρνησης όσο και την πολεμική προσπάθεια. Βέβαια, παρατηρούμε ότι τα κινήματα αναφύονται μετά την εμφανή κατάσταση πιθανής επικράτησης των συμμαχικών δυνάμεων στον Β΄ΠΠ. Οπότε, οι προτεραιότητες της εξόριστης κυβέρνησης περιστρεφόταν στην επικράτηση και τη διατήρηση της εξουσίας μετά τον πόλεμο και όχι στην αντίσταση κατά των δυνάμεων του Άξονα.

ιγ. Αναμφισβήτητα, η ανάμιξη των Βρετανών στα εσωτερικά ζητήματα της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Β΄ΠΠ ήταν έντονη, ιδιαίτερα μετά την πτώση της στους κατακτητές. Η υποστήριξη της εθνικής αντίστασης εκ μέρους των Βρετανών ήταν ζωτικής σημασίας για την επιτυχία της, αν κι οι αντικρουόμενοι
./.

πολιτικοί μεταπολεμικοί στόχοι μεταξύ των αντιστασιακών ομάδων και των ιδίων των Βρετανών οδήγησαν στην τραγωδία του εμφυλίου πολέμου, που ακολούθησε μετά την αποχώρηση των δυνάμεων του Άξονα από την Ελλάδα.

ιδ. Εξετάζοντας τα γεγονότα στο ευρύτερο πεδίο πολεμικής αντιπαράθεσης μπορεί με βεβαιότητα να υποστηριχθεί ότι η συμβολή της ελληνικής Εμπορικής Ναυτιλίας στον Β΄ ΠΠ υπήρξε τεράστια, πολύπλευρη και ανεκτίμητη, πληρώνοντας, όμως, ακριβό τίμημα, όπως προαναφέρθηκε. Ο εμπορικός στόλος έπαθε σχεδόν ολοκληρωτική καταστροφή. Παρόλα αυτά, είναι άγνωστη η συνεισφορά του ΕΕΝ στον Β΄ΠΠ στο ευρύτερο κοινό, όπως και η συμβολή και ο ρόλος της πολεμικής αεροπορίας αλλά και του στρατεύματος γενικότερα στη Μέση Ανατολή, στην Ιταλία και στο Αιγαίο Πέλαγος κι έμεινε στη μνήμη του ελληνικού λαού κυρίως το «ΟΧΙ» κι η 28^η Οκτωβρίου 1940. Κάποια στιγμή θα πρέπει η ιστορία στην Ελλάδα να διδάσκεται στην ολότητά της κι όχι αποσπασματικά, διότι αυτός ίσως είναι κι ένας από τους λόγους που επαναλαμβάνονται σφάλματα και, ενδεχομένως, να βλάψουν τα εθνικά συμφέροντα.

ιε. Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ΠΠ στο πλευρό των νικητών και γενικότερα στην αντίσταση εναντίον των δυνάμεων του Άξονα τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, αποτέλεσε ευκαιρία εθνικής ολοκλήρωσης, αλλά το τελικό αποτέλεσμα δεν ήταν το προσδοκώμενο με βάση την προσφορά της στα πεδία των μαχών. Αυτό οφείλεται κυρίως ότι ο διπλωματικός αγώνας που διεξήγαγε η Ελλάδα εξελίχθηκε παράλληλα με τη σταδιακή αλλαγή των σχέσεων ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Βρετανία, και τη Σοβιετική Ένωση. Όμως δεν πρέπει να παραβλεφθεί ότι παραμονές της Συνδιάσκεψης Ειρήνης, η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας, η σύγκρουση με τους κομμουνιστές, τα μεθοριακά επεισόδια, η έντονη πολεμική των γειτόνων και της Σοβιετικής Ένωσης, συνιστούσαν ένα εκρηκτικό μείγμα το οποίο κλήθηκε να χειριστεί η κυβέρνηση Τσαλδάρη. Οπότε, η εσωτερική σταθερότητα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε οποιαδήποτε δραστηριότητα της εξωτερικής πολιτικής.

ιστ. Ενδεχομένως, η διαπραγμάτευση από έναν «Ελευθέριο Βενιζέλο» στη Συνθήκη των Παρισίων, να είχε καλύτερη τύχη για τα ελληνικά συμφέροντα και για τους κατοίκους της Βόρειας Ηπείρου, που δεν προσαρτήθηκε στην Ελλάδα, αλλά και της Κύπρου. Βλέπουμε σήμερα την ελληνική μειονότητα στη νότια Αλβανία να συρρικνώνεται διαρκώς από τη διαχρονική πολιτική της Αλβανίας και να μην ακολουθεί την αναπτυξιακή τροχιά της Ελλάδας. Ίσως αυτό συμβεί μετά από πολλές δεκαετίες κι εφόσον η Αλβανία γίνει μέλος της ΕΕ. Παράλληλα, η Κύπρος από τότε πέρασε τα πάνδεινα και μέχρι σήμερα το κυπριακό ζήτημα παραμένει άλυτο με ότι αυτό συνεπάγεται για την ασφάλεια και σταθερότητα στο περιφερειακό υποσύστημα της ανατολικής Μεσογείου και για την ευημερία των κατοίκων της. Οπότε, ο χειρισμός των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής κρίνεται αδέξιος κι αποδεικνύεται ότι τα συμφέροντα των ισχυρότερων κρατών προηγούνται των πιο αδύνατων, επιβεβαιώνοντας την αρχή του πολιτικού ρεαλισμού. Έτσι,

επιτεύχθηκε ειρήνη με τη Συνδιάσκεψη των Παρισίων, αλλά οι Έλληνες της Βόρειας Ηπείρου αποδεκατίστηκαν και δεν ευημερούν σήμερα. Επιπρόσθετα, ακολούθησε η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο, που ενδεχομένως να είχε αποφευχθεί, εάν η Κύπρος ακολουθούσε το παράδειγμα της ένωσης των Δωδεκανήσων με τον κορμό της Ελλάδας.

ιζ. Εν κατακλείδι, ο ρόλος των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων κατά τις συμμαχικές επιχειρήσεις ήταν πολυεπίπεδος και πολυσχιδής. Προσωπικό του στρατεύματος συνεργάστηκε στενά με συμμάχους, ελληνικές μονάδες στρατού – ναυτικού – αεροπορίας επιχειρήσαν υπό ενιαία διοίκηση με συμμαχικές δυνάμεις στα πολεμικά μέτωπα της βόρειας Αφρικής, της Ιταλίας και στο Αιγαίο Πέλαγος και πέτυχαν αξιοσημείωτα αποτελέσματα. Άλλωστε, η ικανότητα των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων να μάχονται υπό τη διοίκηση Βρετανών, Γάλλων, Καναδών, Νεοζηλανδών φανερώνει την υψηλή προσαρμοστικότητα και πειθαρχία των ελληνικών στρατευμάτων στην επίτευξη του σκοπού. Ταυτόχρονα, στρατιωτικό προσωπικό παρενέβαινε στην πολιτική προκαλώντας αναταραχή στο έργο της εξόριστης, πλην νόμιμης, κυβέρνησης και κατ' επέκταση στη συνεργασία με τις σύμμαχες χώρες, αμαυρώνοντας την εικόνα της χώρας. Η επέμβαση των συμμάχων για την καταστολή των κινημάτων ήταν επιτακτική κι ως φυσικό επόμενο τους αποσπούσε από τον κύριο στόχο της νίκης εναντίον του Άξονα. Με άλλα λόγια, ενώ η συμμαχική προσπάθεια ήταν στραμμένη κατά των Γερμανών, οι Βρετανοί έπρεπε να ασχολούνται με τις αδυναμίες της ελληνικής πλευράς. Παρόλα αυτά, το τίμημα για το στράτευμα, στο συμμαχικό αγώνα ήταν ιδιαίτερα βαρύ με χιλιάδες τραυματίες και νεκρούς να κείτονται μέχρι και σήμερα σε διάφορα μέρη της Μεσογείου.

23. Επίλογος

Οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις ανάγκασαν να εμπλέξουν δύο μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις του Άξονα, για να κάμψουν την αντίστασή τους το 1941. Αυτό σημαίνει ότι αντιμετώπισαν την Ελλάδα ως «μεγάλη» δύναμη, όπως συνέβη αργότερα με τη Σοβιετική Ένωση. Οι ανωμαλίες που δημιουργήθηκαν στη Μέση Ανατολή δεν μπορούν να αμαυρώσουν την τεράστια προσφορά των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στο συμμαχικό αγώνα. Άλλωστε, η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο πολύ νωρίς, αντιστάθηκε σε συνεργασία με τους συμμάχους εντός και εκτός του εθνικού εδάφους της και σταμάτησε να πολεμάει εναντίον των δυνάμεων του Άξονα, μόνο όταν επήλθε η ολοκληρωτική νίκη. Παρόλα αυτά, και παρά τις τρομακτικές ανθρώπινες απώλειες και βαρύτατες υλικές ζημιές, η μοίρα επεφύλασσε στην Ελλάδα και στους Έλληνες νέες περιπέτειες στη συνέχεια, όπως είχε συμβεί, για άλλους λόγους βέβαια, μετά τη λήξη του Α΄ΠΠ.

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

«Α» Βιβλιογραφία

«Β» Σχεδιαγράμματα Επιχειρήσεων - Χάρτες

«Γ» Φωτογραφίες

Σχης (ΠΖ)
Ιωάννης Ματθαίος
του Αριστοτέλη (ΑΜ:49696)
Σπουδαστής ΣΕΘΑ
1 Απρ 18

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»
ΣΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

Αθανασιάδης, Γιώργης, *Η πρώτη πράξη της ελληνικής τραγωδίας*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1994.

Αλλαμάνη, Έφη, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Αθηνών, 1978, τόμος ΙΕ΄.

Αλεξανδρής, Αλέξης, κ.α., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Αθηνών, 2000, τόμος ΙΣΤ΄.

Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ

Βερέμης, Θάνος, *Οι επεμβάσεις του Στρατού στην ελληνική πολιτική 1916 – 1936*, Αθήνα, Οδυσσεάς, 1983.

Βερέμης, Θ. – Finer, S. κ.α., *Στρατός και πολιτική*, Αθήνα – Κομοτηνή, Σάκκουλα, 1989.

Βουρνάς, Τάσος, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας: Πόλεμος 1940 – 1941, κατοχή – εθνική αντίσταση – απελευθέρωση- Δεκέμβριος 1944 – Βάρκιζα*, Αθήνα, Πατάκη, 1980.

ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, Αθήνα, 2009.

ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Θέματα στρατιωτικής ιστορίας*, Αθήνα, 1999.

ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ιστορία του Ελληνικού Στρατού 1821 – 1997*, Αθήνα, 1998.

ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή (1941 – 1945) (Ελ Αλαμείν – Ρίμινι – Αιγαίο)*, Αθήνα, 1995.

Δεσποτόπουλος, Αλέξανδρος, *Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δύο παγκοσμίων πολέμων*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., 1992.

Διαμαντόπουλος, Θανάσης, *Οι διαιρετικές τομές στην Ελλάδα την περίοδο 1910 – 2017, Η δεκαετία του 1940, Η αδύνατη συνύπαρξη*, Θεσ/νίκη, Επίκεντρο Α.Ε., 2017.

Διβάνη, Λένα, *Η πολιτική των εξόριστων κυβερνήσεων*, Αθήνα, Σάκκουλας, 1992.

Δορδανάς, Στράτος, κ.α., *Ιστορία των Ελλήνων, Η Ελλάδα στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο 1940 - 1944*, Αθήνα, Δομή, τόμος 16.

Καταπόδης, Ιωάννης, *Τέσσερις αιώνες διπλωματικής δραστηριότητας στον ευρωπαϊκό χώρο 1648 – 1959, Από την ειρήνη της Βεσφαλίας στις συνθήκες του Κυπριακού*, Αθήνα, Επτάλοφος ΑΒΕΕ, 1996.

Κατσικώστας, Δημήτριος, *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία, 1941 – 1944, Οργάνωση, πολεμικές αποστολές και κινήματα στη Μέση Ανατολή*, Αθήνα, Αλφειός, 2015.

Κολιόπουλος, Ιωάννης, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή ιστορία 1789 – 1945*, Θεσ/νίκη, Βανιάς, 1993.

Κολιόπουλος, Ιωάννης, *Η Δικτατορία του Μεταξά και ο πόλεμος του '40*, Θεσ/νίκη, Βανιάς, 1994.

Μανέτας, Ιωάννης, *Ιερός Λόχος (1942 – 1945)*, Αθήνα, 1978.

Μανέτας, Ιωάννης, *Μαχόμενη Ελλάδα, Μέση Ανατολή 1942 – 1945*, τομ. Α΄, Αθήνα, Επτάλοφος Α.Β.Ε.Ε., 1979.

Μανωλάς, Σταμάτιος, *Η δράση του πολεμικού και εμπορικού ελληνικού ναυτικού κατά τον Β΄ΠΠ*, Αθήνα, Πιτσιλός, 1998.

Μουσείο Ιστορίας ΠΑ, *Η πορεία προς την ενιαία πολεμική αεροπορία*, Αθήνα, 2010.

Πανελλήνιος Σύνδεσμος Βετεράνων Αεροπορίας, *Οι Μοίρες της Ερήμου*, Αθήνα, 2004.

Παπαμανώλης, Θ., *Ρίμινι, Η εμποιοία της 3^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας*, Αθήνα, Ελεύθερη Σκέψη, 2008.

Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900-1945*, τόμος Α΄, Αθήνα, Εστία, 2003

Σοϊλεντάκης, Νικόλαος, *1943*, Αθήνα, Αρμός, 2017.

Ξένη Βιβλιογραφία

Bell, R.M.H., *Τα αίτια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη*, Αθήνα, Πατάκη, 2002.

Close, David, *Οι ρίζες του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα*, Αθήνα, Φιλίστελωρ, 2003.

Clogg, Richard, *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770 – 2013*, Αθήνα, Κάτοπτρο, 2015.

Fleischer, Hagen, *Στέμμα και σβάστικα, Η Ελλάδα της κατοχής και της αντίστασης 1941 – 1944*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995.

Irving, David, *Ο πόλεμος του Χίτλερ*, Αθήνα, Γκοβόστη, 2001, τόμος Α΄.

Lewis, Jon, *Ο Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος*, Αθήνα, Κέδρος, 2002.

Mazower, Mark, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ, Η εμπειρία της κατοχής*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1994.

Mearsheimer, John., *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2006.

Richter, Heinz, *Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδος*, Αθήνα, Γκοβόστης, 1998

Stockings, Craig – Hancock, Eleanor, *Swastika over the Acropolis: Re-interpreting the Nazi Invasion of Greece in World War II*, Boston, Brill, 2013.

Weinberg, Gerhard, *Οράματα νίκης, Οι ελπίδες οκτώ ηγετών του Β΄ΠΠ*, Αθήνα, Ενάλιος, 2008.

Woodhouse, Christopher, *Ο Αγώνας για την Ελλάδα 1941-1949*, Αθήνα, Τουρίκης, 2012

Άρθρα

Γεωργιάδης, Σωτήριος, *Ελληνική προπαρασκευή και συμβολή στη Συμμαχική Νίκη στο Β΄ΠΠ*, Ναυτική Επιθεώρηση, τεύχος 574, τόμος 170^{ος}.

Γεωργιάδης, Σωτήριος, *Η δράση του Πολεμικού και του Εμπορικού Ναυτικού στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο*, 30 – 10 - 2014. Ανακτήθηκε την 1 Φεβ 2018 από <http://defenceline.gr/index.php/history/item/530-nautiko-polemos>.

Ηλιόπουλος, Ηλίας. *Γιατί πρέπει να τιμηθούν οι 2500 Έλληνες νεκροί του Ατλαντικού*, 17 – 12 - 2013. Ανακτήθηκε την 1 Φεβ 2018 από <http://www.onalert.gr/stories/giati-prpepei-na-timithoun-oi-ellines-tou-atlantikou/30964>

Φωτάκης, Ζήσης, *Ο ελληνικός ναυτικός αγώνας 1940 – 1944, το ιστορικό πλαίσιο, οι σταθμοί κι οι συνιστώσες του*, Ναυτική Επιθεώρηση, τεύχος 574, τόμος 170ος.

Χρησιτίδης, Περικλής, *Οι ελληνικές εθνικές διεκδικήσεις στη συνδιάσκεψη για την ειρήνη στο Παρίσι, 1946*, 14 Ιανουαρίου 2012. Ανακτήθηκε την 1 Φεβ 2018 από <http://ellinikosemfiliios.blogspot.gr/2012/01/1946.htm>.

Χριστοφίλης, Ν., *Οι καταρρίψεις, οι Έλληνες αεροπόροι και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος*. Ανακτήθηκε την 15 Φεβ 2018 από <http://aviationarchaeology.gr/wp-content/uploads/2014/06/kataripseis.pdf>.

Διαδίκτυο

04 Απρ 2015 – *Η Μηχανή του Χρόνου «Η Γερμανική εισβολή στην Ελλάδα- Η μάχη των οχυρών»*. Ανακτήθηκε την 25 Ιαν 2017 από <https://www.youtube.com/watch?v=SV6YehbqWqs>.

Ο ελληνο - ιταλικός πόλεμος (1940-41). Ανακτήθηκε την 22 Δεκ 2017 από http://www.schooltime.gr/wp-content/uploads/2013/10/ellinoitalikos-polemos-1940-41_schooltime.gr-2013.pdf.

Ιστορία του ΠΝ. Ανακτήθηκε την 29 Ιαν 2018 από <http://www.hellenicnavy.gr/el/istoria/istoria-tou-pn.html>.

Ιστορία της Πολεμικής Αεροπορίας. Ανακτήθηκε την 20 Ιαν 2018 από <https://www.haf.gr/history/haf-history/1940-1941/>.

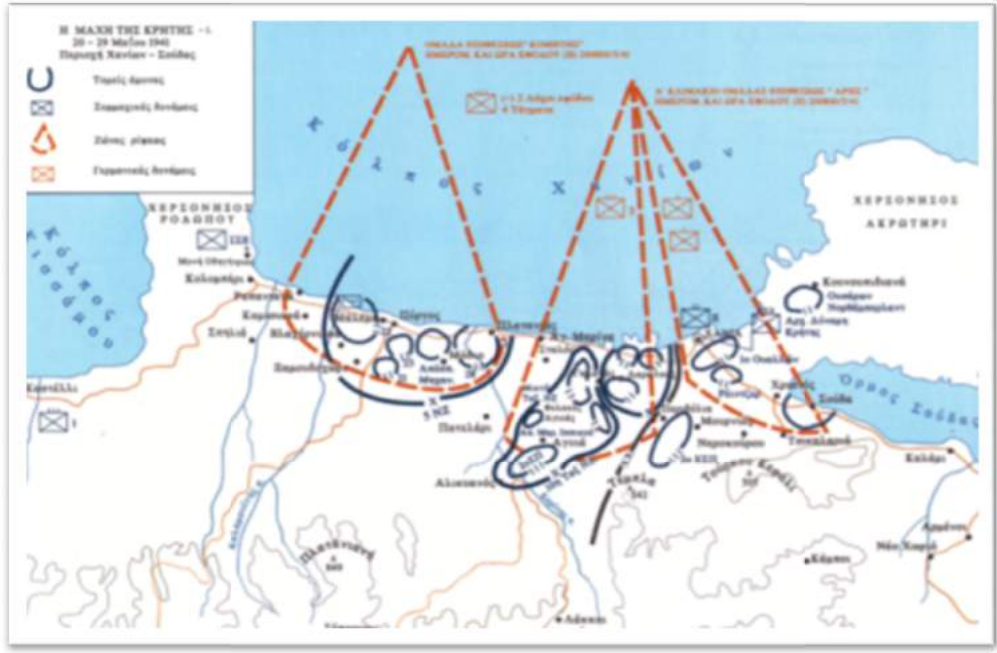
The Invasion and Battle for Greece. Ανακτήθηκε την 23 Δεκ 2017 από <https://www.feldgrau.com/WW2-German-Invasion-and-Battle-for-Greece>.

Koliopoulos, John, *Greek foreign policy and strategy, 1939-1941*, University of Thessaloniki, σελ. 89 – 98. Ανακτήθηκε την 20 Δεκ 17 από <https://ojs.lib.uom.gr/index.php/BalkanStudies/article/viewFile/2451/2475>.

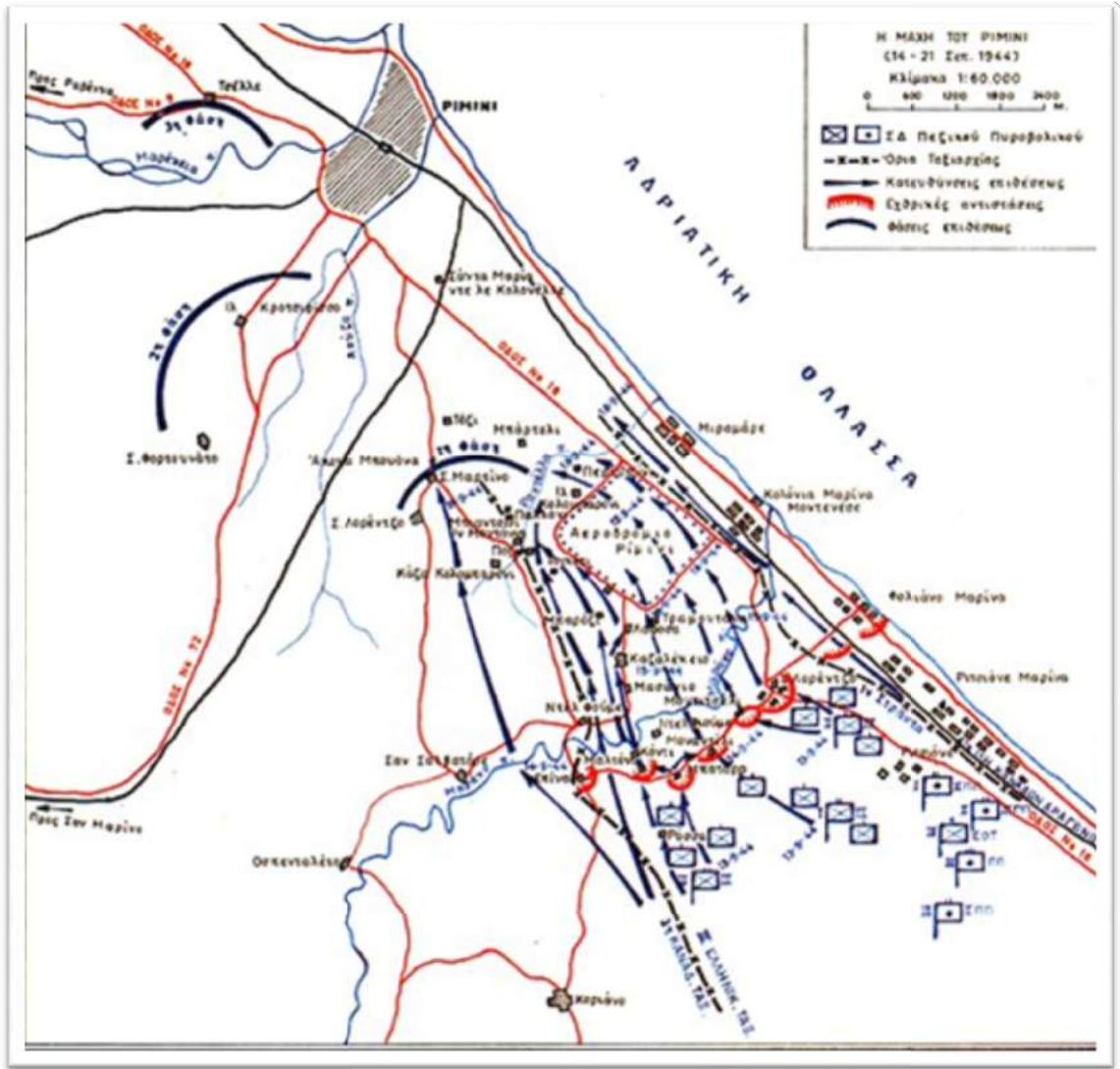
2. Η Μάχη των Οχυρών (Απρίλιος 1941)

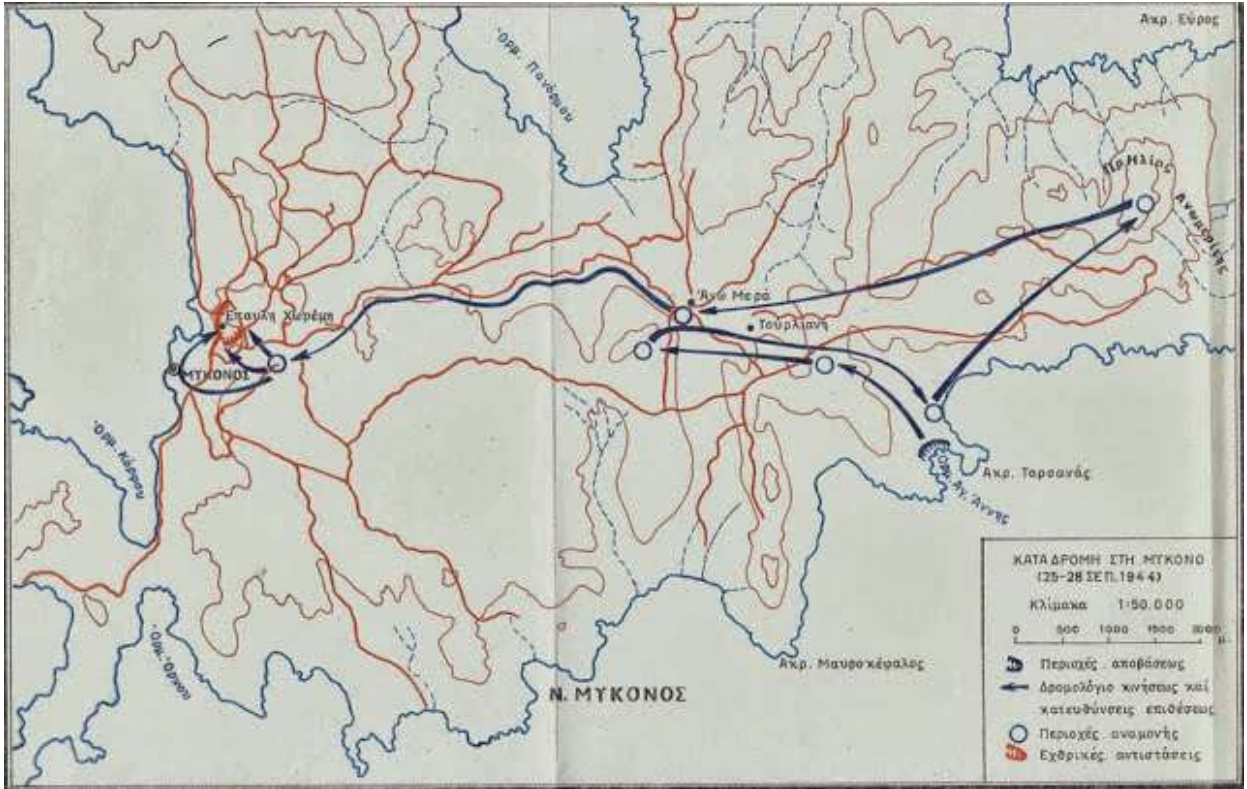
3. Η Μάχη της Κρήτης (20 -29 Μαΐου 1941)

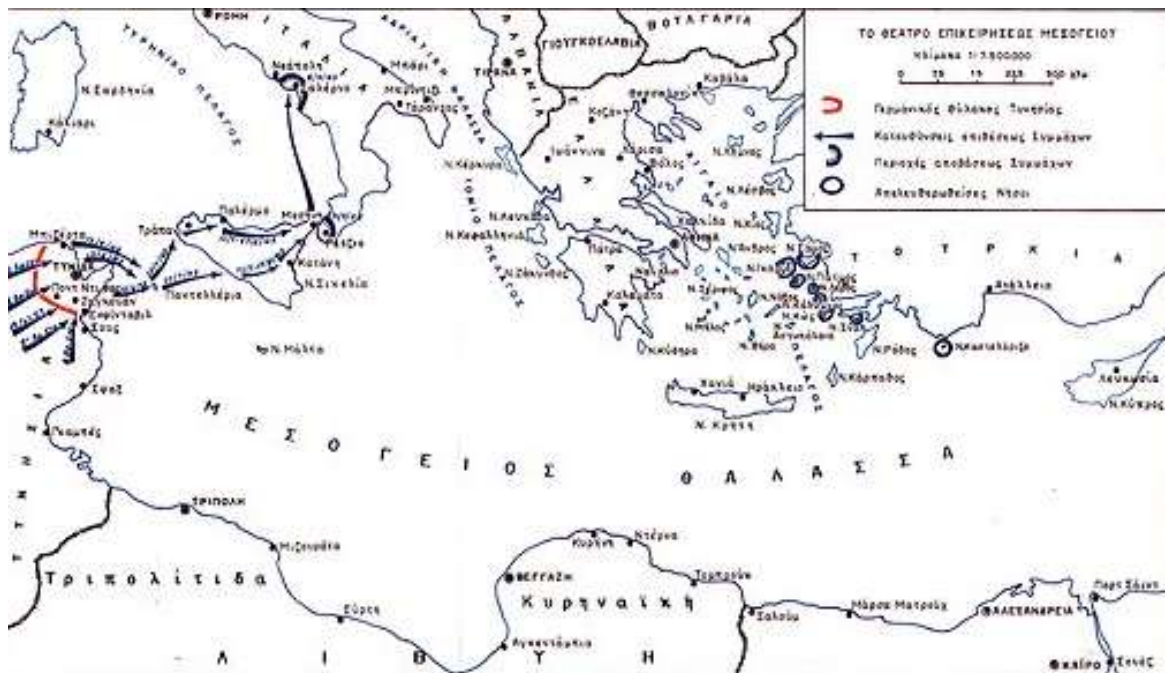
6. Η Μάχη του Ρίμινι (14 – 21 Σεπ 1944)

7. Καταδρομή στη Μύκονο (25 – 28 Σεπτεμβρίου 1944)

8. Το Θέατρο Επιχειρήσεων Μεσογείου

Σχης (ΠΖ)
Ιωάννης Ματθαίος
του Αριστοτέλη (ΑΜ:49696)
Σπουδαστής ΣΕΘΑ
1 Απρ 18

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ»
ΣΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

1. Τα Γερμανικά στρατεύματα εισέρχονται στην Αθήνα (27 Απριλίου 1941)

2. Ανατίναξη γέφυρας Γοργοποτάμου (25 Νοεμβρίου 1942)

3. Ιερός Λόχος στην Τυνησία (1942)

4. Το αντιτορπιλικό «ΑΔΡΙΑΣ» πλέει προς το λιμάνι της Αλεξάνδρειας Αιγύπτου χωρίς πλήρη μετά από βομβαρδισμό του (6 Δεκεμβρίου 1943)

5. Ελληνικά πληρώματα Spitfire στη Μέση Ανατολή

6. Ελληνικά Hurricane σε πολεμική αποστολή στο Αφρικανικό Μέτωπο

7. Ελληνίδες νοσοκόμες στη Μέση Ανατολή

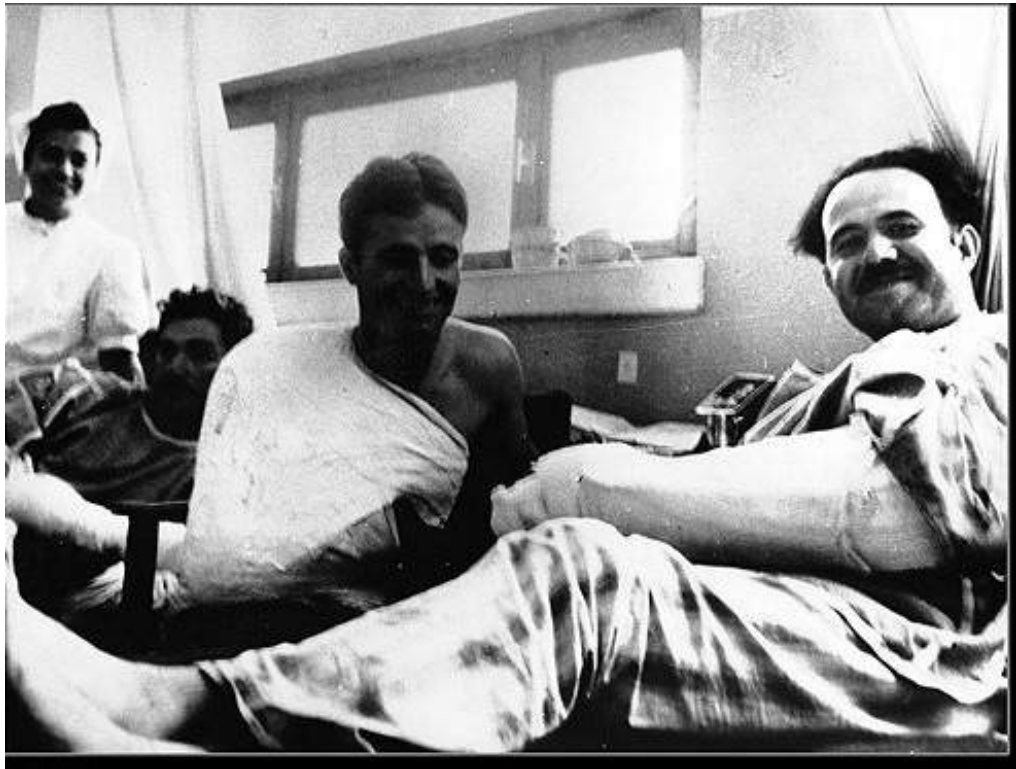

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ (C) 2016

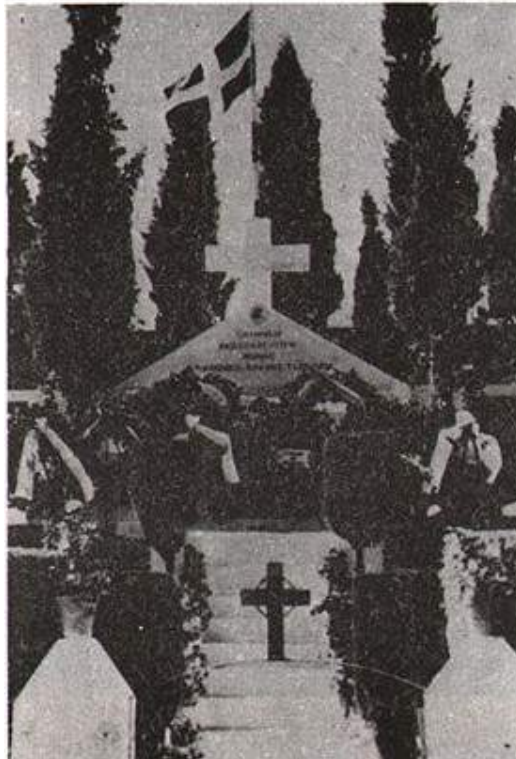
8. Φάλαγγα μεταφορικών αυτοκινήτων, Ρίμινι 1944

9. Τραυματίες της ΙΙΙ^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας νοσηλεύόμενοι στο Ιταλικό νοσοκομείο, Ρίμινι 1944.

10. Το Ηρώο ελλήνων αξιωματικών και οπλιτών στην Ιταλία.

11. Οι Γερμανοί υποστέλλουν τη Σημαία (11 Οκτωβρίου 1944)

12. Η ΙΙΙ^η Ελληνική Ορεινή Ταξιαρχία μπαίνει στην Αθήνα (9 Νοεμβρίου 1944)

